

HARALDS BIEZAIS

90-3
L 325

ĒNAS PĀR TORŅIEM

ENAS PAS TORJEN

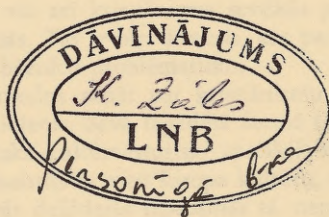
L 90-3
325

dulel.

1/2

HARALDS BIEZAIS

ĒNAS PĀR TORNIEM

ZIEMEĻBLAZMA
JĀNIS ABUČS

1978

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

2000- 5. 733
0309086428

Printed in Sweden
Andersson & Kagarđt Tryckeri AB
Västerås 1978

IEVADAM

Var likties, ka trimdā ir lieki apstāties pie reliģijas un kristīgās baznīcas problēmām. Tam var būt divi iemesli. Viens no tiem jau ir redzams pašā kristiānisma būtībā. Valstsvīrs Konstantīns 325. g. kristiānismu atzina par valsts reliģiju un pakļāva to savai gribai un saviem politiskiem nolūkiem. Kristiānisms no glābšanas vēsts kļuva par cilvēku pārvaldīšanas līdzekli daudzu citu starpā. Kļūstot par valsts institūtu, tas sāka savu norieta ceļu. Mēs esam šī procesa liecinieki. Tas ir pirmais iemesls, kādēļ var likties, ka ir lieki runāt par kristiānismu, un vēl jo mazāk par baznīcu. Blakus tam latviešiem ir sevišķi motīvi. Kristiānisms pie latviešiem atnāca viduslaikos ar kaņģojošo pāvesta kolonizatoru šķēpiem un asinīm. Gadusimtiem latviešiem kristiānisma reliģiskā būtība palika sveša. Visumā tā ir tāda joprojām. Tai vietā tie ir meklējuši savas reliģiskās vēlmes apmierināt, vai nu saglabātās senās reliģiskās tradīcijās un priekšstatos, vai arī kristiānisma sevišķās garīgu jūsmotāju un mistiķu formās. Tas ir otrs iemesls, kas padara latviešu interesi par kristīgo baznīcu problēmatisku.

Manus iemeslus runāt par kristiānismu nenosaka baznīcas turpmākais liktenis. Savā tagadējā formā tā ir pārdzīvots institūts. To nosaka kultūrvēsturiski apstākļi. Kristiānisms un baznīca ir cieši saistīti ar visu Eiropa kultūru, tās izaugsmi un veidošanos. Savās dažādajās izpausmēs tā, nepazīstot kristiānismu, nav saprotama. Varam sacīt vēl vairāk, visa Eiropas cilvēka garīgā eksistence ir iesakņota kristiānismā. Citiem vārdiem, nepazīstot kristiānisma iespadu uz šī cilvēka garīgajām aktivitātēm un to izpausmēm, tas kļūtu pats sev un citiem par svešnieku. Tas ir iemesls kādēļ arvien, kamēr pastāvēs Eiropas kultūra, būs dzīva interese par kristiānismu un tā izpausmes formām. Šis darbs nav izdots ne pozitīvā, ne negatīvā nozīmē baznīcas kopsakarā. Tā ir eiropieša un līdz ar to latvieša interese par savu garīgo situāciju, kas noteikusi šī darba rašanos un publicēšanu.

Atsevišķie raksti, kas apvienoti šai izdevumā, ir radušies dažādos laikos un situācijās no 1947. g. līdz pēdējam rakstam 1977. g. Rakstus apvienot un izdot mani pamudināja vairāki apstākļi. Tiešo impulsu tam deva nesen publicētā baznīcas vajātā mācītāja R. Slokenberga piemiņas grāmata „*Ne ikkatrs, kas uz mani saka . . .*”. Pēc tās iznākšanas esmu saņēmis daudz vēstulu, kas no vienas puses apliecina savu pateicību par tās izdošanu, bet no otras puses savu nezināšanu, ka tāda ir trimdas baznīca. Reizē šī patiesā interese un nezināšana mani pamudināja pārdomāt vēlreiz to, ko esmu jau agrāk izteicis savos rakstos. Un tie atklājās, ka problēmas, kas tanīs skartas, ir tikpat aktuālas un nozīmīgas arī tagad. Daudzi raksti varēja paslīdēt plašākai latviešu sabiedrībai gažām, jo tie pa daļai ir iespiesti izdevumos, kas ne visiem bija pieietami. Tas bija motīvs kādēļ tie jānodod lasītāju pārdomām.

Raksti krājumā ir sakārtoti tematiski. Pirmā daļa aptver rakstus, kas izteic principiālas domas par dieviem un baznīcām, tā paplašinot skatu no iešaurinātā etniski noteiktā viena Dieva laiku. Tā nav atradusi pie latviešiem savu vietu. Tā ir paturējusi ka uzskats par „vienu īstu” baznīcu, kas latviešiem lielajā vairumā saistās ar vācu izcelsmes luterisko baznīcu, ir iešaurināta provinciālisma noteikts un uzskatāms par reliktu koloniālas tautas apziņā.

Otrā daļā ir apvienoti raksti, kas iztirzā problēmas, kas ir saistītas ar latviešu trimdas baznīcas dzīvi. Trimda turpinās. Trimdas baznīca ir tai pašā stāvoklī, kādā tā ir bijusi visu šo laiku.. Tā nav atradusi pie latviešiem savu vietu. Tā ir paturējusi autoritāru raksturu ar priekš gadiem 40 mantošanas kārtā ieceltiem vadītājiem. No otras puses tā Vakareuropas kultūras spaidu dēļ ir vēlējusies radīt vēlētus baznīcas orgānus. Tās ir bijušas vēlēšanas it kā būtu vēlēšanas, bet kas tādas nav bijušas. Šai daļā atrodami raksti par nu jau gandrīz svēto kārtā paceltā archibīskapa T. Grinberga mācītāju un veco ļaužu vajāšanu, lietojot melus un viltu. Pieminēklis, pie kuŗa latviešiem savā baznīcas vēsturē būs jāapstājas, kā jūdiem pie sava „raudu mūra”.

Trešajā daļā ir lasāmi raksti, kas attiecas uz sasāpējušām latviešu trimdas un dzimtenes baznīcas attieksmēm. Par tām

trimdas baznīcas vadītāji ir izteikuši ļoti dažādus uzskatus. Un ne tikai izteikuši, bet no tiem arī vadījušies paši un vadījuši citus. Tā ir bijusi pretrunīga gadījuma svaidsīšanās no attieksmju radikāla nolieguma līdz jūsmīgai to praktiskai apliecināšanai. „Tēvs, piedod tiem, jo tie nezin, ko tie dara . . .”, pilnā mērā attiecas uz trimdas baznīcas nezinātājiem.

Raksti šai krājumā ir iespiesti, saglabājot to pirmatnējo formu. Bibliografijas vajadzībām rakstu beigās ir pievienots to pirmpublicēšanas gada skaitlis.

Svešumā, 1977. g. Pļaujas svētkos.

DIEVI UN BAZNĪCAS

Dievi un baznīcas ir divas lietas, kas ir ļoti svarīgas cilvēka dzīvē. Dievi ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt. Baznīcas ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt. Dievi ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt. Baznīcas ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt.

Dievi ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt. Baznīcas ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt. Dievi ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt. Baznīcas ir tie, kas mums ir radījuši un kuri mūs turpina turēt.

DIEVI LN BAZNICKAS

METI PĀRI LAIKIEM

Vienmēr par jaunu cilvēki un tautas tiek iesviestas tai pašā situācijā, kuŗā atradās Jēzus, pārstaigājot savas trūcīgās zemes saules izdedzinātos pakalnus. Viņa tauta bija svešu okupāciju varu gadu simtiem izmocīta, to dziļi pie zemes spieda varenās Romas imperijas kaŗavīrs. Ne mazāk smaga bija nasta, ko tautas plecos bija uzvēluši paštaisnie, nekad neapmierinātie un vienmēr jaunu upuŗu alkstošie visādu pakāpju tempļa kalpotāji. Tādā situācijā varēja būt tikai vienas ilgas — celties, atraisītiem un brīviem no visāda veida vaŗām un spaidiem. Tādēļ arī Jēzus aicinājums brīvībai, kaut pašam ejot bojā, atbalsojies cauri gadu simtiem. Tas vienmēr atradis uzklaušītājus un sekotājus tur, kur, ārēji skatoties, cerību nav bijis nekādu. Un tādu brīžu Eiropas pagājušos divi gadu tūkstošos nav trūcis. Taču pie tiem nav jāapstājas šeit. Mēs paši esam dzīvi liecinieki vienam no tādiem laikiem.

Nav jābūt nekādam pesimistam, lai ieskatītu cilvēces smago krīzi. Latviešu trimdinieks savā saplosītajā dvēselē varbūt redz skaidrāk un saprot labāk nekā daudzi citi, cik bezcerīgs ir šis stāvoklis. Savā dzimtajā zemē dzīvojot, mēs nekad nevarējām iedomāties, ka dzīve pati mūs nostāda šais laikmetu krustcelēs. Tad mēs nenojautām, kad tāda izskatās dzīve ap mums un mēs paši. Un ja mums vēl būtu pāri palikusi cilvēciskā vājbība, meklēt vainas citos un citur, tad atsacīsimies no tās, jo tā mums nekā nevar palīdzēt. Neviens nav kļuvis vesels savas vainas slēpdams. Neviens paštaisnais nav kļuvis pazemīgs ar ārēju liekulību.

Šai laikrakstā esam jo dziļi ieskatījušies mūsu baznīcas sejā. Tanī esam sastapuši vīrus, kas tanī vietā, kur tiem būtu bijis jāmiļ savi kristīgie brāļi un latvieši, tos ir vajājuši. Kas tanī vietā, kur tiem būtu bijis jāapliecina Kristus evaņģelija patiesības spēks, ir runājuši tukšus liekulīgus vārdus. Bieži šīs ainas ir bijušas atbaidošas un pilnīgā kailumā parādījušas cilvēka necilvēcību. Taču tie, kas jau šodien dzīvo nākamajām dienām, nedrīkst bīties skatīties skaidrām acīm uz šādām parādībām.. Vēl

mazāk tie drīkst pazaudēt ticību labākai nākamo dienu baznīcai un gribu par to arī cīnīties. Mūsu baznīcas un līdz ar to mūsu visu vājumu ieskatīšana ir nepieciešamais priekšnosacījums, lai mēs atraisītos no pašpietiecīgās sīkmanības.

Te nākotnes perspektīvā iznirst pāris siluetu, kas mums nedrīkstētu būt vienaldzīgi. Tie saistas ar kristieša un latvieša vārdu. Abi tie ir neatņemami mūsu garīgās un fiziskās eksistences izpausmes veidi, un tiem ir būtiska nozīme. Nav principiāli iespējama rietumu pasaule bez kristiānisma, no kuŗa tā ir izaugusi un kas nosaka tās struktūru. Savkārt, tikai teorētiski pielaižot iespēju, ka latviešu tauta beigtu pastāvēt, tā lielā mērā atņemtu jēgu arī mūsu tagadējai dzīvei.

Kā mūsu kristīgā, tā latviskā apziņa ir veidojušās laika plūdmā zināmos vēsturiskos apstākļos. Patiesībā tāda veidošanās notiek nepārtraukti. Mūsu tēvi un tēvu tēvi pagājušās paaudzēs bija citādi kristieši un citādi latvieši nekā mēs tagad. Arī paaudzes, kas nāks pēc mums, katrā ziņā būs citādas. Mēs savā laikā un dotajos apstākļos tikai varam mēģināt šīm nākamajām paaudzēm nodot to, kas mums liekas esam būtiskais. Taču tās pašas veidos savu dzīvi. Tā ir cilvēciskā eksistences lielā privilēģija. Mēs vienīgi varam jautāt, kādam ir jābūt kristietim, t.i. baznīcai, kuŗu mēs uz savu pieredzējumu pamata, gribētu redzēt veidojamies? Kādam ir jābūt latvietim, kuŗu mēs gribētu redzēt pārstāigājam Latvijas laukus? Tā savukārt ir mūsu atbildība. Mums ir jāatbild uz šiem jautājumiem vienalga, vai mēs tos paceļam līdz savai apziņai un izrunājam, vai nē. No tās mūs nekas nevar atbrīvot.

Tagadnes kristieša veidošanās ceļš ir bijis visai garš un sarežģīts. Latvietis uz šī ceļa parādās samērā vēlu. Tas notiek tad, kad Vakareiropa jau vairāk nekā tūkstoš gadus ilgajā laikā bija Palestīnas namdaŗa dēlu padarījusi par kaŗavīru, kas ar šķēpu un zobenu rokā iet pa priekšu jaunu zemju iekāŗotājiem. Tas notiek tad, kad kristīgā baznīca mīlestības vietā bija atradusi varu par piemēŗotāku jaunu piekritēju iegūšanai. Tādēļ arī mūsu senči, pazaudēdami savu politisko brīvību, neieguva brīvību, ko sev līdz nes kristīgā mīlestība. Kristīgās baznīcas toreizējā vara un ārējais spoŗums nevarēja aizsegt tās satura iztukšošanu. Tā

jau dzīvoja sava sabrukuma un norieta laikā, kas bija nodokumentēts ar Romas katoļu un austrumu ortodoksās baznīcas šķelšanos, strīdiem un cīņām, kam drīzi sekoja dažādi reformu centieni, kas vienmēr tālāk turpināja vienīgās kristīgās baznīcas sairdināšanu. Mēs esam liecinieki, ka šis process nepārtraukti turpinājas.

Latvietim bija grūti atrast savu vietu starp svešo muižnieku un svešo mūku, lai varētu kļūt savā būtībā īsts kristietis. Kā vēlais laiks, tā veids, kā latviešus mēģināja padarīt par kristīgiem, nav bijuši laimīgi. Latvijas brīvības laikā mēs bijām liecinieki kā svešnieku kapiem pāri auga zāle un Latvijas baznīcā ienāca latviešu pašu dēli. Taču laiks bija pārāk īss, lai mūsu baznīca pāraugtu. No vienas puses muižas kungu gars, no otras salikušo muguru kalpi joprojām dzīvoja tanī tālāk. Mēs redzam, ka pat tas trimdā mirdams nevar nomirt.

Šie kristīgā latvieša veidošanās apstākļi pat tādām savas baznīcas mīlētājam kā baznīcas vēstures profesoram L. Adamovičam lika apgalvot, ka par kaut cik nopietnu latviešu ieaugšanu kristiānismā var runāt tikai sākot ar pagājušā gadsimta vidu. Taču viņš piemirst, ka tieši tas arī ir laiks, kad reizē ar nacionālo atmodu Auseklis un citi gāja uz seno latviešu svētbirzēm meklēt vecos dievus. Trimdas laiks mums ir devis iespēju pārbaudīt mūsu kristīgumu un to salīdzināt ar citām Vakareiropas tautām, kuŗu kristīgā pagātne ir daudz gaŗāka un arī citādāka. Tās ir lepnas uz to. Mums nav ar to ko lepoties, jo mums tādas tikpat kā nav.

Apzinoties šo savu īpatnību, mēs iegūstam citu iespēju vērst savu skatu uz priekšu. Vakareiropas tautām dziļāka ieaugšana kristiānismā ir ne tikai priekšrocība vien, bet arī šķērslis sava stāvokļa saprašanai. Kristīgā cilvēce ir sašķelta vairākos simtos lielāku un mazāku baznīcu sektu. Tas viss par spīti tam, ka Kristus ir nācis, lai visiem ļautu justies kā brāļiem. Uz šo sašķelšanos vien norādīt, bieži jau nozīmē izpelnīties baznīcu neļāvību. Taču ar piespiestu klusēšanu, vai izlikšanos to neredzam, nekas nemainās faktiskajos apstākļos. Šī sašķelšanās ir tik dziļa, ka nekādi cilvēka spēkos esošie līdzekļi to nevar vairs izlīdzināt. Mēs trimdā esam liecinieki, ka arī latviešu mācītāji,

kas kādreiz piederējuši vienai un tai pašai Latvijas baznīcai, kas sēdējuši vienā un tai pašā solā studiju laikā, šodien nevar stāties viena altāra priekšā, nevar baudīt kopīgu svēto vakarēdienu. Un līdz ar viņiem to nevar darīt arī viņu draudzes locekļi, kuŗu krūtīs pukst tāda pat latviešu mātes izauklēta sirds.

Kādēļ? Vai tādēļ, ka tiem katram ir savs Dievs un katram savs Kristus? Taču nē! Ja dažādām baznīcām ir dažādas tradīcijas, kuŗas veicina šādu šķelšanos, tad latviešiem taču tādu te trimdā nav.

Kādēļ tad? Ir tikai viena atbilde — nelaimīgie sudraba graši! Tā ir traģiska patiesība un traģiska aina, kas tādā kārtā atveras mūsu acu priekšā. Bet šajā tragēdijā slēpjas arī mūsu spēks. Mēs drīkstam jau šodien ieskatīt sašķeltās baznīcas bezjēdzību. Mēs drīkstam jau šodien sacīt tiem, kas sakas vienīgi pareizi pārvaldam un sludinam Kristus evaņģēliju, ka viņi maldās. Šīs tiesības mēs esam pirkusi par dārgu maksu. Tā vēsts, ko mēs šodien varam nest pasaulē un nodot nākamajām paudzēm ir izteicama vienkāršos vārdos — viens Kristus un viena baznīca.

Būtu naīvi domāt, ka šo rindu rakstītājs gaida, ka ar burvju mājienu izzudīs visi šķēršļi, kas šķir baznīcas. Būtu naīvi gaidīt, ka cilvēki un cilvēku grupas izbeigs veidot savas īpatnas un īpašas formas arī baznīcas dzīvē. Evaņģēlijs vienmēr ir izteikts un tiks izteikts kādās uzskatāmās formās. Bet ir jātic, ka patiesais kristietis reiz ieskatīs, ka visas baznīcas kulta formas, mācību teikumi un apliecības ir tikai ārējais tērps. Kā katrs tērps, tas novalkājas un der tikai savam laikam. Tā ir patiesība, līdz kuŗai vēl ir ejams tāls ceļš. Latviešu kristietis, kas skaidrāk kā citi ir ieskatījies šo ārējo formu relatīvismu, var palīdzēt šo ceļu saīsināt.

Tie, kas visus spēkus ir likuši lietā, lai saviem kristīgajiem brāļiem svešos ļaudīs slēgtu baznīcas, ir apmaldījušies un savas cilvēciskās vājības pacēlušies pāri Kristus evaņģēlijam. Ja apmaldījusies baznīca pati to drīz neieskatīs, tad var pienākt diena, ka tā savas durvis velti turēs atvērtas, jo cilvēki tai ies garām. Mēs esam tuvu šai liktenīgajai robežai. Latviešu mācītāja un katra kristieša uzdevums ir dzīvot šodienā it kā tas redzētu jau rīt dienu. Un rīt diena ir tā, kuŗā vairs nebūs Romas katolis un

grieķu katolis, luterānis un kalvīnists, baptists un metodists, jo ir tikai viens evaņģēlijs. Ja mums šīs ticības nav, tad velti Kristus nācis pie cilvēkiem un veltīga ir mūsu sludināšana.

Blakus savai kristīgajai eksistencei latvietis vienmēr ir latvietis. Bet arī šo savas apziņas saturu mēs šodien svešos ļaudīs redzam citādāk nekā savā dzimtenē, dzīvojot savas tautas vidū. Tā nav tikai svešā valoda, ko mēs dzirdam katru dienu, tās nav tikai svešas sadzīves tradīcijas, kas katru dienu par jaunu sevi atgādina. Nekādas gudras runas mūs nevar piespiest pārvarēt sajūtu, ka ap mums ir sveši cilvēki. Tie daudzos gadījumos var pat būt gudrāki un labāki nekā mēs paši un mūsu tautieši, tomēr mēs ar savu būtību jūtam, ka tie nav mūsu cilvēki. Mēs varam sludināt baznīcās un skolās visas cilvēces brālību, bet īstenība vienmēr tai ir runājusi pretī. Beznāciju cilvēce ir un paliek tikai teorētiska ideja, bez satura. Pasaule pazīst vienu cilvēku eksistences veidu — dzīvošanu savā tautā. Otra iespēja ir kļūt par pasaules klaidoni, kam nekur nav savu garīgu māju. Šāda atziņa liek mums arī nopietni ieskatīties mūsu nacionālās apziņas satvaros.

Mēs bieži svešos ļaudīs esam skaļi runājuši par savu latvisko apziņu. Bieži to esam pasnieguši svešniekiem piespraustu pie savām krūtīm. Mēs it kā esam gribējuši atkal un atkal atgādināt, lai viņi neklūdītos savos ieskatos par to, kas mēs esam, lai viņi zinātu, ka mēs neesam viņi. Ļoti daudzos gadījumos, ja vien būsīm patiesi pret sevi, mums būs jāatzīst, ka tas patiesībā nav bijis vajadzīgs viņu dēļ, lai viņus pasargātu no pārpratumiem un kļūdīšanas. Tas drīzāk ir bijis vajadzīgs mums pašiem, mūsu iekšējās un ārējās nacionālās nedrošības un nevarības dēļ. Mūsu pašu šaubas un nespēks ir spiedis mūs izkliegt savu nacionālo piederību, lai mēs, savā balsī klausoties, paši vēl lieku reizi pārliecinātos, ka patiesi esam latvieši. Šai savā dedzībā esam pasnieguši svešniekiem gara mantas, kaut latviskā iesaiņojumā, kuŗas tie vēlāk ir atzinuši kā savas, vai vismaz atzinuši sevi par to līdzpašniekiem. Tas viņos ir izraisījis vilšanos. Tie vēlāk ir atteikušies pieņemt viņu pašu šādi iesaiņotas mantas. Tas savkārt mūsos ir izraisījis pārsteigumu. Trimda mums ir piespiedusi ieskatīt, ka mūsu latviskajai dvēselei un tās izpaušmei nav ne

vietas, ne saprašanas citos, ko mēs izskaidrojam ar svešnieku nelabvēlību. Tā tas patiesībā nav. Trimdas situācija piespiež mūs pārbaudīt ne tikai kristīgo, bet arī latvisko apziņu.

Tāpat kā kristīgās, arī latviskās apziņas veidošanās mūsu tautā ir notikusi ļoti nelabvēlīgos apstākļos. Pirms vēl atsevišķās latviešu ciltis bija paspējušas apvienoties tautā, mūsu zemī iekaroja sveši kolonizātori, kas cauri gadu simtiem noteica tautas turpmāko attīstību un dzīvi. Viņu interesēs nebija veicināt tautas solidaritātes apziņu un to viņi arī nedarīja. Būtu naivi tagad viņiem to pārnest. Bet būt utīkpat naivi gaidīt, lai mēs par to pateiktos.

Taču tautas eksistences pamatakmens ir iekšējās un ārējās solidaritātes apziņa. Kopš tautiskās atmodas sākumiem ir pagājuši tikko simts gadi. Tai laikā dzima mūsu pirmā inteliģence. Tā auga un veidojās svešu kultūru iespaidā. Šīm saucējām balsīm latviešu tauta laikos jutīs pateicību. Bet šie modinātāji paši bija svešu kultūru apbrīnas pilni, un aicināja skatīties gan uz austrumiem, gan rietumiem.

Visa mūsu vēlākā inteliģence ir veidojusies krievu un vācu skolās. Mēs trimdā joprojām sastopam mūsu vecākās paaudzes cienījamus vīrus un sievas, kas labprāt savās runās iestarpina spēcīgus citātus oriģinālvārdos no Ļermontova austrumos un Šillera rietumos. Tie cēla jauno Latviju, kuŗā tikai viena jaunatnes paaudze varēja augt un veidoties latviskā vidē. Tā ir paaudze, kas tagad piedzīvo savus brieduma gadus.

Nekādi skaisti vārdi nevar aizrunāt projām faktus. Mūsu tautai nav bijis pietiekami ilga laika veidot viengabalīgu solidaritātes apziņu. Tas izpaudās mūsu nevarībā veidot stabilu demokrātiju valsts dzīvē. Vēl smagāk tas bijis jāpiedzīvo mūsu tautai viena cilvēka mūža laikā liktenīgajās situācijās abos kaŗos. Ir katrā ziņā neparasti, ka abos pasaules kaŗos latvieši ar ieročiem rokā cīnījās pret latviešiem zem svešiem karogiem. Atturoties no jebkādiem vērtējumiem, pats fakts paliek. Mūsu mazā tauta ir gājusi tik īsā laikā cauri diviem brāļu kaŗiem. Jau senie romieši zināja, ka nav lielāka posta un lāsta kādai tautai, kuŗā brāļi cīnās pret brāļiem. Neviens līdz šim nav uzdrīkstējies pieskarties šai problēmai, bet tā prasa un prasīs savu ieskatī-

jumu, jo tā sevī ietver latviešu tautas un tam līdz mūsu visu būt vai nebūt jautājumu.

Mūsu tautas eksistences jautājums ir atrisināms tikai mums pašiem. To nevar palīdzēt atrisināt ne kādas varas, ne austrumos, ne rietumos. Ja būtu kāds vientiesīgais, kas domātu, ka rietumu valstis aiz demokratiskas solidaritātes kādreiz palīdzēs latviešu tautai uzturēt demokrātiju, ja tā pati nevarētu, tad laika gājums liek no šī sapņa atmesties. Ja vēl būtu kāds latviešu komūnists, kas domātu, ka ir iespējams kāds komūnisms bez krievu komūnistiskā imperiālisma, tad pēdējais viņu agri vai vēl piespiedīs ieskatīt, ka tāda nav. Latviešu tautas eksistences jautājums ir solidaritātes jautājums. Tas izteicams vienkāršā patiesībā: būt latvietim nozīmē būt vairāk nekā piederīgam kādai politiskai ideoloģijai. Latvijas demokrātija sabruka tādēļ, ka politiskās partijas domāja, ka tās ir vairāk nekā tauta un tautas solidaritāte. Trimdas sabiedrības sairst tādēļ, ka citas intereses ir augstākas par latvisku solidaritāti.

Ieskatot solidaritātes fundamentālo nozīmi tautas eksistencē, mēs esam pienākuši pie latviskās un kristīgās apziņas kopsakarības. Solidaritātes apziņas pamatā ir cieņa pret savu līdzcilvēku un ticība viņa pozitīvajai gribai. Tieši Kristus mācība saskatīt, ka arī vismazākajā cilvēka bērnā un ārēji visnenozīmīgākajā ir dārga manta, jo arī viņš ir kādas Dieva uzticētas dāvanas nesējs. Baznīca pati ļoti bieži ir aizmirsusi šos mazos cilvēkus un sabiedrojusies ar tiem, kam ir vara un manta. Taču Jēzus nav savu vēsti nesis tikai kādai cilvēku grupai, vai kādai ideoloģijai piederīgajiem, viņš nav arī nevienu izslēdzis no savas vēsts uzklaušanās un sekošanas tai.

Mūsu pienākums ir baznīcai to atkal un atkal atgādināt. Izpildot šo misiju, mēs metīsim tiltus pāri uz nākotni. Nav cita spēka, kā vien evaņģēlijs, kas ienaidniekus var padarīt par draugiem. Nav arī nevienas citas zīmes, kā vien krusts, kas var atklāt mūsu acīm ceļu uz latvisko solidaritāti. Ja mēs negribam kļūt par sāls stabiem ar savu sastingušo atpakaļ skatīšanos, kuņus agri vai vēlū sairdina stuksneša vēji, mums pašiem jāatsakās no visa, kas kavē mūs pacelt evaņģēliju pāri baznīcai un un latviskās solidaritāte sapziņu pāri brāļu naidam. (1961)

MIRUŠIE UN DZĪVIE DIEVI

Roma ir iegājusi vēsturē un ieguvusi savu mūžīgās pilsētas vārdu ar savu pastāvību laiku maiņās. Taču tā nav ārējās zīmēs un formās redzama pastāvība. Romas, kā daudzu lielo Rietumeiropas pilsētu, aina ir ļoti nemainīga. Blakus senās Romas priekš Kristus laika celtņu atliekām ir redzamas ne tikai atsevišķas celtnes, bet Musolini laikā pasākta jaunās Romas vesela daļa ar jaun nacionālisma garā celtām vismodernākajām mājām. Visuzskatāmāk šo pretrunīgumu rāda Romas jaunā dzelzceļa stacija, kas celta ar lielu vērienu viļņveida līnijās, bet kuņģa pašās priekštelpās, to ceļot, atrastas senās Romas mūra atliekas. Tās atstātas, sevišķi iekomponētas, neskartas jaunajā ēkā. Tās ir ainas, kas reizē pasvīturo laiku maiņu un tomēr kādu paliekamu saistību. Bet ne par šo Romas ārējo seju, kas pati par sevi ir uzmanības vērta, ir jārūnā. Romai ir arī sava garīgā seja, ko var studēt tās neaprakstāmi bagātajās un interesantajās mākslas krātuvēs vai tagadnes pulsējošā kultūras dzīvē. Manu uzmanību saistīja un pārdomas izraisīja Romas dievu pasaule. Klasiskajā kultūrā skolotie ceļotāji un baznīcas darbinieki vienā otrā senajā latviešu dievā saskatīja sev pazīstamo romiešu dievu līdziniekus. Laima kļuva par Juno un Pērkons par Vulkanu, u.t.t. Šie dievi pašā Romā šķiet esam miruši, bet viņu vārdi Romā sastopami ikdienas gaitās. Šodien Romā pielūdz citu Dievu, par ko nomodā stāv senā Romas tiltu taisītāju virsmeistara titula tālāk nesējs — pats pāvests. Mirušie un dzīvais Dievs ir cilvēces visu laiku problēma. It sevišķi Vasarsvētku laikā, kad visi grib saklausīt viena Dieva balsi — kaut paši dažādās valodās runādami. Bet, ka tas nav viegli, to vislabāk lai pastāsta Hermanis Hese, it īpaši viņa vēstule, ko viņš rakstīja žēlsirdīgajai mātai Luīzei:

„Mīļā māsa Luīze. Jūs esat man atsūtījusi pāris celšmes rakstus un pievienojusi vārdus: „Ir tikai viens dzīvs Dievs. Kur ir rakstīts, ka es arī Jums to nedrīkstētu paziņot? Visi citi dievi ir miruši.” Saprotams, nekur nav rakstīts, ka Jūs to nedrīkstētu

man paziņot. Man tikai tā liekas, ka visi pa zilu gaisu pasāktie atgriešanas mēģinājumi drusku savādi, pamatos lieki. Jūs paziņojāt savu zināšanu par Dieva eksistenci kādam vecam vīram, kuŗa vecāki un vecvecāki ne tikai vārda pēc, bet dzīvē un darbos bija kristieši un savu dzīvi bija nodevuši Dieva valsts kalpībā. Viņi mani ir uzaudzinajuši, no viņiem es Bībeli un mācības esmu saņēmis mantojumā. Viņu nevis sprediķotais, bet patiesi dzīvotais kristiānisms pieder pie tiem visstiprākajiem spēkiem, kas mani ir audzinājuši un veidojuši. Tādēļ man Jūsu paziņojums liekas drusku esam lieks, apmēram tā, it kā kāds man aprīlī teiktu: tagad ir pavasaris, un oktobrī: tagad ir rudens.

Tā ir viena lieta, kas mani no Jūsu labi un draudzīgi domātā sveiciena atsvešināja. Bet tas Jūsu rindās nav vienīgais, un tas arī tālu nebūtu bijis diezgan, lai tas mani pamudinātu atbildēt.

Nē, Jūsuniecīgajā vēstulītē ir vēl kāds teikums, nepareizs un neatbildīgs teikums, un tas mani spiež atbildēt. Šis teikums skan: „Visi citi dievi ir miruši.”

Es nezinu, cik pasaules zemēs Jūs esat dzīvojusi, cik tautu, valodu un literātūru Jūs esat iepazīnusi. Arī tad, ja Jūs desmit vai divdesmit valodu, reliģiju un literātūru būtu līdz pamietaiem izpētījusi, Jums tomēr nebūtu tiesību uz šo nepareizo, mulķīgo un iedomīgo teikumu.

Jūs apgalvojat: „Ir viens dzīvs Dievs,” un es jums pievienojos. Bet kuŗš Dievs tas ir, kuŗu jūs apzīmējat par vienīgo dzīvo, kamēr visi citi esot miruši, es redzu no tā traktātiņa, ko Jūs man piesūtījāt. Tas ir protestantisko kristiešu Dievs, labākā gadījumā kādas baznīcas, varbūt arī tikai kādas sektes, kādas mazas dievbijīgo grupas, kas savu kristiānismu ņem ļoti nopietni. Šis Dievs priekš jums ir „dzīvais”, un visus citus Dievus augstprātīgi apgalvojat par mirušiem.

Taču, ārpus Jūsu sabiedrības, vai, kā Jūs to gribat, ārpus baznīcas, pie kuŗas Jūs piederat, ir daudzi miljoni dažādu rasu un valodu cilvēki, kuŗi arī tic kādam dzīvam Dievam un tam kalpo. Šo ticīgo Dievu, kuŗi skaita ziņā vairākkārt pārsniedz pie Jūsu baznīcas piederīgos, ir varbūt priekš daudziem (ne visiem), kas tam kalpo, tieši tāpat kā Jūsējais, — Dievs, kas

vienīgais ir dzīvs un labs; un kam blakus visi citi dievi, tātad arī Jūsējais, cienījamā māsa, ir „miris” un nederīgs.

Dievbijīgo jūdu dievs, piemēram, nekādā ziņā nav Jūsējais, jo viņš ir gan paraugs, pēc kuŗa Jūsu Dievs ir veidots, bet tas nekādā ziņā nav tas dievs, kas savam dēlam licis kļūt cilvēkam. Un tādi visi dievi ir atšķirīgi no Jūsējā, kuŗus pielūdz dievbijīgi muhamedāņi, dievbijīgi indieši, tibetieši, japāņi, un taču katrs no viņem tem ir ļoti dzīvs, ļoti darbīgs, katrs no tiem palīdz neskaitāmiem panest dzīvi, to svētīt, uzņemties ciešanas un labi panest nāvi.

Visiem šiem miljoniem dievbijīgo cilvēku, kas tiecas pēc mierinājuma, pēc savas nabadzīgās dzīves cieņas un svētības, tiem vienīgais dzīvais Dievs ir atklājies kādā citā veidā nekā Jums un Jūsu baznīcai. Jūs viszinīgi un bezbailīgi noliedzat viņu dievus, viņu mācības, viņu ticības apliecības. Tad ir jābūt nesalīdzināmai drosmei, kuŗas dēļ es Jūs varētu apbrīnot, ja tā nebūtu nožēlojama un lēta drosme. Tā nebalstās pārkumā, bet īstenības nezināšanā un partejiskuma garā.

Es, cienījamā māsa Luīze, kā vienmēr ticēšu dzīvajam Dievam un par viņa eksistenci tieši tādēļ arvien būšu pārliecināts, ka tas nav vienreiz un kaut kur atklājies, bet simtām reižu un simtiem formās, tēlos un valodās.

Nē, citi dievi (kuŗi citādi izskatās nekā Jūsējais,), nav miruši; to es Jums varu apliecināt. Paldies Dievam, viņi dzīvo. Un kad viena no šī Vienīgā daudzajām parādīšanās formām ir nolietota un vecuma nogurusi, tad Dzīvajam jau sen ir pagatavoti jauni tēli, kuŗos tas var parādīties. Viņš pārdzīvo tautas, Viņš pārdzīvo reliģijas un baznīcas, arī Jūsējo!”

Tiktāl Hermanis Hese. Viņš nav baidījies runāt par visas kristīgās pasaules sāpīgāko problēmu — dzīvā Dieva dažādām parādīšanās formām. Mūžīgā Roma, kur dievu problēma ir skatāma tiešā tuvumā — šodien oikumēniskā koncila atelpas brīdī domā par mūžīgo un vienmēr jauno problēmu — mūžīgais laikmeta ietvaros. (1963)

LATVIEŠU DIEVS

Aicināts izteikties par L. Apkalna kantātes teksta sakariem reliģiju vēstures perspektīvā, esmu atturējies no jebkādiem tā vērtējumiem, bet vienīgi norādījis uz tā ideju un priekšstatu sakariem ar citām reliģijām.

Ar apzīmējumu „latviešu Dievs” ir gribēts izteikt tik daudz, ka latviešiem ir savs Dievs, t.i., tāds Dievs, kāda citām tautām nav. Citiem vārdiem, Dieva priekšstats un jēdziens ir saistīts ar nāciju. Un tieši šai Dieva saistījumā ar nāciju atklājas tāda uzskata tipoloģiskā vieta citu reliģiju līdzīgu uzskatu kopsakarā. Katrai nācijai, patiesībā katraiciltij, pirms tās izveidojušās par nācijām un uznākušās uz vēstures skatuves, parasti ir savs Dievs. Latviešiem vislabāk pazīstams tāds nacionāli saistīts Dievs ir senebrēju Jachve (latviešu Bībeles tulkojumā šis īpašvārds ir „tul-kots” ar Kungs vai Dievs). Par senebrēju Jachvi mēs zinām, ka tas ir bijis tikai viņu nacionālais Dievs un slēdzis derību tikai ar šo cilti (1. Moz. 9, 11—12; 15, 18 u.c.). Uz to pastāv arī tagadnes ievērojamākie jūdu reliģijas pētnieki, tā Jeruzālemes univ. prof. Zvi Verblovskis atzīst, ka jūdaisms kā reliģija „ir palicis kādas atsevišķas nācijas — izraēļa vai jūdu — reliģija”. No šī nacionālā Dieva tad arī izris konsekvences, kas tāpat Bībelē ir skaidri apliecinātas — šī nacionālā Dieva tauta, ar kuŗu viņš noslēdzis derību, tas ir savienību, arī pati tad kļūst svēta. Skaidros vārdos tas izteikts 3. Moz. 19, 1—2: „Un Jachve runāja ar Mozu, teikdams: „Saki visiem izraēļa cilts bērniem un runā šādus vārdus: Esiet svēti, tādēļ, ka es, Jachve, jūsu Dievs, esmu svēts!” Šis uzskats ir saglabājies jūdaismā līdz pat šai dienai, kaut tas patiesībā ir mantojums no jūdu cilšu nomadu dzīves laika pirms iespīšanās teritorijā, kas tagad kultūras pasaulē pazīstama ar Palestīnas vārdu.

Lieki būtu šeit aizrādīt, ka tādus nacionālus dievus pazīst šodien daudzas Afrikas, Austrālijas, Melanēzijas un Polīnēzijas ciltis, kas vēl nav nopietnāk saskārušās ar universālajām reliģijām: kristiānismu, islamismu, budismu u.c.

Nacionālā Dieva ideja un priekšstats sastopams arī modernās kultūras tautās, bet zīmīgi, vai nu tad, kad tās vēl nav izaugušas līdz universālismam, vai arī, kad tās uzrāda tendenci uz zināmu nacionālu primitīvismu. Pirmo gadījumu raksturo panslāvistu ideologi. Parādība ir pārāk pazīstama, lai to sīkāk apskatītu. Tā 19. g.s. krievu panslāvisti, kad tauta vēl dzīvoja joprojām kristiānismā, kas kopš viduslaikiem bija cieši saaudzis ar dabas reliģiju, un tā veidoja savdabīgu sinkretismu, izmantoja izredzētās tautas un tās nacionālā Dieva ideju. Lai šeit minam tikai vārdus, ko teicis viens no daudzajiem panslavisma sludinātājiem, proti, Žukovskis: „Apzīmējums — krievu Dievs, neizsaka tieši mūsu ticību Dievam, bet sevišķo tradīciju par Dievu. No seniem laikiem viņš cīnījies par Krieviju un kļuvis redzams mūsu tēvutēviem labajā un ļaunajā, slavas pilnajā un mizerablajā. Krievu Dieva attieksme pret mūsu ticību ir tā pati, kas svētās Krievijas attieksme pret Krieviju. Priekšstats par krievu Dievu ir izveidojies krievu tautā kā īsta atklāsmē. Tas ir īstais Dievs, pārbaudīts Dievs, Dievs, ko visi atzinuši. Tas būtu smieklīgi, ja teiktu: angļu, franču vai vācu Dievs.” Tiktāl panslavists. Te jāpiezīmē, ka viņš bija aizmirsis, ka ir jau kāds cits Krievijā labi pazīstams Dievs un viņa izredzētā tauta — jūdu Dievs un jūdu tauta. Viņam likās smieklīgi runāt par angļu, franču vai vācu Dievu. Protams, viņš nevarēja paredzēt, ka astoņdesmit gadus vēlāk uz Vācijas skatuves uznāks Hitlers, kas arī tad kopā ar baltvācieti Alfrēdu Rozenbergu atrada par jaunu vācu Dievu — Vodanu. Vācu tauta tapa par trešo izredzēto tautu, blakus jūdu un krievu tautai. Vācu gadījums ir ilustrācija mūsu iepriekš pieminētajai tautu atslīgšanai primitīvismā. Un tagad ar savu tekstu L. Apkalns ir radījis vēl vienu nacionālu Dievu un vēl vienu izredzēto tautu. Visos šajos gadījumos ir darīšana ar reliģisku primitīvismu un atslīgšanu uz cilšu garīgās dzīves līmeņa. Dieva sapārošana ar nacionālismu tālāk ved agresijā, kā to redzam jūdu, krievu un vācu gadījumā. Visos šajos gadījumos ir darīšana ar tipoloģiski vienu un to pašu parādību — izredzētās tautas mesīānismu, kaut dažādā morfoloģiskā veidojumā. Ar latviešu Dieva apzīmējumu patiesībā autors ir apliecinājis

savu garīgo radniecību ne ar seno latviešu, bet seno jūdu tradīciju.

Nacionālā Dieva sejā visās reliģijās ir vērojami vieni un tie paši vilcieni — izteikti primitīvs antropomorfisms. Dievs tad iegūst visas tās pašas ķermeniskās īpatnības un dvēseliskās īpašības, kādas ir attiecīgai ciltij piederīgajam cilvēkam.

Šim Dievam ir „dievišķa acis”, kas dažreiz „ēnojas”. Zināms, tad viņš arī attiecīgā reizē „raudāja”, izraudājies viņš „pārstāja raudāt” un pēc tam tūlī „iedegās dievišķā mīlā”. Kad viss labi izdevies, viņš „smaidīja”. Pēc sava septiņdienu darba „latviešu Dievs” nosnaužas. (Bībelē — Jachve dusēja). Kādreiz viņš pamožas no šāda „sāpīga snauda”. Un tad tūlī dzirdams „Dieva vaids”. Kā visiem agresīviem nacionāliem un primitīviem dieviem, viņam ir arī savs zobens, ko viņš šad un tad liek lietā. Visas L. Apkalna „latviešu” Dievam piedēvētās ķermeniskās īpašības ir tipiskas primitīvo tautu dievu īpašības.

Ieskatoties šī, tā sauktā „latviešu” Dieva izdarībās, kas aprakstītas L. Apkalna tekstā, atklājas vēl daži zīmīgi momenti: cilvēku viņš rada no smilšu grauda, t.i., zemes. Viņš strādā tieši septiņas dienas. Šis Dievs tad stājas savas tautas priekšgalā (kā gans ganāmpulkam — nomādu priekšstats) un to noved uz apsolīto zemi (pie Dzintarjūras). Viņš noslēdz derību ar tautu un ceļas kopā ar to. Ar zobenu rokā viņš cīnās tās priekšgalā. Visi šie minētie momenti ir pārāk labi pazīstami no senebrēju reliģijas — Jachve, kas cilvēku rada no zemes, kas nostāties cilts priekšgalā, to ievēd Kanaana zemē (dod tautai to), bet kad tai uzbrūk kaimiņu ciltis, tad ar saviem kara pulkiem (Kungs Sebaot) cīnās savas tautas priekšgalā.

Kopsavilkumā varam sacīt, ka L. Apkalna tekstā paustās reliģiskās domas ar centrālo priekšstatu par nacionālo Dievu ir tiešs aizguvums no senebrēju reliģiskajiem priekšstatiem. Tā sauktā „latviešu” Dieva ķermeņa un dvēseles dzīves apraksts, kā arī viņa „derība” ar latviešu tautu un aizvešanu uz „apsoļīto zemi” ir neveikls Vecās derības teksta pārveidojums, kam nav nekāda sakara ne ar seno latviešu reliģiju, ne vispār ar latviešu dzīves ziņu. (1968)

DIEVA SODĪTĀ BAZNĪCA

Upsalas universitātes žurnālu zālē 1958. g. pavasarī šķirstīju jezuītu ordeņa izdoto žurnālu „La civiltà cattolica”. Tanī, kādā asas polemikas rakstā viens no pāteriem — A. Perego, uztraukts kritizēja un norādīja uz postu, kādu baznīcai sagādā tādi darbi, kādu uzrakstījis Lorenzo Milani „Esperience pastorali”. Eiropas kultūras vēsture mani mācījusi, ka tieši tad, kad cilvēki un grāmatas tiek nolādēti un dedzināti sartos, taisnība ir bijusi sadedzināto pusē. Arī šoreiz jezuīta bargais raksts izraisīja interesi par Milani darbu.

Tūlīņ to pasūtīnāju mūsu universitātes grāmatnīcā. Pēc mēneša saņēmu atbildi, ka tāds darbs nav Itālijā pazīstams. Likās savādi, jo jezuīta rakstā bija sīki dati par Milani darba izdošanas vietu un laiku. Atgādināju vēlreiz grāmatnīcai, man minēto grāmatu sagādāt. Arī otrreiz atbilde bija tāda pati. Man pašam bija tieši sakari ar vienu no Itālijas lielākajiem izdevējiem un grāmatu veikalu — Hoepli Milānā. Rakstīju atkal. Arī šoreiz atbilde bija tikpat negatīva. Atcerējos, ka man Romā dzīvo daži sirsnīgi paziņas — latvieši. Rakstīju tiem. Atbilde tikpat negatīva. Tādu grāmatu neviens nepazīst. Bija grūti ticēt, ka jezuītu pāters Perego būtu sasapņojies un uzrakstījis turpat 16 lappušu gaŗu polemiku, bez kā grāmata vispār eksistētu. Bet vairāk arī neko darīt nevarēju.

Piecus gadus vēlāk, Itāliju apceļojot, biju Florencē, kas minēta par grāmatas izdošanas vietu. Nešaubījos, ja grāmata nebūs izpārdota, es to atradīšu. Savu meklēšanu sāku vēlā pievakarē. Kad biju kādos trīs veikalos ieskatījies un saņēmis atbildi, ka tāda grāmata nav pazīstama, kļuva domīgs un pārsteigts. No piedzīvojumiem zinu, ka tirgotāji piedāvā precī, kam labs noiets. Varbūt Milani grāmatai tāda nav, un tādēļ maz pazīstama. Domāju savu neseismību izskaidrot ar grāmatattirgotāju nevērību. Bet kad biju jau izstaigājis gaŗo ielu no Florences Doma līdz Sv. Marka klosterim, kur Savanarola mīta, sapratu, ka maz cerību atrast Milani grāmatu. Biju virinājis vis-

maz kādu desmit veikalu durvis. Pa paralēlo ielu griezās atpakaļ un gluži tāpat sistēmātiski iegriezās katrā grāmatnīcā. Vienmēr atbilde tā pati.

Biju jau noguris, bet savu konsekvento iegriešanos veikalos arī atceļā uz māju nepārtraucu. Pulkstens astoņos vakarā veikalus šeit slēdz. Biju jau arī atgriezies pie paša Doma. Tā tuvumā vēl atvērts kāds mazs antikvāriāts. Iegriezās arī tur. Kāds bāls jauneklis atbildēja, ka tādas grāmatas nav. Es drusku pacēlu balsi, un apvainots atbildēju, lai nestāsta man niekus. Mūsu sarunu aiz muguras dzirdēja kāds cits pircējs, kas šķirstīja vecu grāmatu. Tas iejaucās sarunā un teica, ka tāda grāmata ir gan. Viņš arī zināja, kur atrodas izdevniecība. Viņš man tad uzzīmēja ceļa plānu.

Otrā rītā devos turp. Jā, patiesi, kāds jauneklis, dzirdējis manu vēlēšanos, mani vispirms noskatīja no galvas līdz kājām, it kā vērtēdams, pārbaudīdams un pārdomādams. Pēc tam, pagājis veikala aizmugurē, pa kāpnēm kāpa lejā. Viņa rokā bija Milani grāmata. Apjautājos, vai viņam ir zināma autora adrese, un es būtu pateicīgs, ja viņš man varētu to uzrakstīt. Viņš arī zināja teikt, ka Milani dzīvo kādus piecdesmit kilometrus ārpus Florences.

Otrā dienā mani ceļi veda tālāk uz Romu. Iepazīnies ar grāmatu, atradu, ka tur nav nekā sensācionāla. Bija gan pamatīga un plaša (477 lpp.) socioloģiska studija izstrādāta, izmantojot strikti šīs zinātnes metodes, apstrādājot kādas neliela ciema San Donato draudzes locekļu apstākļus. Taču skati, ko šī nopietnā studija sniedz, bija satriecoši. Neticība, nabadzība, sociāls posts, komūnisms, baznīcas vienaldzība u.t.t. bija parādīti bez izskaidrināšanas un slēpšanas. No grāmatas sapratu, ka to ir rakstījis ticīgs katoļu priesteris, kam sirds asiņo savu mazo brāļu dēļ, bet kas neko nespēj tiem palīdzēt baznīcas nekristīgās pārošanās dēļ ar šīs pasaules varenajiem.

Atceļā gribēju sastapt šo savdabīgo priesteri, tādēļ rakstīju viņam. Izteicu cerību, ka viņš varbūt varētu ierasties Florencē, kur tad mēs ērti varētu pārrunāt dažus jautājumus. Saņēmu atbildi, ka viņš Florencē ierasties nevar, jo tur nav bijis kopš gadiem. Tai vietā viņš mani ielūdza pie sevis, piezīmēdams, ka

es varu būt viņa viesis, cik ilgi man tas liktos patikami. Vēl pēdējā dienā pirms izbraukšanas no Romas saņēmu ziņu, ka viņš gaidīs mani stacijā.

Uz tuvāko staciju Vicchio di Mugello jābrauc ar piepilsētas vilcienu. Tanī iekāpu reizē ar Florences strādniekiem, kas tikko bija beiguši darbu un atgriezās mājās. Vilciens bija pilns ar nodriskātiem, darba putekļiem klātām sejām, nogurušiem cilvēkiem. Liekas, ka vilciens pats bija noguris. Tas brauca lēni un apstājās katrā mazākajā pieturā, kur atstāja daļu savas kravas. Toties ieleja, pa kuŗu visu laiku klabošais vilciens locījās, bija skaista. Gar vagonu logiem aizšūpojās smagi balto akaciju ziedu ķekari. Ar katru pietātni vagonš kļuva tukšāks un galā mēs izkāpām tikai pieci. Saule jau bija aiz pauguriem un ielejā sāka kādi septiņi kilometri. Vēl apskatījos apkārt un, neviena neredzēju, kas mani būtu gaidījis. Apskatījies un izbaudījis mazliet sērīgu noskaņu, apjautājos stacijas priekšniekam, kur šeit dzīvo priesteris Milani. Viņš rādīja uz kalnu pauguriem un teica, ka kādi septiņi kilometri. Vēl apskatījos apkārt un, neviena neredzēdams, sāku virzīties pa ceļu, kas bija ieteikts. Varbūt biju nogājis kādus 100 metrus, kad pretī brauca taksometrs, kas apstājās cieši man blakus. No tā izspurdza neliels puika un lauzītā, taču labi saprotamā franču valodā vaicāja, vai kungs esot Milani viesis. Pa šauru, līkumainu lauku ceļiņu vijāmieš augšup. Gadus trīspadsmit vecais puika bija neatlaidīgs jautātājs. No viņa sapratu, ka esmu ne tikai ar interesi gaidīts, bet mana ierašanās ir sava veida sensācija, kur dzīvei ir tik mazi izmēri, kur viss rit tik vienmuļi. Šai nostūrī cilvēks no tālās Zviedrijas ir brīnums.

Pagalmā mums pretī bija iznācis Milani. Pieticīgi vienkāršs, atklāts, sirsnīgs, inteligents. Nelielais pagalmš piespiedies pie paugura vieniem sāniem, no kuŗa ved divas ieejas. Viena,niecīgi mazajā baznīciņā, otra — dzīvojamā mājā. Abas ēkas sedz viens jumts. Kā vēlāk dzirdēju, tad šo kapelu 10. vai 11. g. s. cēlis kāds vientuļnieks, kas šajā apvidū veicis novēlotu kristinānizēšanas darbu.

Visu laiku kopā ar mums pagalmā uzturējās nedaudzi dažāda vecuma bērni. Bija jau krietni satumsis, kad gājām iekšā.

Telpa bija vāji apgaismota ar griestos pakārtu petrolejas spuldzi. Zem tās krietni nodilis baltu dēļu galds, kam abās pusēs pa koka solam un pāris tikpat vienkārši krēsli. Pāris soļus tālāk kurējās plīts, pie kuņas kustējās vecāka sieviete. Viņa uz plīts riņķiem cepa un vārīja vakariņas. Pie āra sienas bija pagaža, slīpi novietota koka sile. Augšgalā caur sienu pa koka reni silē burbuļodams tecēja kalnu straute ūdens, bet pa lejas galu tas tika izvadīts atkal ārā. Virtuves sienas un griesti bija dūmu piesūcināti gandrīz melni. Šo telpu pazinu tik labi. Tāda izskatījās katra latviešu trūcīgā zemnieka virtuve un dzīvojamā istaba reizē. Pats tādā biju audzis un vēl mazākas petrolejas spuldzītes gaismā cauri gadiem lasījis savas pirmās skolas grāmatas. Te es trūkumu redzēju atkal vaigu vaigā, ne bez smeldzes.

Apsēdāmies pie galda, un kamēr saimniece gatavoja azaidu, sākām risināt sarunas par manu ceļojumu, par iespaidiem, taču neskarot nopietnākus jautājumus. Visu laiku turpat klusēdami sēdēja arī pāris jaunieši. Pirms vakariņām Milani noskaitīja īsu lūgšanu un mēs baudījām šķīvi labas makaronu viras. Uz tā paša šķīvja saimniece uzlika labi izceptu un garšīgu kazas gaļu. Piedzērām gaišu, kalnu zemnieku audzētu un raudzētu vīnu. Uzēdām dabūjām pa ābolam. Pēc tam sākās mūsu saruna, kas bija ilga un dziļa. Vēlāk pie galda piesēdās daži citi jaunieši. Kādu laiku paklausījušies mūsu sarunā, viņi klusēdami atkal piecēlās un aizgāja nakts tumsā. Ar sirsnīgu labvēlību Milani paskaidroja, ka tie ir viņa draudzes zemnieku bērni un viņa skolnieki.

Mans sarunu biedrs sīki gribēja zināt par mani, manu dzīvi un darbu. Nobira liels skaits jautājumu, atklātu un drošu. Man nebija viņam nekā ko slēpt. Un tā pēc šī ievada, tīri nemanot, pārslidējām uz jautājumiem, kas interesēja mani. Es nezināju viņa personīgo likteni, es patiesībā nekā nezināju arī par viņa grāmatas likteni, kā vien to, ka jezuītu pāters grāmatu asi noraidījis, bet kas man, ar to iepazīstoties, likās visai nepretenciozs darbs, solidi pamatots, kaut baznīcai nepatīkams.

Kas ir Milani? Uzaudzis Florences patriciešu vidū un baudījis labu izglītību. Sākumā studējis mākslu. Taču drīz atklājis, ka skaistā misija, kas pieder mākslai, nesasniedz mērķi. Tiem,

kuŗu dvēseles visvairāk būtu bagātināmas ar mākslu, tā nav pietama. Māksla ir tikai nedaudzu izredzēto un bagāto priekšrocība. Redzēdams ap sevi sociālu postu un netaisnību, viņš izšķīries par teoloģiju, cerēdams, kā priesteris vairāk kalpot un mazināt cilvēku trūkumus. Viņa stāsta laikā man gribējās piezīmēt — cik pazīstams šis stāsts. Bet es klusēju.

Pēc studijām viņš turpat Florences tuvumā — San Donato nozīmēts par vikāru kāda slima priesterā vietā. Aina, kas atklājas šajā draudzē, ir tik smags, ka viņš tikpat kā neredz nekādu iespēju kaut ko palīdzēt. Un te dzimst ideja rakstīt pieminēto grāmatu „Mācītāja piedzīvojumi”. Kad grāmata uzrakstīta, kā tas katoļu baznīcā ir noteikts, lai to varētu iespiest, jāiegūst augstākās priekšniecības piekrišana. Viņa grāmatas priekšlapā iespiests, ka tādu devis kardināls un Florences archibīskaps Dalla Costa (Imprimatur 21. 8. 1957.). Milani sagādājis arī savai grāmatai priekšvārdu, ko uzrakstījis Camerino archibīskaps (Giuseppe D'Avack). Lai cik spoži šie vārdi, cik liela to hierarchiskā vara savā bīskapijā, pāri tiem tomēr stāv pāvesta kūrija un tās inkvizīcija. Tūlīn pēc grāmatas iznākšanas sācies baznīcas tiesas process, ko vadījis visā pasaulē pazīstamais kardināls Ottaviani. Lēmums: Milani grāmata ir tik bīstama, ka tā ir nolādāma. Praktiski tas nozīmē tās uzņemšanu „indeksā”. t.i. pāvesta oficiāli aizliegto un nolādēto grāmatu sarakstā. (Ceru kādreiz atgriezties īpašā rakstā pie šī savdabīgā kristīgās kultūras dokumenta.) Lēmums attiecīgajā kollēģijā bijis jau pieņemts un dekrēts sagatavots pāvesta parakstīšanai. Ottaviani uzskatam piekritis arī pāvests Pijs XII. Tai pašā laikā nolemta arī Milani pārceļšana uz tagadējo vietu. Bet pirms pāvests paspējis dokumentu parakstīt, tas saslimis un drīz pēc tam nomiris. Ottaviani sagatavoto dekrētu pasniedzis parakstīšanai jaunievēlētajam pāvestam Jānim XXIII. Taču tas prasījis, lai arī viņam pašam ļauj iepazīties ar Milani grāmatu. Nākamajā vizītē Jānis XXIII esot, kā to burtiski teica Milani, jautājis: „Vai Milani grāmatā ir nepareizi un viltoti fakti?” Ottaviani atbildējis: „Nē!” Tad pāvests esot teicis, ka viņš grāmatu nevar nolādēt un uzņemt „indeksā”. Radies jauns grozīts lēmums: grāmatu aizliegts

iespiest par jaunu vai tulkot. Aizliegts reklamēt veikalos vai presē, tā nav izsniedzama lasīšanai bibliotēkās.

Milani smaidīja un teica:

— Tas nozīmē, ka tā praktiski neeksistē.

Tikai tagad es sapratu savu nesekmīgo grāmatas meklēšanu priekš dažām nedēļām Florencē.

— Ja tas, kas grāmatu jums pārdeva, ir īsts katolis, tad viņam biktējot, ir jāatzīstas grēkā savam priesterim un par to jāsaņem baznīcas sods, — viņš piezīmēja.

Es uz piedzīvojumu pamata varēju apliecināt, ka sistēma nav mazāk efektīga kā tā, kuŗas dēļ pats biju kļuvis bēglis. Ja Milani nebija bēglis, tad viņš katrā ziņā bija notiesātais un izsūtītais. Pieminētie baznīcas firsti — Dalla Costa un Giuseppe D'Avack bija miruši. Milani pārcelts kalnos. Kas tā bija par draudzi? Izrādās, ka viņa draudzē ir 44 dvēseles, ieskaitot bērņus un sirmgalvjus. Man uz lūpām bija jautājums, vai tie viņu var materiāli uzturēt? Bet es to nepaspēju izteikt, kad viņš pats piezīmēja, ka visi pieaugušie ir analfabēti. Tie dzīvo izkaisīti apkārtējos pakalnos, māla būdās un tiem pieder pa ēzelim un kazai, retāk govīm. Tikai tad es tiku pie sava jautājuma, no kā viņš pārtiek. Un viņš atbildēja:

— Draudze mani nevar uzturēt, vislabākā gadījumā, atraujot pārtiku saviem bērņiem, tie man varētu ļaut nenomirt badā. Bet es jau esmu sūtīts šeit, lai es nevarētu dzīvot.

Kad es ieteicu meklēt citu draudzi, viņš pasmaidīja (un droši vien klusībā nodomāja — šie protestantiskie ķecerī!). Katoļu priesteris nevar atstāt draudzi, kuŗā viņš ir nozīmēts, un viņam vispār nav brīvas izvēles. Bet vienmēr bija jautājums atklāts, no kā tad viņš dzīvo? Noskaidrojās, ka viņa pirmā draudzē San Donato, kur viņš bija savu materiālu krājis un grāmatu rakstījis, ir tā, kas viņu uztur. Katru svētdienu līdz 50 km gaŗo ceļu šeit uz viņa kalnu baznīciņu mēro cilvēki, līdzī nesdami pārtiku un nelielus ziedojumus nākamās nedēļas iztikai. Visi zina jaunajā un vecajā draudzē, ka viņš ir izsūtītais un notiesātais, netaisni un nepelnīti. Tādēļ tie cenšas apliecināt savu mīlestību. Arī daudzi no viņa skolniekiem, ko viņš privāti mācījis, ieguvuši darbu un iztiku, viņu šeit neaizmirst. Klausoties šajā stāstā,

sapratu un nokaunējos par savu ģekību, kad viņu aicināju atbraukt uz Florenci un satikties ar mani. Viņš tur nebija bijis vairākus gadus un, kā pats atzinās, tur neesot nekā ko meklēt.

Radās vienmēr jauni jautājumi: kur šis cilvēks ņem tik daudz spēka? Kā ir iespējams ar viņa spējām dzīvot tik lielā nabadzībā un starp analfabētiem? Vai viņš pieder pie svētajiem, par ko biju tikai lasījis, bet nu dzīvu redzēju savā priekšā? Kādi bija viņa nākotnes plāni? Izmisums? Rezignācija? Kas bija šie analfabēti, kam viņš upurēja savu mūžu? Un te svešniekam atklājās kāda neiedomājama aina. Tās nedaudzās ģimenes, kas dzīvo šais māla būdās, visi ir ieceļotāji, pusgraudnieki, kuņiem nevienam pašam zeme nepieder. Bez izņēmuma visi zemes īpašnieki dzīvo Florencē vai kādā citā pilsētā. Pusgraudnieki nāk no Dienviditalijas, kur cilvēki dzīvo vēl lielākā postā, pat alās (to Kalabrijā redzēju savām acīm) un kuņiem Ziemeļitalija liekas tikpat kā apsolītā zeme. Viņi pirmajā gadā, cerību pilni, pieņem šīs pusgraudnieka vietas. Pēc pirmā gada tie ir ļoti vīlušies, jo izmantošanas metodes tās pašas. Sakostiem zobiem viņi cenšas vēl izturēt otru gadu. Pēc tam tie tikpat nabagi, jaunos parādos iestiguši, atstāj savas pusgraudnieku vietas. Dodas uz pilsētām, lai kļūtu par nabadzīgo proletāriātu. Milani zināja teikt, ka tādā veidā viņa draudzei gājuši cauri pēdējos piecos gados apm. 240 cilvēku. Citiem vārdiem, tas nozīmē, ka Milani nemaz pastāvēju draudzes locekļu nav.

Klausoties šais stāstos, es sen jau biju ieskatījis, ka tādām viņa darbam nav un nevar būt nekādas dziļākas jēgas. Arī atklāti jautāju — vai viņš domā, ka viņa priesterā darbam ir kāda jēga un nozīme? Sapratu, ka jautāt to katoļu priesterim ir vairāk nekā pārdroši, varbūt arī nepieklājīgi. Taču viņa paša raksturotie apstākļi kā draudzē, tā viņa ceļš uz šo draudzi bija tādi, kas citos apstākļos neiespējamu jautājumu te padarīja vismaz saprotamu. Brīdi Milani klusēja, tad ļoti lēnā, bet noteiktā balstī atbildēja:

— Es sen jau esmu beidzis būt šeit priesteris.

Biju ļoti pārsteigts. Caur galvu izšāvās vispretrunīgākās domas, jo viņa grāmata, viņa persona un šīvakara ieilgusī saruna mani bija radījusi uzskatu par dziļas kristīgas pārliecības priesteri. Nesagaidījis manu jautājumu, bet redzēdams manu pār-

steigumu, viņš piezīmēja, ka sludināt evaņģēliju un kristīgo morāli ir bezjēdzīgi, ja tādām sludinājumam trūkst pat viselementārāko priekšnosacījumu. Pametis ar roku uz virtuves loga pusi, teica, ka tad jau tikpat labi varētu sludināt cipresei, kas augot tepat pagalmā. Citiem vārdiem, viņa draudzes analfabētiem trūkstot viselementārāko zināšanu par kristiānismu, tā pamatjēdzieniem un patiesībām. Tiem trūkstot pat priekšnosacījumu, lai vispār ar tām varētu iepazīties.

Es skatījos balti noberztajā dēļu galdā un domāju savu domu — vai patiesi tauta, kuŗas dēls ir pāvests un kur sakās esam kristīgās universālās baznīcas centrs, pēc divu gadu tūkstošu sludināšanas ir palikusi kristiānisma neskarta?

Jaunieši, kas visu vakaru bija sekojuši mūsu sarunai, bija tumsā pa kalnu teciņām atgriezušies savās būdās. Kā manas domas uzminēdams, viņš teica, ka šeit esot to dēļ, kuŗus es redzējis šovakar mani sagaidām un sēdam pie galda. Šo trūcīgo jauniešu dēļ viņš esot šeit. Viņš jūt, ka darbs jāsāk šai vietā. Viņam te esot privāta, nekur neregistrēta skola, kuŗā mācot, ko viņš pats gribot. Zināšanas priekšnosacījums labākai dzīvei. Bet lai tādu radītu, esot nepieciešamas arī citas lietas. Jāagrauj un pašos pamatos jāpārveido sabiedriskā un melīgā sociālā iekārta, kuŗā pašreiz dzīvojot kristīgā pasaule. Domu gājiens man likās pazīstams. Es iejautājos, vai viņš tos audzina par komunistiem? Atbilde bija tikpat skaidra — jā! Pēc tam viņš plaši risināja savu domu pavedienu, lai man izskaidrotu šo vieniņo iespēju. Viņš domāja, ka itaļu tauta ar valdības un baznīcas nekristīgo sadarbību ir ieslīgusi postā, no kuŗa izeja ir tikai revolūcijā. To viņš mācot diendienā un konsekventi šiem jauniešiem. Lai veco iekārtu sagrautu, atļauti visi līdzekļi, izņemot vienu, savu uzskatu pretinieka noslepkavošanu. Iejautājos, vai viņam baznīca un valdība atļauj tādu mācību paust jaunatnei. Vai es esot aizmirsis, ka viņš izsūtīts bojā ejai? Nevienam neinteresējot tās 44 dvēseles, kas te gadījuma pēc nodotas. Viņš esot jau astoto gadu šeit, bet neviens līdz šim neesot interesējies par viņa darbību. Reizē ar komunistu revolūcionāro uzskatu ieaudzināšanu, sagatavojot arī pilnu pamatskolas programmu. Līdz valsts skolai bērniem būtu jāmēro katru dienu 7 km, kas dau-

dziem neesot iespējams. Te viņi mācoties no 8-iem rītā līdz 8-iem vakarā. Viņu zināšana sesot daudz pamatīgākas nekā oficiālajā skolā, kur pavasarī, skolas beigšanas laikā, viņi ejot eksāminēties.

Mani mocīja doma par katoļu priesteri, kas Kristus evaņģēlija vietā sludināja komūnistisko revolūciju. Tādēļ jautāju tieši:

— Vai jūs esat komūnists?

Atbilde:

— Nekad neesmu bijis un arī tagad neesmu komūnists, nepiederu komūnistu partijai.

Es zināju, ka Milani runā patiesību. Biju vairākās vietās viņa grāmatā lasījis skaidru nostāju pret komūnismu. Varbūt pats zīmīgākais izteikums: „Ja tikai kādam būtu skaistāka mācība par kristiānismu, es klusētu. Bet komūnisma doktrīnai nav nekādas vērtības. Doktrīna bez mīlestības. Doktrīna, kas nav cienīga cilvēka cēluma. Šai doktrīnai cilvēki nenožīmīgi, nozīmīga ir doktrīna pati un tās vadoņi.” (458. lpp.). Man nebija iemesla apšaubīt apgalvojumu, ka viņš nav komūnists. Bet, cik vēl jo lielāks paradokss, ja viņš jaunatni audzināja par tādiem! It kā manas šaubas sapratis, viņš turpat virtuvē no skapīša izņēma trīs biezākus vākus ar laikrakstu izgriezumiem. Ar tiem viņš mani pārliecināja, ka Itālijas prese par viņu un viņa grāmatu konsekventi klusējusi. Bet kad jezuītu žurnālā parādījās iznīcinātāja un noliedzēja kritika, komūnisti kā ar burvja mājienu atdabūjuši valodu, lai aizstāvētu Milani. Tad arī pilsoniskā prese sākusi runāt, vairāk aizstāvēt pati sevi, nekā Milani. Kādu laiku Itālijas presē izcīnīts īsts kašs. Viņš neaicinājis komūnistus palīgā, bet tie izmantojuši gadījumu savā labā un ar panākumiem atkal grāvuši katoļu baznīcas autoritāti.

Taču nekā nevarēja mani pārliecināt, ka Milani, mācīdams jaunajiem itāliešiem komūnisma revolūcijas ideoloģiju, rīkotos pareizi. Aizrādīju, ka komūnismā šķiru sabiedrība izveidojas vēl asāka, ka netaisnības Staļina pēcrevolūcijā vēl brēcošākas, ka cilvēku un tautu īpatnības tiek samītas u.t.t. Milani atbildēja, ka viņš visu to zinot. Un tad tomēr par to vēl iestājies? Viņš atbildēja atkal ar jā. Lai es nedomājos par savām jūtām, bet domājos par tiem 44 cilvēkiem, kas esot viņa draudzē. Lai kāda

būtu šo cilvēku dzīve — nekāda sistēma, arī komūnismā tā nevarētu būt nabagāka kā tagad. Es pats esot redzējis modernajā Italijā alu cilvēkus. Kristīgā Italija neesot ne gribējusi, ne varējusi atrisināt šo jautājumu. Savu domu nobeigdams, viņš teica neaizmirstamos vārdus:

— Katrai tautai ir savs krusts. Italijas tautas krusts ir viņas bīskapi!

Es neatlaidos un aizrādīju, ka, ja tā notiktu kā viņš vēlas, un viņa izaudzinātie komunistu revolūcionāri iegūtu varu, tad viņš pats tiktu uzskatīts par „šķiras” ienaidnieku. Konsekvencē tad viņš pats audzina cilvēkus, kuŗu nolūks ir viņa paša iznīcināšana. Milani pasmaidīja un mierīgi atbildēja:

— Arī starp Jēzus mācekļiem bija Jūdass, bet tādēļ Jēzus neatteicās no sava sludinājuma!

Es biju spiests klusēt. Milani bija patiess Kristus māceklis.

Es pielietoju pēdējo līdzekli, ko tādās reizēs kristīgajiem priesteriem mēdz atgādināt un kas ir tik ērts — proti — priesterā uzdevums nav nodarboties ar politiku. Ir jāsludina tīrais evaņģēlijs un Dieva valsts, kas aptver visus — bagātos un nabagos. Man pašam bija neveikli par šo aizrādījumu. Es to uzskatu par nepareizu, bet steigā biju izteicis. Vai man esot līdzī viņa grāmata? Atbildēju, ka tā palika Florencē. Tad viņš pats sameklēja virtuves skapītī savu grāmatu. Uzšķīris ļāva man lasīt: „Es esmu dzirdējis kā priesterus, tā laikrakstu sakām, ka darba un sabiedriskās dzīves lietās, kas ir materiālas dabas, priesteriem nav jāļaujas novirzīties sāņus. Doma par labklājību ir hairēzija. Jēzus nabagiem runāja tikai par debesīm un krustu.” (457. lpp.) Te bieži tiek norādīts uz Pāvila vēstuli efeziešiem 6, 5: „Kalpi, paklausait saviem laicīgajiem kungiem kā Kristum bijībā un bailēs ar neviltotu sirdi.” Un es turpināju lasīt: „Bet tādā stāvoklī, kā mēs pašreiz esam, es nevaru lasīt šo vēstuli savai draudzei. Mēs esam aizmirsuši, ka tad, kad Pāvils šo vēstuli rakstīja, viņš bija cietumā. Vajāts cilvēks citu vajāto starpā. Viņš varēja tiem rādīt krustu. Bet tie, kas sadarbojās ar vajātājiem, to nevar. Es nevaru. Es esmu sadarbojies ar valdību un fabrikantiem. Es esmu balsojis par valdību. No altāŗa es esmu aizliedzis balsot par citām partijām. Es esmu aizliedzis tiem lasīt laikrakstus,

kas kritizē valdību. Un valdība, kuŗu es esmu atbalstījis, ne ar vārdiem, bet ar darbiem — šī valdība ir atļāvusi fabrikantiem un viņu sabiedrotajiem sasiet savas rokas un kājas. Valdība pati ir apvienojusies ar Faraonu pret Bābeli. Tā šo aliansi ir apzīmējusi par gudrību. Un esmu klusējis... Tā ir barjēra, kas mani aizkavē iet pie nabagiem un rādīt viņiem krustu. Ja es to darītu, tad tā būtu liekulība un ģirgāšanās." (459. lpp.). Izlasot šo svārdus, mani pārņēma dziļa kauna sajūta pa daļai tādēļ, ka biju līdzīgus jautājumus vispār jautājis. Milani šo sāpi savu nabagu dēļ bija izsāpējis pats pie savas miesas tādēļ, ka mani kristīgie brāļi joprojām maizes vietā rādīja krustu. Nakts saruna bija beigusies. Pulkstenis rādīja otro stundu pēc pusnakts.

Aizdedzinājis nelielu sveces galu vecā misiņa svečturī, viņš mani izveda cauri lielai tukšai istabai, kuŗā bija tikai divi galdi un daži soli, uz manu guļas vietu. Arī šī istaba bija tikpat puritāniska. Liela, augsta pagājušā gadsimta dzelzs gulta, aprūsējušiem un ieliektiem galiem. Blakus tai neliels koka galdiņš. Otrā stūrī galdiņš ar mazgājamo bļodu un ūdens spaini. Pateicis labu nakti, viņš aizgāja. Brīdi stāvēju apjucis un smagu domu nomārkts. Sienā bija neliels lodziņš, aizvērts ar koka slēgi. Pavēru to. Sejā iesitās Toskānas pavasara nakts elpa. Tumsa un klusums. Kāda vientuļa zvaigzne noraudzījās cilvēces bēdu lejā.

Otrā rītā mani modināja Milani, lai astoņos varētu noturēt rīta mesu. Skaidrā sidraba balsī zvans aicināja dievlūdzcējus. Jādomā, ka to dzirdēja tuvākie zemnieki. Taču dievlūdzcēji neieradās. Es sēdēju viens kreisās puses otrā solā. Labajā pusē sēdēja saimniece. Altārī stāvēja priesteris, viņam blakus koŗa zēns. Tā bija mūsu draudze. Dievkalpojuma vidū ieradās vēl pāris zēnu. Esmu savā mūžā piedalījies daudz un dažādos dievkalpojumos, bet nekad tik savdabīgā. Biju mācījies, ka katoļu priesteris veic upuŗu — mesas aktu, neatkarīgi no citu cilvēku klātienas, bet tas nemazināja manas pārdomas. Milani rečitēja savu liturģijas tekstu. Es, nodūris galvu, vēros grīdā. Bet turpat manu acu priekšā rēgojās Milani vecie, salāpītie kalnieša zābaki. Noputējuši un papēži nošķiebušies. Kā transā skatījos uz tiem un domāju savas domas: „Vai patiesi Dievam debesīs ir vaja-

dzīgs tāda veida upuris un godināšana?" Dievs nevarēja būt tik mazisks.

Mums brokastojot, bija sapulcējušies skolnieki. Jau iepriekšējā vakarā Milani man teica, ka man būs dažas stundas jāpavada viņu starpā. Iebildu, ka neesmu braucis te pasniegt mācības. Viņš atbildēja, tas jau nemaz neesot arī vajadzīgs. Viņš esot pārliecināts, ka skolniekiem būšot daudz jautājumu, uz kuriem būšot tikai jāatbild. Viņš arī paskaidroja, ka viņa skolu apmeklē 17 bērnu no pamatskolas pirmās līdz pēdējai apm. 16 g. vecumā. Iejautājos, vai viņš pats var izturēt diendienā 8 darba stundas ar tik dažādu zināšanu līmeni? Visefektīvākā metode esot, ja viņš mācot vecākos skolniekus, bet vecākie skolnieki viņa vadībā jaunākos. Sadarbība un zināšanu kāre esot neappraktāma. Es atcerējos savas dzimtenes skolu sākumus pagājušā gadsimta pirmajā pusē.

Ar skolniekiem Milani mani iepazīstināja, sacīdams:

— Šodien pie mums ieradies tāls ciemiņš no Zviedrijas. Viņš ir mūsu ienaidnieks. Bet mēs viņu nenīstam kā atsevišķu cilvēku, bet kā piederīgu nīstamai kapitālistiskai sistēmai. — Tā bija skaidra valoda, kaut tādā situācijā neparasta. Pēc tam Milani īsos vārdos pastāstīja par Zviedriju un tās vēsturi, sevišķi pasvītrodams tās kapitālistisko iekārtu, kas nabagos izsūcot ar starptautiskā kapitāla palīdzību. Es pa to laiku vēroju skolniekus, kas sēdēja ap diviem pagāriem galdiem. Vienā stūrī bija neliels grāmatu plauktiņš ar nodilušām grāmatām. Pie sienas piespraustas vairākas lielas, pašu skolnieku zīmētas diagrammas. Izrādījās, tās bija diagrammas, kas uzskatāmi rādīja Itālijas komunistu partijas pieaugošo mandātu skaitu parlamenta vēlēšanās. Pats Milani paskaidroja, ka tā esot viņu vienīgā cerība.

Skolnieku jautājumi bira kā no pilnības raga. Biju pārsteigts, ar kādu neatlaidību man tika izsacīti visdažādākie jautājumi, kas atiecas uz Zviedriju, uz mani pašu un manu dzīvi. Patiesības labā jāsaka, ka nekad neesmu ne agrāk, ne pēc tam sastapis tik aktīvu un možu skolnieku sabiedrību. Beigās izkristalizējās divi galvenie jautājumi, kas viņiem interesēja visvairāk. Ilgas pārrunas un pārdomas izraisīja Zviedrijas skolu sistēma ar brīvu skolu visiem, ieskaitot augstskolu. To bērniņiem bija ļoti

grūti saprast. Viņi bija mācījušies, ka kapitālistu zemēs pie izglītības tikt nabagajiem nav iespēju. Principā jau viņiem bija taisnība, viņi nezināja, ka Zviedrija ir ne tikai kapitāla zeme, bet arī tālu aizgājusi sociālisma ceļā. Maniju pat, ka tieku turēts aizdomās, ka nerunāju patiesību. Tiklīdz to nojauta Milani, viņš nekavējās piebilst, ka tā gan esot, kā es stāstu. Bet Zviedrijas skolu iespējas nevarot attiecināt uz izteikti kapitālistiskām zemēm.

Otrs jautājums, kas viņus ļoti interesēja, ir daudzkārt daudzinātais „Zviedrijas grēks”. Sākām ar vaļīgajām zviedru seksuālajām attieksmēm un beidzām ar brīviem abortiem. Es varēju tikai nobrīnīties par šo Dieva atstāto un cilvēku aizmirsto bērnu zināšanām un interesi. Nemanot bija aizritējušas trīs stundas. Biju ne tikai ieskatījies šai neparastajā skolā, bet biju arī aktīvi piedalījies jauno revolūcionāru audzināšanā, bez kā pats to būtu vēlējis.

Pievakarē atgriezies Florencē. Manā apziņā Milani bija iedzinājis daudzus asus jautājumus: kristīgā Italija un nekristīgie italieši? Spošā Florence ar kardinālu purpuru un zelta mitrām un analfabēti alās? Kristīgais priesteris un komunistu revolūcionārs?

Sapratu, ka biju sastapis priesteri, kas savu uzdevumu ir ņēmis nopietni, bet ka viņa nelaime ir piederēt baznīcai, kas pati nekad savu kristīgo uzdevumu nav ņēmusi nopietni. Tā ir gribējusi gan būt gudrāka par tā sauktajiem pasaules bērniem, bet, ja vajadzējis, tad arī slēgusi kompromisus ar pašu pazemes melno kungu.

PIEZĪME. Šī raksta tapšanas laikā vēlreiz gribējās pārbaudīt kristīgās Italijas sirdsapziņu. Lūdzu Upsalas universitātes bibliotēku zinātniskām vajadzībām aizņemties no kādas Italijas zinātniskās bibliotēkas Milani grāmatu, kā tas starptautiskā sadarbībā ir parasts. Uz 1967. g. 27 dec. pieprasījumu Florences „Biblioteca Nazionale” 1968. gada 12. janvārī atbildēja: „Irreperibile”, t.i., grāmata na vatrodama! Rakstu parakstījis Bibl. ditto. Ja preizi lasu — B. Zorandini. Iespējams, ka viņi nepazīst arī savu viskristīgāko dēlu Lorenzo Milani. (1968)

BAZNĪCAS NĀKOTNES UZDEVUMI

Janvāra vidū Šveicē Vispasaules baznīcu savienība atklāja studiju ciklu ar Rokfelleru līdzekļiem dibinātajā Oikumēniskajā institūtā par baznīcas atjaunošanas un apvienošanas problēmām. Te deviņpadsmit nāciju jaunākās paaudzes teologi no dažādiem kontinentiem un dažādām baznīcām referātos un diskusijās mēģināja uzminēt tagadnes baznīcas krīzes cēloņus un nospraust līnijas nākotnes darbam. Gars, kas te valdīja, jau bija iezīmēts ar Vispasaules baznīcu savienības ģenerālsekretāra holandieša Visserta Hoofta atklāšanas runu, kas prasīja atklātu un drosmīgu skatīšanos patiesībai sejā un nevis izvairīšanos ar dažādi iztulkojamu rezolūciju pieņemšanu, kas nekā neizsaka, un tādēļ jau ir mirušas pašā dzimšanas brīdī.

Tagadnes baznīcai ir jāredz pavisam skaidri divas līnijas: viena ir iezīmēta ar baznīcas un dažādo sabiedriski politisko organizāciju attieksmēm, bet otra ir baznīcas iekšējā dzīve un baznīcu attiecības savā starpā. Tā nevar izvairīties no atbildības šais abos virzienos. Visa runāšana par kādu neredzamo un redzamo baznīcu, no kuŗām pirmā būtu neatkarīga no dzīves īstenības un tās veidojumiem, bet otrā nestu, sakarā ar saskaršanos ar dzīvi, nepilnības zīmi, ir tikai tukša runāšana un slikta dogmatika. Baznīca ir šīs pasaules veidojums un ir visur tur, kur tiek reālizēts Kristus gars, vienalga, kādā veidā un kādos apstākļos. Izejot no šīs pamata pozīcijas, atklājas izmisuma pilni ieskatījumi mūsu šīsdiēnas dzīvē.

Kā baznīca ir izpildījusi savu uzdevumu attieksmēs ar sabiedriski politiskiem veidojumiem? Dažādo zemju baznīcu dzīve rāda, ka šais attieksmēs nav viss kārtībā. Spilgtākais liecinieks tam ir nupat pagājušais kaŗš, kas beidzies bez miera. Tragisks ir ieskatījums, ka neviena baznīca nevar sacīt, ka tā būtu likusi visu savu varu svaru kausos, lai šo kaŗu novērstu. Tā ir bijusi pasīva vērotāja vienmēr pieaugoša naida un neuzticības atmosfērā pirms kaŗa. Kaŗa laikā baznīca ir varējusi pacelt savu balsi vēl mazāk. Valstu dzīvi vadītājas personas vienā daļā ir bijušas

noteikti naidīgas kristīgajai baznīcai, kā tas bija Krievijā un Vācijā, bet otrā daļā tās ir bijušas vienaldzīgas. Vēl grūtāks ir bijis stāvoklis tais valstīs, kur ir valsts baznīca. Te valsts valdība, iestādamās kaŗā, automatiski līdzī iesaistījusi arī baznīcu, tāpat naida sēšanā pret ienaidnieka valstīm un tautām. Tā radies tas paradoksālais stāvoklis, ka kristīgai baznīcai, saskaņā ar saviem ticības pamata principiem, vajadzēja nostāties pret jebkādu naidu un kaŗu, bet patiesībā tā ir bijusi spiesta svētīt kaŗoājus. Tāds baznīcas stāvoklis ir novedis to pie neuzticības. Šī atkāpšanās no pamata principiem baznīcai pašai ir rūgti jāsamaksā. Tautas netic vairs baznīcai un tās misijai, ja tā nevar dzīvē apliecināt savu principu nozīmīgumu un izlietājumu. Tas tagad pēc kaŗa visās tautās radījis lielu sajukumu, kas praktiski izpaužas vai nu izteiktā un skaidri saredzamā vienaldzībā, vai arī atklātā naidā pret baznīcu un kristiānismu vispār. Kristīgā baznīca nevar izvairīties no pārmetumiem šai ziņā. Meklējot pamatus šādai baznīcu nostājai, tie nav saskatāmi ārpus baznīcas kādos tai nepārvaramos apstākļos. Ja tādi apstākļi patiesi būtu, tad kristīgajai baznīcai ir jāpierāda, ka tā ir savu traģisko stāvokli sapratusi un savu cīņu par tiesībām pastāvēt arī izcīnījusi. To mēs neredzam. Cīņa nekur nav iedegusies tik asi, ka būtu bijis redzams, ka ir tikai divi ceļi, kristīgais un nekristīgais. Tā tas nav bijis.

Bet arī te mēs pienākam pavisam tuvu otrai prasībai no tagadnes baznīcas, proti, tās iekšējās atjaunošanas procesam. Mēs esam dzirdējuši un dzirdam ik dienas vēl joprojām, ka baznīcā viss ir kārtībā. Un tās izsaka tikai vienu prasību, lai tās liek viņu iekšējā dzīvē mierā. Prasība ir tā, ka tieši tās baznīcas, kas saka, ka viņu dzīvē viss ir kārtībā, patiesībā vismazāk ir kārtībā.

Vispirms mēs nevaram neredzēt, ka tā sauktā kristīgā Eiropa taču patiesībā nav kristīga. Jau tīri formāli pie kristīgās baznīcas pieder tikai ap divas trešdaļas tās iedzīvotāju, kamēr viena trešdaļa jau formāli no baznīcas ir aizgājusi. Un tas ir jāredz. Bet bēdīgāka ir aina, ja ieskatās pašā to ļaužu saimē, kas formāli gan skaitās pie baznīcas piederīgi. No tiem tikai 5—10% ir aktīvi draudzes lodeklī, kas cenšas vairāk vai mazāk izprast

kristiānismu un kristīgās baznīcas pamata patiesības. Tie arī kādā veidā mēģina dzīvot saskaņā ar tām. Taču šī ļoti mazā minoritāte nevar kaut cik iespaidīgi nosacīt savas tautas kopības un savas vienaldzīgās baznīcas darbu. Tā ir radies tas stāvoklis, ka ir gan kristīga baznīca, bet nav kristīgu cilvēku un nav kristīgas dzīves. No šāda baznīcas stāvokļa nav izejas, ja grib to noslēpt vai neredzēt. Lai no šī stāvokļa varētu izklūt, ir jāskatās šai patiesībai tieši sejā un tā jāņem nopietni. Nekādas bīskapu parakstītas deklarācijas nevar aizsegst skatu un stāvokli padarīt labāku. Pirmā atziņa te ir, ka baznīca ir grēkojusi un tai vispirms pašai ir jānožēlo savi grēki. Tā pati Dieva un Kristus vietā kalpojusi bieži citiem elkiem: varai, mantai, slavai u.t.t. Kur tai vajadzēja kalpot evaņģēlijam, tā ir kalpojusi pasaulei un tapusi ar to līdzīga.

Tādēļ pirmā un pamata prasība ir baznīcas pašas atjaunošana. Baznīcai tās jēga nav meklējama kādās sabiedriskās dzīves formās vai sistēmās. Tā savu jēgu nes pati sevī.

Pašreiz Eiropa stāv lielās izšķiršanās priekšā, un varbūt pat visa cilvēce. Tā nav izšķiršanās par vienu vai otru politisku sistēmu un valsts iekārtu, vienas vai otras politiskas partijas vairākumu. Tā ir atklāta un skaidra cīņa par kristīgu un nekristīgu pasaules un dzīves uzskatu. Zināms, ka daudzos gadījumos tas nav skaidri izteikts, bet aizplīvurots ar citiem motīviem, kas var likties arī kristiānismam radniecīgi.

Katoļu baznīca visu pēdējo pus gadusimtu ir paudusi savu noteiktu kristīgu nostāju, kaut arī dažreiz diplomātijas un kompromisu izbalinātu. Pārējās baznīcas ir ieskatījušas, ka ciešā sakarā ar iekšējās atjaunošanas procesu stāv baznīcu apvienošanās gājiens. Briesmas kristīgajai baznīcai ir tik lielas, ka visas cīņas dažādu ticības formulējumu un liturģijas izdarību dēļ nobāl to priekšā. Tādēļ arī darbs, kas gan ir tikai pašā sākumā, tomēr sola zināmas izredzes.

Tas ir jauno kristīgo teologu un baznīcas darbinieku sauciens un aicinājums visām baznīcām vispirms patiesi ieskatīt savu drūmo stāvokli, bet reizē arī apzināties, ka tikai pašām baznīcām, savā iekšējā dzīvē atgriežoties pie kristīgā gara, var izdoties cilvēci vest tuvāk kristiānismam. Bet šis ceļš savā turpinā-

jumā ved pie *baznīcu apvienošanās*. Un ja šodien to vēl uzskata par sapni, tad atmošanās no šī sapņa var būt tikai sāpīga.

Kristīgās baznīcas darbiniekiem šo atbildību vēl jo smagāku padara atbildība Eiropas kultūras priekšā. Eiropu vairs nevar glābt nekādi politiski līgumi, ja aiz tiem nestāv gars, kas grib tos pildīt. Tie ir nenozīmīgi papīra gabali, ko katra valdība var iztulkot pēc savas patikas. Runāšana par dažādām chartām ir tikai vārdi, bet saturu tām var dot un par īstenību tās pārvērst tikai *kristīgs gars*. Eiropai pašai ir jāizšķiras par politisku sistēmu, kas nav pretrunā ar kristiānismu, un ar to reizē tā izšķirs savu likteni uz ilgiem gadu simtiem. (1947)

VARA UN NEVARĪBA

VARA UN TIESĪBAS TRIMDAS BAZNĪCĀ

Trimdas baznīcas cilvēkam reižu reizēm ir bijis jālasa laikrakstos par baznīcas un mācītāju „kaņiem”. Baznīcā kā katrā sabiedriskā veidojumā ir apvienoti cilvēki ar dažādiem uzskatiem. Un tā kā baznīcai ir darīšana ar bieži vien ļoti centrāliem un svarīgiem cilvēka dzīves jautājumiem, tad arī uzskatu sadursme te izraisās ar lielāku eksplozīvu spēku. Visos šajos konfliktu gadījumos tad baznīcas cilvēks tīri spontāni gribētu griezties pie baznīcas vadības, lai dzirdētu tās domas. Tādēļ ir saprotams, ka ir vietā noskaidrot, kādas ir mūsu trimdas baznīcas vadības, ja tāda būtu, tiesības.

Trimdā atrodas Latvijas ev.-lut. baznīcas archibīskaps T. Grīnbergs un no pēdējās brīvās Latvijas Baznīcas virsvaldes prof. K. Kundziņš, prāv. E. Bergs un P. Eglītis. Okupācijas laikā archibīskaps pats uz savu roku pieaicināja dažus jaunus locekļus, no kuriem daži ir trimdā. Ziņas, ko sniedz Baznīcas 1958. gada kalendārs par Virsvaldes sastāvu, tādā kārtā ir nepareizas un maldinošas. Archibīskaps ar šiem locekļiem uzskata sevi par *juridisko* vadību latviešu trimdas baznīcai. Vai tādas tiesības viņam ir un viņa ieceltajiem līdzdarbiniekiem, varam noskaidrot tikai tad, ja ieskatāmies likumos, kas regulēja mūsu baznīcas dzīvi dzimtenē.

Latvijas ev.-lut. baznīcas dzīvi nosaka Latvijas ev.-lut. baznīcas 1928. g. 26. janvārī sinodes pieņemtā satversme, ko apstiprināja ministru kabinets. Tās saturā ir noteiktas kā Sinodes, tā Virsvaldes, tā arī archibīskapa tiesības. Īsumā saturs ir tāds, ka augstākā likumdevēja vara baznīcā ir sinode, bet virsvalde ir sinodes lēmumu un uzdevumu izpildītāja, kamēr archibīskaps ir baznīcas augstākais garīgais reprezentants un virsvaldes prezidents bez speciālām juridiskām tiesībām. Archibīskaps saskaņā ar 1928. g. satversmi nevar viens pats ne pieņemt, ne izpildīt kādu lēmumu, ja viņam to nav uzdevusi sinode vai virsvalde. 1928. g. baznīcas satversme ir veidota caur un cauri demokrātiskā garā un tā garantē kā atsevišķai draudzei, tā arī atsevišķ-

ķam baznīcas loceklim pilnīgu brīvību un likumīgu aizsardzību, jo visi virsvaldes un archibīskapa lēmumi ir pārsūdzāmi sinodē, kas ir visas baznīcas tautas kopīgi ievēlēta iestāde.

K. Ulmanis, pārveidodams valsts iekārtu autoritārā garā, to pašu darīja arī baznīcā. Archibīskaps Grīnbergs un citi baznīcas virsvaldes locekļi ar prieku pieņēma šīs jaunās autoritārās tiesības, kaut arī tās runāja pretī evaņģeliskā cilvēka brīvībai. Mums neizraisījās nekāda baznīcas vadības opozīcija pret to, kā tas notika citās zemēs. Ko deva tā sauktais Ulmaņa 1934. g. 20. septembra likums Latvijas baznīcai?

Tāpat kā demokrātijas laikā, baznīcas likums bija spēkā tikai tad, ja tam bija valsts sankcija. Un arī šinī likumā ir jo skaidri sacīts, ka baznīcas „augstākā vara obligātorisko priekšrakstu un tiesisko normu izdošanā, administrācijā, saimniecībā un uzraudzībā pieder Latvijas sinodei, kas darbojas periodiski” (§ 2). Te ir sevišķi jāpasvīturo — *sinodei*, un nevis archibīskapam. To saka arī autoritārais likums.

Tālāk likumā ir sacīts, ka šī sinode *ievēl* archibīskapu un virsvaldi (§ 3). Vispirms ir noteiktas virsvaldes tiesības: tā var atcelt atsevišķas draudzes padomi un valdi, vai arī atsevišķus locekļus un to vietā iecelt citus, kas savas funkcijas izpilda „līdz jaunām vēlēšanām” (§ 3). Tātad kādam īsākam pārejas laikam, principā nenoliedzot draudžu vēlēšanu tiesības.

Visvairāk mums pašreiz interesē archibīskapa tiesības. Tās ir noteiktas šī likuma 4. un 5. §. Archibīskapam ir *veto tiesības* attiecībā uz virsvaldes lēmumiem. Juridiskā valodā tās sauc par suspensīvām tiesībām. Tas nozīmē, ka viņš var apturēt katru virsvaldes lēmuma izpildīšanu. Turpretī viņš *nevar* pats uz savu roku pieņemt lēmumus virsvaldes vietā, citiem vārdiem, lemt viens pats pēc savas patikas. Viņam tā tad atsevišķu baznīcas jautājumu kārtošana ir negatīvas tiesības, bet nav pozitīvu.

Turpretī viņa tiesības ir lielākas, ja lēmums ir jāpieņem principālās lietās. Viņš „var izdot noteikumus un instrukcijas baznīcas lietās, kas pēc baznīcas satversmes ietilpst sinodes un virsvaldes kompetencē”. Te vajaga sevišķi iegaumēt, ka tās ir *instrukcijas un noteikumi*, bet tie nav lēmumi atsevišķās lietās. Vēl skaidrāk ir teikts, ka tās ir tādas „instrukcijas un noteiku-

mi", kas attiecas uz *baznīcu* kā tādu, bet ne uz atsevišķu draudzi, vai personu resp. mācītāju. Šīs tiesības savkārt ir ierobežotas tādā ziņā, ka „šie noteikumi un instrukcijas paliek spēkā, ja sinode tos neatceļ” (§ 5). Tātad arī tie ir domāti kādam īsākam laikam. Tāda ir bijusi likuma devēja prezidenta Ulmaņa griba.

Kāda nu izskatās dzīves īstenība? Vispirms var jautāt, vai Latvijas valsts 1928. g. un 1934. g. baznīcas likumi ir spēkā arī trimdā? Ir tikai viena loģiska un skaidra atbilde — tie nav spēkā, jo trimdā esošie Latvijas ev.-lut. baznīcas locekļi dzīvo dažādās zemēs, kur ir dažādi likumi, tie pat ir dažādu valstu pavalstnieki. Ja nu uz tiem izņēmuma kārtā attiecinātu Latvijas baznīcas likumus, rastos ne tikai traģiskas, bet arī komiskas situācijas. Lai kāds baznīcas likums būtu spēkā, tad kādai valsts varai tas ir jāautorizē. Man nav zināms, ka kāda valsts to būtu darijusi ar mūsu baznīcas likumu. Neskatoties uz šo juridisko neiespējamību, mēs varētu, tā sakot, klusu ciešot paši latvieši uz *savu roku pavisam privāti atzīt tādu likumu derīgumu*. To praksē arī daudzi dara. Bet tad juridiskais likums pārvēršas par morālisku un brīvu saistību, ciktāl katrs atsevišķais cilvēks to vēlas.

Bet kāda ir mūsu baznīcas nostāja šai jautājumā? Nekur un nekad tā nav atklāti par to izsacījusies. Praktiski arī tie paši trimdā esošie virsvaldes locekļi nekad nav sanākuši uz kopīgu sēdi un pieņēmuši kādu lēmumu. Nav arī noorganizējuši lēmumu pieņemšanu korespondences ceļā, vai rakstījuši sēžu protokolus u.t.t. Tai vietā *archibīskaps viens pats uz savu roku* rīkojies, kā tas viņam līcies labāk un patīkamāk, vai ērtāk. Te nu ir noticis tā, ka dzīvojot demokratiskajā Vakareiropā, ir neērti atsaukties uz 1934. g. autoritāro baznīcas likumu. Tad archibīskaps ir runājis par baznīcas 1928. g. satversmi. Bet tā no vienas puses ir atcelta ar 1934. g. likumu, kā tas skaidri sacīts šai likumā: „Ar šo atcelti noteikumi par evaņģeliskās baznīcas stāvokli (Lik. kr. 1928. g. 182)”, no otras puses, kā redzējām, 1934. g. likums archibīskapam nedod nekādu autoritāru tiesību. Taču vientiesīgajam latviešu trimdiniekam tas liekas it patīkami, ja atsaucas uz satversmi, un tādēļ archibīskaps arī mīl to pieminēt. Turpretī, kad viņš runā ar mācītājiem vai

baznīcas ļaudīm internās sanāksmēs vai sarakstē, tad viņš atsauca uz tiesībām, ko viņam dodot 1934. g. likums.

Šeit autoritārā laika gadi mūsu archibīskapam ir bijuši īsti pa prātam, ko tas nevar aizmirst, dzīvodams trimdas demokratiskajā pasaulē. Tieši tas ir bijis iemesls, kādēļ archibīskapam ir radusies vesela rinda sadursmju ar latviešu mācītājiem un vairākām latviešu draudzēm. Nav tādas burvju mākslas, kas varētu palīdzēt apvienot 1928. g. demokratisko baznīcas satversmi ar autoritāro 1934. g. likumu. Tādas burvju mākslas nav arī archibīskapam T. Grinbergam. Tādu meklēdams un tā rīkodamies viņš trimdā ir kaitējis Latvijas ev.-lut. baznīcai tik daudz, ka būs jāpaiet gadu desmitiem, lai to izlabotu. Viņš patiesībā nav respektējis tāpat nevienu no šiem likumiem, bet piesavinājis varu, kuļai nav nekāda sakara ar tiesībām un faktisko stāvokli. Es ceru, ka savos turpmākajos rakstos varēšu apstāties pie dažiem konkrētiem mūsu trimdas baznīcas dzīves gadījumiem, kas praktiski apliecina šeit sacīto. Tādēļ pagaidām gribu minēt tikai vienu piemēru.

Katra diktātūra balstās uz labiem un tuviem draugiem, kas pulcējas ap varas nesēju. Te netrūkst pamācošu piemēru no mūsu gadsimta politiskās dzīves. Pēc tās pašas metodes rīkojas trimdā archibīskaps. Kas Latvijā būtu licies vai nu apvainojoši, vai smieklīgi, jo runā pretī kā likumiem, tā veselajam saprātam, tas ir iespējams trimdā. Es šai gadījumā domāju tā sauktos „archibīskapa vietniekus” un „pārstāvjus”. Neviens no abiem likumiem nedod tiesības iecelt „archibīskapa vietnieku” resp. „vietniekus”. Tādus nevarēja ievēlēt pat Latvijas sinodes, iepriekš negrozot satversmi, un tos nepielaiž arī autoritārais likums. Taču, uzšķirot 1958. g. baznīcas kalendāru, atrodam, ka tur ir dažādi ļaudis ar dažādiem tituliem šim draugu institūtam: Lielbritānijā — „Archibīskapa vietnieks” E. Bergs, ASV — „Archibīskapa vietnieks” K. Kundziņš un „Archibīskapa pārstāvis” P. Eglītis, Kanadā — „Latvijas ev.-lut. Baznīcas un Archibīskapa pārstāvis” A. Skrodelis, Zviedrijā — „Archibīskapa pārstāvis” J. Teriņš, Austrālijā — „Latvijas ev.-lut. baznīcas pārstāvis” A. Grosbachs. Dažās zemēs, kā Francijā, Argentīnā un Čīlē, Brazīlijā, Venecuēlā, Jaunzēlandē u.c., tādu nav.

Ja nu pārskatām šos dažādos titulu nesējus, tad redzam tur zināmu pakāpenību: vietnieki (Bergs un Kundziņš), Latvijas baznīcas un archibīskapa pārstāvis (Skrodelis), archibīskapa pārstāvji (Eglītis un Teriņš) un beidzot Latvijas baznīcas pārstāvis (Grosbachs). Vismazāk uzticams archibīskapam personīgi ir A. Grosbachs, tādēļ arī viņš nevar pārstāvēt archibīskapu, bet tikai baznīcu. Vislielāko uzticību bauda Bergs un Kundziņš, tādēļ viņi arī nav nekādi baznīcas pārstāvji, bet īsti personīgi vietnieki. Citi pēc draudzības lieluma ir kaut kur vidū. Ko archibīskaps ar to ir gribējis teikt? Ciktāl viņš kā privāts cilvēks sūta savus pārstāvjus, un ciktāl ir cilvēki, kas tādus par tādiem uzskata, baznīcai nav nekādas daļas. Bet nelaime sākas tad, kad uz šiem amatiem un pilnvarām šie cilvēki arī atsaucas un domā ar to ieguvuši *tiesības* kārtot trimdas baznīcas dzīvi attiecīgajā zemē. Tādu tiesību viņiem nav, un vēl mazāk viņiem tādas var piešķirt archibīskaps, kam pašam tādu nav. Šo institūtu, kas sakņojas personīgā varas kārē, kaut labi nosegtā ar kristīgu pazemību, archibīskaps ir radījis priekš lētticīgajiem trimdiniekiem. Tas ir brīva un kristīga cilvēka necienīgi.

Ir zināms vecums, kad katram bērnam patīk spēlēt indiāņus un šaut ar koka pistolītēm. Taču aina kļūst groteska, ja to dara vīri ar sirmām galvām. Jēzus reiz no Jeruzālemes tempļa izdzina naudas mainītājus un apgāza viņu galdus. Šis stāsts nedrīkstētu būt svešs arī archibīskapam un viņa vietniekiem. (1958)

ŠĶĪSTIE UN NEŠĶĪSTIE MŪSU BAZNĪCĀ

Katrā ziņā Londona latviešu ev.-lut. draudzes izstumšana no ev.-lut. latviešu trimdinieku saimes ir jautājums, kas skaļ ne tikai šo draudzi vien. Katrs latvietis, kas pieder šai baznīcai, it dibināti jautā pēc motīviem, kas archibīskapu T. Grīnbergu ir novedis pie tāda soļa, ka viņam ir bijis trimdas presē jāpublicē savs lēmums par Londonas draudzes izslēgšanu. Formulējums, ka šī draudze pati būtu izstājusies no Latvijas ev.-lut. baznīcas, ir neveikls mēģinājums izteikties kultūrālāki. Londonas draudze ir ilgi un sīkstī cīnījusies par savu piederību pie ev.-lut. baznīcas, tādēļ arī archibīskapa apgalvojums, ka tā pati būtu izstājusies no mūsu kopīgās baznīcas nav ne pamatots, ne patiess. Londonas draudze ir savā raktā pieprasījusi, lai tai paziņo, kur un kad Baznīcas virsvalde ir tādu lēmumu pieņēmusi. Šis draudzes solis ir pareizs, jo kā savā iepriekšējā rakstā, iztīrājot mūsu archibīskapam likumos un satversmē noteiktās tiesības, redzējām, ka viņam vienpersonīgi tādu tiesību nav. Tāpat Londonas draudze ir lūgusi paziņot, kur tāds archibīskapa lēmums ir pārsūdzams. Ar interesi gaidīsim archibīskapa norādījumus Londonas draudzei.

Tāču jau tagad varam mēģināt ieskatīties tanīs motīvos, kuŗus archibīskaps ir minējis, šādas savas rīcības pamatošanai. Tāpat varam mēģināt pārbaudīt vai šie motīvi ir uzturami, un vai viņš pats to vienmēr ir darījis.

Savā 1958. g. 19. janvāra vēstulē Londonas draudzei archibīskaps skaidri raksta: „Ar to Jūs nostājaties ārpus satversmes un izstājaties no Latvijas ev.-lut. baznīcas un iestājaties International Council of Churches, kuŗas vadonis brauca uz Mineapoli, lai jauktu Luterāņu Vispasaules Apvienību. Bet mūsu Baznīca ir LWF locekļu baznīca.” Tiktāl archibīskapa vārdi. Par šo vārdu pirmo pusi nav daudz ko runāt, jo archibīskaps pats ir atkārtoti pārkāpis Baznīcas 1928. g. satversmi, tādēļ ir pazaudējis morāliskas tiesības to pārmest citiem. Mūs interesē šai gadījumā šo vārdu otrā daļa. Archibīskaps tanīs

motivē Londonas draudzes izslēgšanu ar to, ka tā pieder ICCC, bet Latvijas ev.-lut. baznīca LWF, tātad divām dažādām kristīgo baznīcu *apvienībām*. Te ir sevišķi jāpasvīturo vārds apvienībām, lai jo skaidri zinātu, ka tās nav divas dažādas baznīcas. Kā vienā, tā otrā ir apvienotas dažādas *patstāvīgas* baznīcas. Citiem vārdiem abās apvienībās (LWF un ICCC) apvienotās baznīcas patur savu mācības un kulta brīvību. Tādēļ tīri teorētiski Londonas draudzes piederēšana pie kādas apvienības, kas netraucē tās tradicionālo ev.-lut. baznīcas darbu, nevar būt iemesls, lai šo draudzi izslēgtu no Latvijas baznīcas.

Bet mēs varētu arī pieņemt tādu domu, ka archibīskapam ir savi īpatnēji uzskati šinī lietā, un ka viņš tādu latviešu draudžu piederību pie kādas citas apvienības uzskata par nepieļaujamu. Tādā gadījumā atliktu šo viedokli respektēt un konsekventi pie tā turēties. Bet pirms viņš pats un mēs eventuāli līdz ar viņu to prasām no Londonas draudzes, paskatīsimies, kā viņš pats pilda šo prasību attiecībā pret citām draudzēm.

Luterāņu pasaules federācijas ģenerālsēkretāra Lundkvista redakcijā iznācis oficiāls šīs federācijas pārskats „Lutheran Churches of the World”, Minneapolis, 1957. g. Šinī grāmatā no 319.—324. lpp. ir uzskaitītas visas tās ev.-lut. baznīcas, kas pieder LWF apvienībai, bet no 324.—333. lpp. tās ev.-lut. baznīcas, kas šai apvienībai nepieder. Te pieminu tikai dažas lielākās no tām, kas nepieder LWF: Eiropā — Evangelisch-lutherische Kirche in Oldenburg (543.000), Evangelisch-lutherische Landeskirche Eutin (91.000), Lutheran Council of Great Britain (30.000); Amerikā — The Lutheran Church Missouri Synod (2.076.579), Evangelical Lutheran Joint Synod of Wisconsin and Other States (333.085); Austrālijā — Evangelical Lutheran Church of Australia (43.919) u.d.c. Vai archibīskaps T. Grīnbergs patiesi domā, ka šīs lielās ev.-lut. baznīcas nav nekādas luterāņu baznīcas? Ja viņš to sacītu, tad viņš jokotu. Bet brīvajā pasaulē arī tas nevienam nav liedzams.

Tāču visa lieta ir daudz sarežģītāka. Mēs šo neizdevušos joku nemaz nepieminētu, ja tas nebūtu pārvērties par smagu traģēdiju daudzām trimdas draudzēm un mācītājiem ar tālām vēsturiskām konsekvencēm. Tai pašā Londonā, kur Londonas lat-

viešu draudze ir „izslēgta” no latviešu baznīcas, tādēļ, ka tā nepieder LWF, ir vēl viena otra draudze ar nosaukumu „Latviešu ev.-lut. Miera draudze Londonā” (skat. Baznīcas kalendārs 1958. g., 133. lpp.). Šo otru draudzi vada neviens cits kā „archibīskapa vietnieks” prāv. Bergs. Tiktāl viss būtu labi. Bet mēs nupat iepriekš minējām paraugam dažas baznīcas, kas nepieder LWF un to skaitā atzīmējām arī Lutheran Council of Great Britain. Nekur citur kā tieši pie šī koncila pieder prāv. Bergs ar visu savu draudzi. Viņš sēž arī koncilā kā pilntiesīgs loceklis jau 10 gadus. Citiem vārdiem, viņš gluži tāpat kā izslēgtā Londonas latviešu ev.-lut. draudze ar savu mācītāju nav piederējis visus šos gadus pie LWF. Vai to nezināja archibīskaps T. Grīnbergs? Ja viņš līdz šim ir kavējies izslēgt no Latvijas ev.-lut. baznīcas savu „vietnieku” ar viņa draudzi, vai tas nozīmē, ka viņam ir divi dažādi morāles mēra koki? Prāv. Berga un viņa draudzes izslēgšanu no Latvijas ev.-lut. baznīcas prasa morāliska taisnības un tīrības sajūta. Bet tas laikam nebūs iespējams, jo prāv. E. Bergs visu laiku ir saņēmis un joprojām saņem naudu no Lutheran Council of Great Britain.

Tāds stāvoklis nav tikai Londonā. Mūsu iepriekš minētajā luterāņu baznīcu sarakstā ir minēta arī tā sauktā Misuri sinode, kas nepieder LWF apvienībai. Nu izrādās, ka ASV un Kanadā ir lielāks skaits latviešu ev.-lut. draudžu un mācītāju, kas pieder Misuri sinodei. Te nebūtu nekādas nozīmes minēt visas šīs draudzes un mācītājus. Tādēļ pāris piemēru! ASV viena no lielākajām draudzēm ir Filadelfijas ev.-lut. latv. Sv. Jāņa draudze, kuru vada enerģiskais un spējīgais mācītājs J. Siliņš. Kanadā Toronto arī ir Sv. Jāņa draudze ar plaši izvērstu darbību reliģiskā un nacionālā laukā, ko vada visiem labi pazīstamais bijušais mazpulku mācītājs A. Lūsis. Kādēļ archibīskaps T. Grīnbergs nav paziņojis atklāti arī šo mācītāju un draudžu izslēgšanu no Latvijas ev.-lut. baznīcas? Šīs draudzes un mācītāji nav vienīgie. Taču šo mācītāju un draudžu „grēki” patiesībā ir daudz smagāki. Katram mācītājam, kas kalpo Misuri sinodei, ir jāparaksta solījums, ka viņš izstājas no citām baznīcām resp. Latvijas ev.-lut. baznīcas. Šīs draudzes ir pakļautas Misuri sinodes jurisdikcijai un maksā arī tai savus nodokļus. Tādas prasības,

cik man zināms, nav Londonas draudzei uzstādījusi ICCC. Bet to, ko archibīskaps atrod par sliktu Londonā, viņš atrod par labu ASV un Kanadā, jo ar pateicību ir saņēmis šo draudžu dāvanas.

Taču tas, kas ir atļauts ASV, nav vairs savkārt atļauts Austrālijā. Arī tur atrodam vienu ev.-lut. baznīcu, kas pieder LWF un otru, mūsu augšējā sarakstā minēto, kas nepieder šai apvienībai. Arī tur tāpat kā ASV un Kanadā latviešu mācītāji un draudzes pieder abām šīm baznīcām. Bet lai runā archibīskaps pats:

„Zur Klärung der Sachslage unserer Kirche in Australien.“

Den Lettischen Gemeinden und Pastoren in Australien teile ich hiermit folgendes mit: Unsere Lettische Ev.-Luth. Kirche hat sich ebenso wie die vereinigte Ev.-Luth. Kirche Australiens (UELCA) an den Ev.-Luth. Weltbund (Lutheran World Federation) angeschlossen. Somit ist eine Zusammenarbeit mit dieser Kirche empfehlenswert.

Die andere Ev.-Luth. Kirche in Australien (ELCA) [mūsu iepriekš minētā] steht ausserhalb der LWF, deswegen bedeutet der Anschluss an dieser Kirche den Austritt aus unserer Lettischen Ev.-Luth. Kirche. Dieser Austritt aus unserer Lettischen Kirche beeinträchtigt die Einheit der Lettischen Kirche. Daher fordere ich alle Volks- und Glaubensgenossen auf, die Treue unserer Heimatkirche zu wahren. Denn nur die Einheit im gewohnten Glauben, christlicher Liebe und aufrichtigen Treue wird unsere Lettische Kirche befähigen, alles schwere, das auf unserer Kirche lastet, zu überwinden. Dazu Gott segne unsere liebe Kirche.

Esslingen, den 3. Dez. 1950.

Nr. 527b.

Erzbischof T. Grinbergs,
Glied des Executive Komitees
des Ev.-Luth. Weltbundes.”

Tā Austrālijā līdz šai pašai dienai ir latviešu draudzes un mācītāji, kas ir ar šo rakstu izslēgti no Latvijas ev.-lut. baznīcas. Vai archibīskaps patiesi domā, ka tie latvieši, kuŗi pulcējas savās draudzēs ap mācītājiem E. Kociņu, J. Pīlmani u.c. ir sliktāki latvieši un kristieši par tiem, kas pulcējas ap viņa tur nosūtīto „pārstāvi” A. Grosbachu? Ja viņš patiesi tā domā, kādēļ tad viņš ļauj pazust un aiziet no latviešu baznīcas tiem latviešiem, kas pulcējas ap tai pašai Misuri sinodei piederošajiem mācītājiem J. Siliņu un A. Lūsi un viņu draudzēm ASV un Kanadā? Vai tad archibīskapa rakstā pieminētā latviešu baznīcas vienība ir jāsargā tikai Austrālijā māc. Kociņam, bet ne ASV māc. J. Siliņam? Vai par to ir jā rūpējas Londonā tikai mazajam amata brālim J. Gailim, bet „vietniekam” E. Bergam tas nav jādara?

Mēs ar izbrīnu vērojam šo archibīskapa kūleņošanu. Tas ir visu trimdas baznīcas latviešu pienākums noskaidrot šīs lietas, nevis atļaut bez kāda pamata daļu latviešu atzīt, bet daļu neatzīt par piederīgiem baznīcai. Taču es ceru, ka no šī pārskata ir kļuvusi skaidra viena lieta — Londonas latviešu draudzes izslēgšanai minētais motīvs par nepiederēšanu pie LWF ir tikai tukšs bubulis. Tas tāds paliks tik ilgi, kamēr archibīskaps pats nebūs to ņēmis nopietni un vilcis konsekvences, un izslēdzis no Latvijas ev.-lut. baznīcas vispirms savu „vietnieku” Londonā un pēc tam visus citus, kas izdarījuši to pašu pārkāpumu.

Vēl daži vārdi jāsaka par tai pašā archibīskapa 19. janv. vēstulē izteikto apgalvojumu, ka ICCC un līdz ar to arī nelaiķis māc. R. Slokenbergs un igauņu, poļu u.c. mācītāji, kas brauca uz Mineapoli, ir braukuši „lai jauktu Luterāņu Vispasaules apvienību”. Tas tiesa, Mineapolē sapulcētie un LWF piederīgie baznīcu pārstāvji patiesi māc. Slokenberga un citu atklātās pretkomunistiskās runas sajuta kā sava darba jaukšanu. Bet te ir vietā jautājums, kā mums, latviešiem, tas ir jāvērtē? Nav taču nekāds noslēpums, ka pati LWF meklē un grib sadarboties ar okupētās Latvijas archibīskapu Tursu. Pietiek uzšķirt šī raksta sākumā minēto grāmatu 332. lpp., lai izlasītu vienu lietu: LWF ir atzinusi Latvijas iekļaušanu Padomju Savienībā, jo Latvian Lutheran Church ar G. Tursu priekšgalā ir ievietota nodalījumā „U.S.S.R.”! Te katri komentāri lieki. Ir jābūt lasīt nepratē-

jam, lai to nevarētu izlasīt. Ko Latvijas ev.-lut. archibīskaps T. Grīnbergs, kas pats pieder pie LWF un uz to atsaucas kā uz bubuli nabaga trimdinieku baidēšanai, ir darījis, lai tas tā nebūtu? Viņš uz Mineapoli nosūtīja savu oficiālu māc. E. Rozīti. Nesūtīts un neaicināts tur ieradās māc. Slokenbergs. Mēs zinām par viņiem abiem, ko viņi tur darīja. Māc. Rozītis prasīja, lai LWF palīdzot mācītājiem Latvijā, kas ciešot trūkumu! Zināms, ir skaisti palīdzēt katram, kas cieš trūkumu. Bet mēs taču nesam trimdā tādēļ, lai izlūgtos nabagu dāvanas saviem trūkumcietējiem. Nezin vai tādēļ bija māc. E. Rozītim jābrauc uz Mineapoli. Tai pašā laikā tur ieradās ar vēža saēstu organismu māc. Slokenbergs un neprasīja neko citu: — bezkompromisa cīņu pret komūnismu. Tas bija nepatīkams traucējums baznīcas un komūnisma kompromisa meklētājiem uz mūsu tautas brīvības lēses. Māc. Slokenbergs ar šo cīņas saucienu aizgāja kapā. Archibīskaps T. Grīnbergs no tā jutās traucēts.

Ar savu bezprincipu un patvaļīgo latviešu mācītāju un draudžu „izslēgšanu” no Latvijas ev.-lut. baznīcas viņš nav kaitējis nevienam citam kā pats sev un vēl jo vairāk latviešu baznīcai. Svētajos rakstos ir gan rakstīts par šķīsto un nešķīsto šķiršanu, par to kā āžus šķirs no avīm. Tikai tur nav sacīts, ka tas tiks uzticēts bīskapiem. Katrā ziņā tādu šķiršanu izdarīs Debesu Tēvs pats, un baznīcas vēsture liek domāt, ka starp āžiem būs arī ne viens vien ganītājs. (1958)

VIENTIESĪBA VAI NELIETĪBA?

Baznīca, piederējama pie šīs zemes iestādījumiem, cīnas ar visām tām pašām grūtībām, kā katra cita kultūras pasaulei piederīga cilvēku kopība. Tanī vērojama gluži tāpat kā katrā sociālā organismā dažādu grupu un uzskatu sadursme. Baznīcas vēsture ir lieciniece nepārtrauktām lielākām un mazākām cīņām baznīcas pašas mūros vai arī ar citām sabiedriskām un valstiskām organizācijām. Šī nemitīgā un nepārtrauktā cīņa ir reizē arī baznīcas veidošanās un nemitīgas pārtapšanas process, kas pats par sevi nav vērtējams negatīvi. Taču visās cīņu situācijās cīnītāji ir spiesti parādīt paši sevi, savus ieročus, savas metodes, atklāt savu morāli. Baznīcā blakus svētajiem un mocekļiem allaž ir bijuši arī svētās drānās tērti neliēši.

Man ir bijis iespējams ieskatīties kādā diezā dokumentu krājumā — tā sauktajā Fareles veco ļaužu mītnes draudzes cīņā ar un pret archibīskapu T. Grīnbergu, kas aptver vairākas simtu lapas puses. Te turpmāk publicēju dažus no tiem. Taču lai to jēga būtu pilnīgi saprotama, ir jāiesprauž dažas piezīmes.

Fareles veco ļaužu nometne pēc mācītāja T. Vēdzeles izceļošanas palika bez sava mācītāja un arī no draudzes pārvaldes bija palikuši tikai divi locekļi. 1951. g. 21. jūnijā uz Fareli tika pārcelts mācītājs A. Grīnbergs. Tā paša gada 18. augustā viņam iesniedza 205 ev.-lut. draudzes latviešu (nometnē bija tad ap 250 draudzes locekļu) parakstītu lūgumu, izdarīt draudzes pārvaldes vēlēšanas. Mums, no malas skatoties liekas, ka šī prasība ir pati par sevi saprotama, sevišķi vēl, ja pārvaldes vairs nebija. Un ja arī viņa būtu bijusi, tad saskaņā ar Latvijas baznīcas satversmi tā būtu pārvēlama ik pēc 3 gadiem. Taču tas nenotika, bet māc. Grīnbergs 9. dec. paziņoja no kanceles, ka viņš ir iecēlis draudzes pārvaldi 6 locekļu sastāvā. Saprotams, tāda rīcība varēja lūguma iesniedzējos izraisīt tikai satraukumu un viņi to pieņemt nevarēja. Ar to sākās tā sauktie Fareles nemieri, kas vēl līdz šai dienai nav atraduši savu atrisinājumu.

Pēc vairākkārtējiem pieprasījumiem un atgādinājumiem ar-

chibīskaps Grīnbergs rakstīja V. Rožlaukam, kas bija iesniedzis 205 parakstīto rakstu:

„Cien. Rožlauka kungs!

Tāpēc, ka biju slims un vēl atrodos sanatorijā, tad Fareles lieta ir ieilgusi. Vēlēšanas vajadzēja atlikt tāpēc, ka draudzes locekļi nebija reģistrēti. *Ar vācu baznīcu vajadzēja noskaidrot, kādas tiesības būtu draudzes padomei, ja to ievēlētu un vēlēšanas instrukciju vajadzēja izstrādāt.* Pēc satversmes Latvijā pie draudzes piederēja tikai tas, kas maksāja baznīcas nodokli un gāja pie dievgalda. Kas divi gadus nebija nodokli maksājis, skaitījās no draudzes izstājies un mācītājs pat tos garīgi neaprūpēja, nekristīja bērnus, nelaulāja u.t.t. Varelē neviens nemaksā draudzes nodokli, atliek tikai iešana pie dievgalda. Tātad kā Vareles draudzes kopas locekļi skaitās tikai tie, kas 2 beidzamos gados turējušies pie kopas. No baznīcas neviens nav izstumts. Jūs kā inteligents cilvēks varēsiet izšķirt starpību starp piederību pie baznīcas un draudzes. Draudzes padomi var ievēlēt tikai draudzes locekļi, kas par to reģistrējušies, kas gājuši šinī draudzē pie dievgalda. Ar ko tie, kas nav gājuši pie latviešu mācītāja pie dievgalda, savu interesi par baznīcu, savu piederību pie draudzes ir pierādījuši? Nodokli nemaksā, pie dievgalda neiet. Tātad stāv pilnīgi ārpusē. Jeb pieder tur, kur iet pie Vakariņa. Iesniegtā liste neder tāpēc, ka ir iets apkārt un parakstus dot ir tapuši pierunāti. Mācītāju algo Oldenburgas zemes baznīca. Mācītājs maksā par uzturu Varelē un apkopj draudzes kopu. Nesaprotu, kāpēc tā dziņa ietapt padomē. *Padomei — šis vārds neder — nav nekādas tiesības. Tie ir tikai mācītāja tehniskie palīgi. Tikai tie par mācītāju var ko lemt, kas mācītāju algo.* Ja par piemēru Jūs un Būmaņa kungs iekļūtu mācītāja palīgos, tad mācītājs varētu uzdot rūpēties par to, ka svecēs, kārtīgi numuri uzlikti. Un ko mācītājs uzdotu izdarīt, tas būtu jādara. Vai tad tiešām ir vajadzīgs plēsties, propagandēt, sapulcēs nelabvēlīgi izteikties, lai ie-

klūtu mācītāja tehniskos palīgos. Varelē, kur neviens ne kapeikas nemaksā mācītājam, padomei jeb mācītāja tehniskiem izpalīgiem nav nekādas tiesības. Lūkošu iecelt kādu neitrālu komisiju. Bet kad tikai tie, kas vēlas kļūt tanīs izpalīgos, nebūs rūgti maldināti. Šie strīdi Varelē godu nedara tiem, kas tos ceļ.

18.6.53.

Ar sveicienu

T. Grīnbergs."

Ko archibīskaps ir gribējis teikt vecajiem cilvēkiem? Vispirms, ka viņiem nav nekādu tiesību vēlēt draudzes pārvaldi, ar motīvu, ka viņi nemaksā mācītāja algu. Ko viņš ir aizmirsis pateikt? Ka tādā gadījumā arī viņam pašam nav nekādu tiesību, jo arī viņš nemaksā algu māc. Grīnbergam. Jā, tas tā patiesi ir, ka Fareles iemītnieki un archibīskaps rotaļājas, vai kā tautā saka, iet spēlītēs; Fareles vecie ļaudis spēlē draudzes locekļus un T. Grīnberga kungs spēlē viņu archibīskapu. Sliktis joks!

Patiesība laikam gan ir tāda, ka tiesības šai gadījumā nav saistāmas ar mācītāja algu. Jau Latvijā bija mazas draudzes, kur mācītājiem algu maksāja no centra. Lielāks tādu draudžu skaits ir tagad trimdā. Ja archibīskaps palasīsies mācītāju ziņojumos, tad viņš atradīs, ka ASV, Kanadā un Anglijā ir latviešu draudzes, kur šo draudžu mācītājus algo šo zemju baznīcas. Vai arī šo draudžu padomes un valdes ir „ieceltas” tādā pat veidā, kā to ir darījis māc. Grīnbergs ar archibīskapa svētību Farelē? Taču nē! Kādēļ tad tādas aplamības ir jādara un jārūnā Fareles gadījumā? Latvijas baznīcas satversme ir jārespektē visiem, un tur ir sacīts, ka draudzi var nodibināt 20 ev.-lut. ticīgas personas. Un to var arī Fareles latvieši, kā to zina arī archibīskaps pats.

Taču nemiers ar ieceltu pārvaldi bija tik liels, ka archibīskapam bija kas jādara. Un viņš darīja. Jau tā paša 1953. g. 29. jūlijā notika vēlēšanas (lasi un brīnies! — par spīti viņa paša izklāstījumam, ka nav nekādu tiesību vēlēt). To rezultātā radās šāds raksts:

„Augsti godājamam Latvijas Ev.-lut. baznīcas archibīskapam prof. Dr. T. Grīnberga kungam.

Š.g. 29. Fareles veco ļaužu mītnē prāvests Dr. V. Sanders Jūsu uzdevumā izveda Fareles draudzes pārvaldes un revīzijas komisijas vēlēšanas, kuŗas notika tūlīņ pēc dievkalpojuma baznīcā mītnes 5. nama zālē.

Vēlēšanās pielaida šādas nelikumības:

1. Vēlēšanas nebija iepriekš izziņotas, bet par vēlēšanām draudzes locekļi uzzināja tikai dievkalpojuma laikā no prāv. V. Sanderas ziņojuma no kanceles, lai gan bijuši ieceltaj draudzes pārvaldei un draudzes mācītājam par tām bija zināms jau ilgāku laiku.

2. Draudzes pārvaldes un revīzijas komisijas kandidātus bijušā draudzes pārvalde bija jau iepriekš vēlēšanām izraudzījusi un viņu vārdi vēlēšanu zīmītēs bija jau iespiesti, bet vēlēšanu sapulcē uzstādītos 3 kandidātus tanīs neieveda, pie kam minēto kandidātu vārdus arī uz dēļa vai tāfeles neuzrakstīja. Tāda kārtība nevar būt pie brīvām un neiespaidotām vēlēšanām.

3. Vēlēšanas sapulcē pielaida draudzes mācītāja A. Grīnberga iespaidošānu, iebildumus un aģitāciju pret sapulcē uzstādīto kandidātu Kārli Rozenbergu.

4. Vēlēšanās pielaida tikai tos, kas *beidzamā* gadā Fareles draudzē ir gājuši pie dievgalda, lai gan Jūs norādījāt, ka pie draudzes pieder visi tie, kas *divos* beidzamos gados gājuši pie Sv. mielasta.

5. Draudzes nodokļa maksāšanas termiņa pārņemšanai vai attiecināšanai uz kristieša pienākumu iet pie Sv. mielasta ne no juridiskā, ne arī kristietības vai morālā viedokļa nav nekāda pamatojuma, tāpat nevar uzlikt par pienākumu saņemt Sv. sakramentu no noteikta mācītāja.

6. Nepielaida pie vēlēšanām Annu Briņķi, kuŗa bija pie dievgalda mūsu draudzē š. g. 3. aprīlī, motivējot, ka tā ir gājusi pie Sv. mielasta pie vācu ev.-lut. mācītāja Burcharda (mūsu mītnes aizgādnes Burchard kundzes tēva) š. g. 26. jūlijā, kad viņš Farelē iesvētīja mītnes ārsta dēlu.

Izteikto apstākļu dēļ lūdzam Jūs, augsti godājamais archibīskapa Tēv, Fareles draudzes pārvaldes un revīzijas komisijas vēlēšanas anulēt un noteikt jaunas brīvas, neiespaidotas un mūsu baznīcas cieņai atbilstošas vēlēšanas.

Farelē, 1. augustā 1953. g.

Dziļā cieņā
(4 paraksti).”

Še minētie fakti skaidri rāda, ka šādas vēlēšanas nav nopietni domātas. Bet klausīsimies, ko archibīskaps atbild:

*Eslingenā pie Nekāras,
1953. gada 15. augustā*

„Augsti godātiem sūdzību iesniedzējiem — *Rozenberga, Krastiņa un Birģeļa* kungiem Farelē.

Pēc ievāktām ziņām un pēc vēlēšanu protokola atbildu uz Jūsu sūdzības rakstu sekošo:

1. Kas attiecas uz to, ka vēlēšanas neesot laikā izziņotas un tāpēc esot nelikumīgas, man jāatbild, ka vēlēšanu sanāksmē neviens necēla iebildumu pret vēlēšanām un sūdzētāji ar to, ka ļāva par sevi balsot, ir šīs vēlēšanas atzinuši par likumīgām. Tāpēc šinīs vēlēšanās nelikumības nesaskatu.

2. Arī še nelikumību neredzu. Mācītājs liek priekšā savus kandidātus un sapulce uzstāda vēl trīs citus kandidātus un balsots top par visiem.

3. Mācītāja iebildums nav ievērots un tāpēc arī še nelikumības nesaskatu.

4. Par nelikumību top uzskatīts tas, ka pielaisti pie vēlēšanām tikai tie, kas gājuši pie dievgalda *beidzamos divos gados* un ar to reģistrējušies par draudzes locekļiem. Pats par sevi saprotams, ka jāreģistrējas tai draudzē, kurā grib iegūt pasīvas un aktīvas vēlēšanu tiesības. Tie, kas nav reģistrējušies draudzē, nedz pie mācītāja, nedz pie draudzes valdes, nevar tapt pielaisti pie vēlēšanām. Kaut kāda saistība pie draudzes ir vajadzīga, lai skaitītos par reģistrētu draudzes locekli. Kur draudzes nodokļus ne-

maksā, tur saistību pie draudzes iemanto ar to, ka iet draudzē pie dievgalda. Tā tad runāt šē par kādu juridisku, kristietības un morāles viedokli ir pilnīgi nevietā.

5. Ka Anna Briņķis nav pielaista pie vēlēšanām — ir kļūda. Bet tāpēc, ka viņas nepielaišana pie vēlēšanām nekā pie vēlēšanu iznākuma negrozītu, tāpēc arī šis punkts nespēlē nekādu lomu. Ja tie, kas gājuši vācu draudzē pie dievgalda, būtu ar vācu mācītāja apliecību draudzē reģistrējušies un pie vēlēšanām pielaisti, tad arī tas vēlēšanu iznākumu nebūtu grozījis.

Nesaprotu, kāpēc nevarēja iet pie dievgalda pie mācītāja, pret kuŗu neviena sūdzība nav iesniegta. Visas sūdzības ir vērstas pret priekšnieku Kinstlera kungu, ne pret mācītāju, un arī pret citiem mācītāja izpalīgiem. Sūdzība pašnāvības gadījumā bija bez pamata. Nemot visu sacīto vērā, man Jūsu sūdzība nedod iespēju vēlēšanas atcelt.

Augstcienībā

Prof. Dr. T. Grīnbergs,
Latvijas ev.-lut. baznīcas
archibīskaps."

Varētu izteikties īsi: — kā Mērnīeku laikos! Katrs runā par savu. Te gaŗi komentāri lieki. Sūdzētāji sūdzas, ka nav pielaisti vēlēšanās tie, kas pēdējā gadā nav bijuši pie dievgalda. Archibīskaps apgriež otrādi, it kā neprastu lasīt, ka sūdzētāji sūdoties tādēļ, ka nav pielaisti tie, kas nav bijuši divus pēdējos gadus pie dievgalda. Vai vientiesība? Ja negribētu aptumšot Mērnīeku laiku gaišo piemiņu mūsu kultūras vēsturē, varētu arī sacīt: — kā Maskavā!, vai, izsakoties archibīskapa vārdiem, „nekas vēlēšanu iznākumu nebūtu grozījis”. Bez vēlēšanu iznākuma katrā ziņā vēl ir brīva cilvēka cieņa. Un tāda ir arī mūsu tēviem un mātēm Farelē!

Te mēs varētu savu ieskatu Fareles dokumentos beigt. Taču nezīnu, kad varēšu pie tiem atkal atgriezties, tādēļ te dažos vārdos tikai gribu skart notikumu turpmāko norisi.

Nelaiķa mācītāja Abakuka atbalstīti 124 Grīnberga draudzes

bijušie locekļi nodibināja dievgaldnieku kopu, un lūdza kā archibīskapu, tā mācītāju Abakuku nelielt viņiem garīgo aprūpi. Abakuks bija nonācis ļoti neveiklā stāvoklī, jo bija apsolījis un izdarījis vairāk nekā archibīskaps gribēja. Kad jaunā draudze atkārtoti norādīja, ka tā ir dibināta ar archibīskapa pārstāvja un Baznīcas virsvaldes angļu zonas vadītāja māc. Abakuka ziņu, tad 1954. g. 6. 1. vēstulē archibīskaps izteicās: „Atsaukties uz māc. Abakuku kā manu pārstāvi ir nevietā. *Viņš mani pārstāv saimniecības un kancelejas ziņā.*” Labi, ka to tagad zinām, ka archibīskapa tā saukto pārstāvju funkcijas ir šādas. Tad arī nav turpmāk nekādu neskaidrību par to, ko prāv. Grosbachs, Austrālijā, māc. A. Skrodelis Kanadā un māc. J. Teriņš dara Zviedrijā. *Viņi kārto archibīskapa naudas lietas un raksta viņa vēstules.* Var jau būt, ka viņi paši un mēs viņus līdz šim esam pārpratuši, jo domājām, ka viņi kārto šais zemēs arī trimdas baznīcas jautājumus.

Jaunā draudze Farelē šā vai tā bija nodibināta. Ko tagad atlika darīt? To apkaņot un iznīcināt. Un te joprojām rakstās mūsu trimdas pati tumšākā lapas puse. Draudze tiek apkaņota ar diviem līdzekļiem. Visiem tiem, kas pieder brīvās vēlēšanās, saskaņā ar Latvijas ev.-lut. baznīcas satversmi radītajā draudzē, tiek konsekventi liegta garīgā aprūpe. Archibīskaps ir aizliedzis latviešu mācītājiem apkopt šīs draudzes locekļus, vienalga, pašā Farelē, vai ārpus tās. Tas ir drakonisks žandarmērijas līdzeklis. To Latvijā nepazīna, jo katrs varēja iet pie dievgalda kur un kad viņam patika. To var darīt arī tagad katrā brīvā evaņģēliskā baznīcā visā pasaulē. Šī aizlieguma rezultātā ir daudzi vecie cilvēki Farelē nomiruši bez Sv. vakarēdiena, kaut to atkārtoti ir prasījuši. Fareles latviešu kapu stūrītis savām smiltīm sedz daudzus tēvus un mātes, kam kristīga apglabāšana ir bijusi liegta. Otrs līdzeklis ir no ASV sūtīto palīdzības sainīšu sadalīšana. Šī palīdzība tiek sadalīta ar māc. Grīnberga un viņa draudzes vadības gādību *tikai* tiem, kas pieder viņa draudzei. ASV palīdzību sainīšu veidā saņēma visi latvieši nometnēs un neviens neprasīja, kurai draudzei tas pieder. Archibīskaps Grīnbergs domā, ka nauda, ko latvieši no ASV sūta viņam sadalīšanai Vācijā latviešu bēgļiem, ir domāta par spaidu līdzekli šo nelai-

mīgo trūkumcietēju iedzišanai baznīcā. Tādēļ viņš arī brīvajiem Fareles draudzes locekļiem atbildēja: „Tātad no eksīlbaznīcām sūtīto naudu šie pabalstu saņemt nevar.” Mūsu tēvus kādreiz dzina baznīcā ar pāršanu pie baznīcas staba. Vai tas tagad izdosies ar šādiem līdzekļiem? Varbūt kāds gribēs sacīt, ka tā ir vientiesība. (1958)

NACIONĀLISTI UN TIRGOTĀJI LATVIEŠU BAZNĪCĀ

Atsevišķu tautu pastāvēšana un to eksistences tiesības kristīgajā baznīcā tiek pamatotas ar Dieva radīšanas gribu. Dievs pats pasauli tā ir radījis, ka tanī dzīvo dažādas tautas, kuŗām viņš ir devis savus speciālus uzdevumus. Tādēļ arī cīņā pret tautu apspiešanu un iznīcināšanu kristīgās baznīcas atsaucas uz šādu Dieva gribu. Tas ir reliģiskais pamats arī mūsu tautas eksistencei un cīņai par savu vietu pasaulē. Latviešu mācītāji trimdā un katrs kristīgais, turēdamies pie šādas atziņas, cenšas vispirms pats saglabāt savu tautas apziņu un palīdzēt to darīt citiem.

Visos laikos ir bijuši kosmopolīti un dažādu nokrāsu internacionālisti, kas ir sapņojuši par pasaules apvienošanu vienā cilvēcē bez tautu un valstu robežām. Ciktāl ir bijusi runa par tādu Dieva valsts radīšanu, kristīgie to ir pieņēmuši un atbalstījuši. Bet mūsu laiks rāda, ka šādu pasaules valsti bez tautu robežām var radīt arī bez reliģiska pamata. Tas ir baigais komunistu mēģinājums ne tikai krieviskā imperiālisma un mesianisma vārdā noārdīt tautu robežas, bet, ja tas vajadzīgs, arī iznīcināt veselas tautas. Šo faktu priekšā mēs vēl jo skaidrāk redzam, ka kristīgo rotaļšanās ar domu, ka pret Dieva pirmatnējo radīšanas kārtību varētu tikt izveidota internacionāla sabiedrība, kuŗa kā Dieva valsts sastāvētu no atpestītajiem, resp. cilvēkiem bez grēka, ir bīstama. Trimdā mēs skaidrāk kā citos apstākļos esam ieskatījuši, ka mūsu jēgpilnai eksistencei ir nepieciešama tautas kopība. Ja kāds filozofisks skeptiķis dzimtenē varēja šaubīties par tautas pastāvēšanas jēgu, tad trimda ir katram parādījusi, cik traģiskas ir konsekvences, kaut uz laiku atraujoties no dzīvā tautas organisma.

Trimdā arī mūsu baznīcas vadītājus ir nostādījusi šī paša jautājuma priekšā — cīnīties ar savu tautu par tās vietu pasaulē, saskaņā ar Dieva radīšanas gribu, vai arī kādu apsvērumu dēļ no tā atsacīties. Ap sabiedriskās un baznīcas dzīves vadītājiem allaž ir pulcējušies viņu aicinātie palīgi un padomdevēji. Tie

sabiedrības priekšā parādās vai nu kopā ar šiem vadoņiem, vai arī paliek aizkulisēs. Ja vadoņi ir stipri varaskāras personas, tad tie izvirzās priekšplānā ar savu kollēģiju aiz muguras, kas to „nes”, t.i. propagandē viņu dievišķīgās īpašības un gudrības (Staļins, Hitlers u.d.c.), bet ja tā ir tāda persona, kas tikai sava oficiālā stāvokļa dēļ ir izvirzīta priekšplānā, tad šī persona kļūst par apsegu kollēģijai, kas aiz tās muguras patiesībā virza attiecīgas valsts vai baznīcas dzīvi (cara galms ar Raspuķinu). Kā vienā, tā otrā gadījumā kollēģija ap vadoņiem pauž vienu un to pašu mītu par vadoņu dievišķīgumu, taisnīgumu, godīgumu, labsirdību u.t.t. Vienā gadījumā to dara vadoņa spiesti, otrā, lai aiz vadoņa muguras piepildītu savus bieži vien tumšos plānus.

Mans uzdevums šoreiz nav noskaidrot, kādas sievas un kādi vīri stāv aiz mūsu archibīskapa muguras un kādi ir viņu motīvi. To reiz darīs Latvijas baznīcas vēsturnieki. Taču mītiem ir tas liktenis, ka pētnieki agri vai vēlu tos paceļ kritiskas pārbaudes gaismā, kur tie tiek skatīti vēstures dokumentu sakarībā. Tā arī šoreiz nododu mūsu trimdas saimes pārdomām kādu dokumentu, lai tā pati pēc tā vērtētu archibīskapa T. Grinberga darbošanos mūsu cīņā par tautas pastāvēšanu.

Dokumentu raksta ASV apvienoto ev.-lut. baznīcu prezidents Franklīns Klārks Fraijs, tagadējais Luterāņu pasaules federācijas un Pasaules baznīcu padomes priekšsēdis, visiem to baznīcu sinožu prezidentiem, kuņas ietilpst ASV ev.-lut. baznīcu apvienībā. Tekstu sniedzu brīvā tulkojumā.

The U.L.C. in America
Office of the President
Lutheran Church House
231 Madison Avenue
New York, N. Y.

August 17, 1951.

Dārgais sinodes prezident,

Man 31. jūlijā bija gadījums Žeņevā ilgi un nopietni sarunāties ar Latviešu eksilbaznīcas archibīskapu Grinbergu par latviešu DP mācītājiem ASV un Kanadā.

Iepriekšējās dienas rītā cienījamais archibīskaps „eksploģēja” Luterāņu pasaules federācijas eksekutīvās komitejas, kuŗas locekļi mēs abi esam, sēdē. Viņš aizrautīgi runāja par amerikāņu luterāņu politikas īsredzību attiecībā uz viņa tautiešu garīgo aprūpi. Kāds viņu bija nepareizi informējis, ka sprediķošana latviešu valodā visur ir aizliegta.

Šo satraukto piezīmju gaitā archibīskaps Grīnbergs paskaidroja, ka divdesmit septiņas latviešu valodā runājošas draudzes pašreiz ir izveidošanās stadijā. No šīm divdesmit septiņām draudzēm vienu trešo daļu atbalsta Misuri sinode, otru trešo daļu „sektes” un beidzot trešā trešdaļa kļūst par kodolu Latviešu sinodei, ja Nacionālā luterāņu apvienība turpina aizliegt dievkalpojumus latviešu valodā.

Mēs tūlīn atgriezām uztrauktā archibīskapa prātu no nepareizās informācijas attiecībā uz pēdējo punktu, jo tāda veida propagandu ir palaidušas luterāņiem, vai vismaz Luterāņu pasaules federācijai naidīgas grupas. Acīm redzami, kāda daļa no tās ir sasniegusi viņu un bijusi šī pārpratuma avots.

Jau priekš izlidošanas uz Šveici es biju atzīmējis savā sarakstā kā vienu no maniem pirmajiem uzdevumiem Eiropā šai gadā atklātu, brālīgu sarunu ar archibīskapu.

Pēc epizodes, ko es tikko aprakstīju, tas bija vairāk nepieciešams kā jebkad.

Laimīgā kārtā tas noskaidroja daudzus pārpratumus un noveda pie vienošanās vairākos svarīgos jautājumos:

1. Archibīskaps Grīnbergs piekrita bez kādas rezervēšanās, ka, ja latviešu mācītāji Ziemeļamerikā kļūst mūsu sinožu locekļi, viņi ir padoti *vienīgi* [pasv. mans] mūsu sinožu disciplīnai. Tai pašā laikā viņš aizstāvēja domu, ka viņš neprasītu oficiālu apliecību par šo mācītāju atbrīvošanu no Latviešu eksilbazuņicas vai viņu „vārdu svītrošanu no saraksta”. *Kāda ultrā nacionāla latviešu grupa* [pasv. mans] ar centru Zviedrijā un arī Ziemeļamerikā izmanto katru šādu gadījumu, lai diskreditētu baznīcu. Šī kritika izmanto katru tādu gadījumu, lai rādītu, ka

archibīskaps Grīnbergs ir nejolāls pret savu zemi [domāts tautu] un atļauj, ka latviešu tauta tiek absorbēta citās tautās. Viņu nolūks ir ne tikai graut pamatus eksilbāznīcai, bet bieži arī visam kristiānismam.

Archibīskaps piekrita bez nosacījumiem alternatīvai procedūrai, ka katrs latviešu mācītājs, kas vēlas kļūt Amerikāņu luterāņu sinodes loceklis, paraksta dokumentu, ka viņš šo akciju saprot kā pilnīgu to tiesību un pienākumu atzīšanu, kas ir saistīta ar kļūšanu par garīdznieku (clerical membership) šai jaunajā sinodē un ka viņš pēc tam ir padots *vienīgi* [pasv. mans] šai baznīcas iestādei.

Ja no archibīskapa Grīnberga netiek prasīts, lai viņš apliecina šo mācītāju jauno mainīto stāvokli, viņš un eksilbāznīca būs mazāk ievainojami, un viņam būs aiztaupītas dažas grūtības. Archibīskaps apgalvoja ar īstu sirsnību, ka viņa turpmākā ietekme uz tādiem cilvēkiem būs „*nur moralisch — tikai morāli*” [pasv. mans]. Viņš atkārtoti sacīja, ka visā savā korespondencē viņš norāda mācītājiem un tautiešiem, lai tie tikai būtu labi locekļi un lojāli mācītāji tām zemēm, kurās tie ir izvietoti.

2. Es piedāvāju archibīskapam Grīnbergam tūlī paziņot visu to latviešu eksilbāznīcas mācītāju vārdus, kas ir kļuvuši mūsu sinožu locekļi. Šī akcija viņam palīdzēs oficiāli atzīmēt viņu mainīto stāvokli un tā aizstāvēt vienu no tām principiālajām funkcijām, kādas ir parastajai mācītāju atļaušanas apliecībai. Archibīskaps šo piedāvājumu pieņēma ar prieku.

3. Pēc tam, kad jūs būsit saņēmuši šo rakstu, visas turpmākās archibīskapa Grīnberga „pastorālās vēstules” latviešu mācītājiem U.L.C.A. dienestā tiks sūtītas caur manu kanceleju. Archibīskapam ir paradums sūtīt tādas „pastorālās vēstules” visiem latviešu mācītājiem visā pasaulē ap jaungadu.

4. *Nekādos apstākļos* archibīskaps Grīnbergs nesankcionēs un vēl mazāk uzmudinās dibināt draudzes, kas piederētu latviešu eksilbāznīcai Ziemeļamerikā. Viņš ir ļoti neapmierināts par nacionālu biedrību izplatīšanos

[pasv. mans], kuŗu nodoms ir noteikti atstāt baznīcu. Šādas biedrības šur un tur atveŗ nereliģiskas svētdienas skolas, lai mācītu Latvijas vēsturi, ģeografiju un valodu, un dažās vietās ir pat runa par draudžu organizēšanu.

Viņš arī nožēlo tās grupas, kas nepieder Luterāņu pasaules federācijai un arī citu kristīgu grupu pūles, kas mēģina atrast pieeju pie latviešiem, lai tos atšķirtu no Luterāņu pasaules federācijas baznīcām. Viņš vienmēr aicina stingri nostāties pret šādu tendenci.

Nelaimīgā kārtā līdz šim nav bijusi iespējama līdzīga personīga konference ar igauņu eksīlbaznīcas archibīskapu Koepu, kas dzīvo Zviedrijā. Es ceru, ka igauņu archibīskaps gribēs piekrist līdzīgam saprašanās veidam, bet tā joprojām ir tikai cerība.

Lūdzu sūtiet man oficiālu sarakstu ar latviešu mācītāju vārdiem un uzņemšanas datumiem jūsu sinodē, lai es varētu izpildīt savu solījumu archibīskapam Grīnbergam.

Es ceru, ka jūs neatradīsiet, ka es esmu gājis par tālu, panākot šo vienošanos.

Sirsnībā Jūsu

paraksts
(*Franklin Clark Fry*)”

Pie šī dokumenta nav vairs vajadzīgi plaši paskaidrojumi. To lasot, mani pārņem dziļa kauna sajūta. Kādēļ? Man ir kauns tādēļ, ka: 1. archibīskaps T. Grīnbergs pats ir slēpis un lūdzis amerikāņu baznīcu slēpt vienošanos par to, ka viņš ir nodevis latviešu mācītājus un viņu latviešu draudžu locekļus amerikāņu sinodēm;

2. archibīskaps T. Grīnbergs savu slēpšanu ir motivējis ar nacionāliem latviešiem Zviedrijā un ASV, kas pret tādu latviešu mācītāju un latviešu draudžu locekļu nodošanu amerikāņu sinodēm būtu varbūt protestējuši;

3. archibīskaps T. Grīnbergs latviešu nacionālistiem Zviedrijā un ASV ir piedēvējis ne tikai eksīlbaznīcas, bet vispār kristiānisma graušanu, kas ir atklāta nepatiesība;

4. archibīskaps T. Grīnbergs ir oficiāli atsacījies no tiesībām

stāties tiešos sakaros ar latviešu mācītājiem, un ka viņš pie tiem vairs var griezties tikai caur ULCA kanceleju, un pie tam, tikai „nur moralisch” — morāliski.

5. Archibīskaps T. Grīnbergs „nekādos apstākļos nesankcionēs un vēl mazāk uzmodinās dibināt draudzes, kas piederētu latviešu eksīlbaznīcai”, citiem vārdiem, kas būtu pašu latviešu brīvas draudzes un brīva baznīca ASV;

6. archibīskaps T. Grīnbergs ir „ļoti neapmierināts”, ka trimdas latvieši ASV dibina savas nacionālas biedrības ar svētdienas skolām, kuņās māca Latvijas vēsturi, ģeografiju un latviešu valodu (lasi un nosarksti)!

Kā Franklīns Fraijs raksta, tad šī skaistā vienošanās ir notikusi Žeņēvā, cik var saprast, sēžot ēnainajā Pasaules baznīcu savienības dārzā. Es varu apliecināt, ka tas ir ļoti skaists dārzs. Bet Fraijs ir sēdējis daudzos ēnainos dārzos; nesen viņš sēdēja ļoti skaistā dārzā Utrechta un vienojās ar Maskavas atsūtīto metropolītu Nikolaju, ka viņi abi cels kopīgi jauno pasauli. Es nezinu, vai Fraijs, vienojoties ar Nikolaju, arī pēdējam paziņoja tās pensijas lielumu, ko saņem archibīskaps T. Grīnbergs, bet to gan droši vien būs pasacījis Nikolajam, ka archibīskaps T. Grīnbergs jau sen vairs nav Fraija kollēga Luterāņu pasaules federācijas eksekutīvajā komitejā, kuņā priekš gadiem viņi tik labi sapratās un vienojās par latviešu dvēselēm, pret latviešu nacionālajām organizācijām, kas māca latviešu bērniem Latvijas vēsturi un latviešu valodu. Šoreiz Fraijs tikpat jauki vienojās ar Nikolaju, kas viņu izdotajā, kopīgi parakstītajā ziņojumā lasāms: „Un mēs panācām pilnīgu saprašanos.” Šī saprašanās ir tik pilnīga, ka Fraijs varēja paziņot Nikolajam, ka viņš ieteiks Pasaules baznīcu savienības centrālkomitejai, lai tā ielūdz uz savām sēdēm Krievijas svētās ortodoksās baznīcas novērotājus. Ka vienošanās ir bijusi pilnīga, nevar vairs būt šaubu. Fraijs pats pie rokas ieveda Pasaules baznīcu savienības centrā Kremļa laudis. Varbūt kāds domā, ka Fraijs ir naivs?

Archibīskapam T. Grīnbergam līgumu slēdzot, ir bijis jāslēpjas aiz savu tautiešu apvainošanas, baznīcas un vispār kristiānisma graušanas. Čehu reformātoru Jāni Husu bīskapi dedzināja sārtā tādēļ, ka viņš „graujot baznīcu un kristiānismu vis-

pār". Kā leģenda stāsta, tad kāda nabaga sieviņa esot piepalīdzējusi bīskapam un nesusi savu žagaru nastiņu, lai sārts labāk kurētos. Huss esot viņu uzlūkojis un sacījis: „Ak, svētā vientiesība!” Mūsu archibīskaps taču nedomā, ka starp latviešiem varētu būt daudz tādu sieviņu. Luteru ne tikai vietējais bīskaps, bet pats pāvests nolādēja, jo viņš „graujot baznīcu un kristiānismu vispār”. Ja nu archibīskaps nav varējis atrast neko labāku savu darbu nosegšanai, tad tas ir asprātības trūkums.

Saprotams, ka daži krustdēli pēc šīs vienošanās saņēma ASV no Fraija rokām maizes rīcieni, dažreiz biezāku un dažreiz plānāku, kāds mazumiņš tika arī „archibīskapa vietniekiem”. Taču lielais vairums latviešu mācītāju savu maizi nopelnīja un joprojām nopelna fabrikās, vai arī ar godu ir paziņojuši, ka tie ir pārgājuši amerikāņu baznīcas darbā un apkalpo amerikāņu draudzes.

Ko dod pretī Fraijam mācītāji, kuŗus archibīskaps T. Grīnbergs pa klusam atbrīvoja no Latvijas ev.-lut. baznīcas un kuŗu draudzes ir Fraija sinožu locekles? Šie mācītāji palīdz no trimdas latviešiem ievākt ziedojumus, kuŗus, kad tie iemaksāti Fraija kancelejā, pēdējais izmanto, lai brauktu uz Utrechtu apspriesties ar Maskavas Nikolaju, kā celt jauno pasauli. Diemžēl, archibīskaps T. Grīnbergs tur nebija aicināts. Bet stāsts par Fraiju un Kremli pieder citai nodaļai.

Savos zēna gados Lestenes Silmačos ar citiem bērniem labprāt spēlēja „vistiņas”. Otrā pasaules kara pēdējā posmā to darīja Ruzvelts un Staļins kopā ar Kremļa spiegu un padomdevēju Ruzveltam Aldžeru Hisu. Man nav zināms, vai „vistiņu” spēle patika arī Fraijam un Grīnbergam. Katrā ziņā es šo un to no šīs spēles atceros. (1959)

„JŪS MELOJAT, ARCHIBĪSKAPA TĒV!”

Tādus vārdus visas Rīgas mācītāju saimes priekšā no runātāju pulsts sacīja reiz viens no visjaunākajiem Latvijas ev.-lut. baznīcas mācītājiem. Laikam patiesi ir jābūt jaunam, lai tā varētu sacīt. Mēs citi, kas bijām klāt, tam negribējām ticēt. Bet mācītājs L. Čuibe zināja, ko viņš runāja.

Šodien daudziem ir tikpat grūti, kā mums klātesošajiem bija toreiz, jo vesels saprāts atsakas ticēt tādām lietām par tik cienījamiem baznīcas vīriem. Es pēdējos mēnešos esmu vairākkārt atcerējies šos māc. Čuibes vārdus. Kādēļ tie man tik ļoti iepatikušies?

Pēc mana raksta par vienošanos nodot latviešus: „Nacionālisti un tirgotāji latviešu baznīcā” ir atsaucies pats archibīskaps un vesela rinda viņa „vietnieku” dažādās zemēs. Par pēdējo — jautro sirmgalvju grupas deju ap Latvijas ev.-lut. baznīcas troni rakstīšu nākamajā reizē, tādēļ šoreiz paskatīsimies, kā kūleņo archibīskaps pats savās vecuma dienās.

Nujorkas laikraksts „Laiks” sakās esam nosūtījis pie archibīskapa savu līdzstrādnieku, kuŗam tad nu pirmais ir paskaidrojis (Laiks, 29. 4. 1959.) īsi un kodolīgi, ka vispār nemaz nav vienojies ar ULCA prezidentu Fraiju par latviešu mācītāju resp. latviešu dvēseļu nodošanu amerikāņu sinodēm. Vispār viņš nemaz nav runājis par svētdienas skolām, kur māca, archibīskapam par nepatiku, latviešu valodu, Latvijas vēsturi u.t.t. „Laika līdzstrādnieks patiesi ir strādājis līdz un no savas puses pielicis „gudro” paskaidrojumu, ka — „kā šie Fraija vēstules citāti liecina, saruna ir bijusi par jau notikušiem faktiem, resp. par to latviešu ev.-lut. mācītāju juridiskajām attieksmēm ar Latvijas ev.-lut. baznīcu, kas jau saistījušies un nonākuši kādu Amerikas baznīcu jurisdikcijā.

Līdzstrādnieks joko! Fraija vēstulē ir skaidri sacīts: „Ka katrs latviešu mācītājs, kas *vēlas* (pasv. mans) kļūt Amerikāņu luterāņu sinodes loceklis, paraksta dokumentu, ka viņš šo akciju saprot kā pilnīgu to tiesību un pienākumu atzīšanu, kas ir saīs-

tīta ar kļūšanu par garīdznieku (clerical membership) šai jaunajā sinodē un ka viņš pēc tam ir padots *vienīgi* (pasv. mans) šai baznīcas iestādei.”

Fakti apstiprina, ka arī pēc Grinberga un Fraija vienošanās 1951. g. 31. jūlijā Latvijas ev.-lut. baznīcas mācītāji ir pārgājuši Fraija reprezentēto sinožu kalpībā. Tādēļ te tāda runāšana ir lieka. Drīzāk tas lietu nostāda vēl nelabvēlīgākā gaismā. Ja nu 1951. g. 31. jūlijā archibīskapam būtu bijis jāvienojas par tiem, kas, tā sacīt, uz savu roku, viņam nezinot, ir aizgājuši uz citām sinodēm, kur tad ganītājs ir ganījies pa to laiku, kamēr ganāmie izklīduši? Kā tad ir bijis ar archibīskapa reprezentētās mācītāju saimes un baznīcas disciplīnu, ko vēl pēc 15 trimdas gadiem grib iedzīt, kā Farelē, ar dievgalda aizliegšanu, nekristīgu apbedīšanu, palīdzības saiņu liegšanu u.t.t.?

Taču no līdzstrādnieka sarunas ar archibīskapu Nekaras krasotos tomēr ir savs labums, neskatoties uz iepriekš minētajām aplamībām. Archibīskaps ir teicis tā: „Man un latviešu trimdas baznīcas dzīvei rūp vienīgi morālās ietekmes, morālo saistību saglabāšana. *Latviešu trimdinieki saistīti pie Latvijas ev.-lut. baznīcas morāliiski* [pasv. mans] un tāda saistība var nozīmēt kādreiz daudz vairāk par jebkāda cita veida saistībām.” Kā personīgi es, tā daudzi citi latviešu trimdinieki tieši to pašu jau gadiem ilgi esam centušies archibīskapam pateikt skaidri un saprotami. Labi, ka viņš nu to beidzot ir atzinis. Bēglim Eslingenā nav un nevar būt nekādu baznīcjuridisku attieksmju ar bēgli Londonā. Cik mēs esam pateicīgi līdzstrādniekam par šo sen zināmo atklājumu, tik pat daudz mums ir iemesla skumt.

Neviens cits kā pats archibīskaps ar visiem līdzekļiem (un kādiem vēl pie tam!) ir centies un joprojām cenšas iestāstīt latviešu bēglim, ka viņš gan var juridiski lemt par to. Lai atceramies māc. Slokenbergu, Londonas latviešu ev.-lut. draudzi, māc. Gaili, lai atceramies veselās draudzes Austrālijā. Kumēdiņi Oslo un Stokholmā gaida savu aprakstu. Tādēļ, lai cik liels ir līdzstrādnieka pakalpojums latviešu trimdas baznīcai, ar šīs patiesības publicēšanu, tomēr archibīskapa vārdi par morāli paliek gaisā karājoties.

Tā nebija morāle, ko viņš rādīja pret māc. Slokenbergu, tā

nepavisam nebija kristīga morāle, ko vecie ļaudis piedzīvoja Farelē. Bet jācer, ka arī tas laiks pienāks, kad archibīskaps ieska-
tīs, ka nekādu morāli ar tādiem līdzekļiem, kas sakņojas pagā-
jušo laiku varas noreibumā, nevar uzcelt. Brīvajā pasaulē starp
brīviem cilvēkiem pavisam nē, jo te trūkst kāķu pie baznīcas
durvīm.

Nesaprotams var likties līdzstrādnieka gaķais solis no Ņujor-
kas uz Eslingenu. Dokuments, ko es publicēķu iepriekšējā nu-
murā, ir rakstīts Ņujorkā. To parakstīķis Fraiķs turpat. Vai tad
nebīķa vienkāršāķ aiziet pie Fraiķa un parunāties ar viņu? Jau
mūsu tēvi zināja, ka ķīgāns nekad nav zadķis, bet tikai aizņē-
mies, tādēķ tie allaķ prasīķa apzagķajam saimnieķam. Fraiķs arī
juridiski ir Grīnberģa saimnieķs.

Bet lai šo jautājumu atbīdēķu, ir jāapstāķas vēl pie kāda cita
dokumenta 1959. g. 13.—16. 4. Eslingenā archibīskapa vadībā
bīķa sapulķēķuķies Vācijā dzīvoķoķie latvieķu māķitāķi Viņus ar
savu klātbūķni bīķa pagodinājuķi daķi „vietnieķi” no citām ze-
mēm. Arī šis ļauķais pulķiņš, atsaucoties uz manu iepriekķmi-
nēķo publicēķo rakstu, ir lēķuķi. Viņi ir saņēķuķi īsi:
„Nezinādami [!?] Dr. Franklina Clark Fray'a vēstules pa-
tieso saturu adresēķu sinodes prezidentam (!?) ASV — 1951.
gada 17. augustā, bet iepazīķuķies ar Dr. H. Biezā šis vēstules
varbūtēķo tulķoķumu un publicēķjumu Londonas latvieķu drau-
ķes Trimdas vēstnesī Nr. 16/17, 1959. gadā, paskaidroķam
archibīskapa tēķa vārdā, ka *nav notikusi rakstā minētā vienoķa-
nāķ, vai apsoliķāna Dr. Franklinam C. Fray'am* [pasv. oriģinālā]
Latvija sev.-lut. baznīcas dzīves izveidoķānā un izķārķoķānā ASV
sakarā ar imigrāķiju.” Zināķs, pie tā visa tad ir pievienots, ka
šie ļaudis izsaka savu „dziķķu noķēķu un saķutumķu par Dr. H.
Biezā rakstu”. Parakstīķjuķi Berģs, Sanders un Teriņš.

Viņi tomēr ir aizķirsuķi pierakstīt klāt, ka viņi ir vēl šo to
lēķuķi. Lai aina būķo krāšķņāķa un pilnģģāķa, te lēķums no viņu
protokola: „Sanāķsmē ķēķ tīķa aizskarti jautājumi par sludinā-
ķāķu 14. jūnijā, 18. novembrī, Kalpaka un Lāķķlēķā svēķķos,
ķur māķitāķi bieķi vien Dieķa plāķu un mērķķu vietā lieķ nacio-
nāķpolitīķķķos.” To droķi vien dara latvieķu nacionāķisti Zviedrijā

un ASV, un laikam bez advokātu ziņas un piekrišanas, kas domājas zinām Dieva plānus un mērķus labāk nekā Dievs pats.

Lai varētu tādu rakstu kā prāvestu atsaukumu un viņu „dziļu nožēlu un sašutumu par Dr. H. Biezā rakstu” uzrakstīt, man būtu ilgi un vēlū jāsēd kādā Eslingenas krogā un krietni pēc trešajiem gaiļiem jāsāk rakstīt. Bet citi varbūt to var skaidrā prātā. Ko šie trīs tēvi ir gribējuši teikt? — Ka archibīskaps nav vienojies ar Fraiju par latviešu mācītāju un dvēseļu nodošanu svešām sinodēm. Viņi grib arī teikt, ka viņi ir ļoti sašutuši. Gandrīz tāpat kā es. Es savā rakstā rakstīju, ka man ir ļoti kauns par šādu archibīskapa vienošanos. Viņi saka stingrāk, ka viņi ir sašutuši. Būtībā tas ir tas pats — mēs visi esam vismaz vienā lietā vienprātīgi — mēs jūtamies slikti. Starpība tikai tā, ka viņi par vainīgo ir atraduši mani. Taču viņi savu atsaukumu iesāk ar zīmīgajiem vārdiem: „Nezinādami Dr. Franklina Clarka Fray'a vēstules patieso saturu...” Tas jau tieši ir tas, ka viņi nezina lietas, un runā par lietām, ko nezina. Neko tomēr nevar atsaukt, ko nezina. Ir jāiepazīstas ar to, ko grib atsaukt, un tikai tad var par to runāt.

Prāvesti ir bijuši gaužām kaunīgi un ir gribējuši gan sašust, bet nav gribējuši, tāpat kā „Laika” līdzstrādnieks, noskaidrot patiesību. Viņi varēja aizrakstīt pašam Fraijam, kas arī dažam no viņiem ir maizes devējs, un pajautāt, kā tur īsti bija Žeņēvas ēnainajos dārzos. Tad sašutums un nožēla būtu palikusi pāri, bet viņi būtu atraduši arī to pašu iemeslu savam sašutumam, ko es savam kaunam. Es nebiju Žeņevā, es neesmu vienojies. Es esmu gan publicējis dokumentu, un tas tik ilgi ir paties, kamēr nav citu dokumentu, kas pierāda, ka tas tā nav.

To ko negribēja „Laika” līdzstrādnieks un ko nedrīkstēja vai nespēja sašutušie baznīcas tēvi, tas bija jādara man pašam. Es aizrakstīju Dr. Fraijam un apjautājos, vai viņš patiesi nav vienojies ar archibīskapu Grinbergu, kā pēdējais to mēģina iestāstīt „Laika” līdzstrādniekam un caur trīs prāvestiem to ir paziņojis visiem mācītājiem un draudzēm. (Var jau būt, ka archibīskaps atsaukumu pats nav parakstījis tādēļ, lai atkal vajadzības gadījumā varētu sacīt saviem prāvestiem, ka viņš gan tā nav teicis, nedz arī uzdevis rakstīt.) Neskatoties uz to, ka archibīskaps

bija darījis Fraiju uzmanīgu uz latviešu nacionālistiem Zviedrijā, pēdējais tomēr man atbildēja. Te vēstules brīvs tulkojums:

„Dārgais Dr. Biežais!

Ilga meklēšana Apvienotās luterāņu baznīcas archīvos, kas bija ļoti grūta tādēļ, ka mana ziņojuma ULCA's sinožu prezidentiem datums Jūsu vēstulē ir uzdots kļūdaini par veseliem četriem gadiem [manā vēstulē bija uzdots 1955] noveda pie tā, ka uz mana galda atrodas visi materiāli, kas attiecas uz manu sarunu ar archibīskapu Grīnbergu 1951. g. 31. jūlijā. Esmu pateicīgs, ka es esmu uzrakstījis visus galvenos punktus, divdesmit četrus stundu laikā. Ar roku rakstītās atzīmes, ko es izdarīju toreiz, ir manā priekšā uz galda šai pašā brīdī. Izlasīdams savu dokumentu sinožu prezidentiem 1951. g. 17. augustā, un tagad salīdzinot to, redzu, ka tas saskan ar tām visos punktos.

Cik vēl jo vairāk, kad mans patiesīgums tiek apšaubīts, es jūtos pateicīgs, ka es neesmu tas, kas pēc astoņiem gadiem tagad cenšas atcerēties šīs sarunas detaļas. Kā Jūs bez šaubām jau zināt, jo Jūs nebūtu atsaucies uz pieminēto dokumentu, ja Jūs to nebūtu redzējis, es neesmu sacījis sinožu prezidentiem, ka būtu izdarīta vienošanās kādā rakstītā veidā. Sastopoties ar tik cienījamiem cilvēkiem kā archibīskaps Grīnbergs, nekas tamlīdzīgs netiek prasīts.

Sīrsnībā Jūsu,

(paraksts: Franklin Clark Fry).”

(Vēstules oriģināla kopija iespiesta Trimdas draudzes vēstnesī 1959. g. 18. nr.)

Kā šī Fraija 15. jūnija vēstule rāda, tad Fraijam nav ko atsaukt no tā, ko viņš rakstījis sinožu prezidentiem. Es savā iepriekšējā rakstā šai laikrakstā publicēdams archibīskapa vienošanos par latviešu mācītāju un draudžu nodošanu citām sinočēm, teicu, ka es to pārdzīvoju kā smagu kaunu. Es tur norādīju uz sešiem punktiem, kas manī jo sevišķi izraisa šo kauna sajūtu. Arī man nav nekā ko atsaukt no tā, ko esmu rakstījis.

Jaunā Fraija vēstule ļauj vēl dziļāk ieskatīties postā, kādā dzīvo mūsu baznīcas vadība. To nevar noslēpt ne „Laika” līdzstrādnieks, ne Eslingenā rīta gaismiņā sapulcētie prāvesti. Visi šie ļaudis kopā nedrīkstēja paši rakstīt Fraijam, jo tie ļoti labi zināja, kāda ir patiesība. Tā ir patiesība, kurā nevar skatīties bez nosarkšanas arī tie, kas gadu gājumā ir parakstījuši ne vienu vien tādu rakstu kā Eslingenā.

Fraijs savu vēstuli beidz ar kādiem zīmīgiem vārdiem: „Sastopoties ar tik cienījamiem cilvēkiem...” Jā, tā arī es domāju, pie tam vēl ilgi. Taču tā nedomāja mācītājs Čuibe. Un ULCA prezidents nevarēja zināt, ko Latvijā ir sacījis kāds jauns mācītājs. Es nezinu, ko Fraijs tagad domā, bet viņš raksta, ka viņš esot laimīgs, ka brīdī, kad kāds apšaubot viņa patiesīgumu un godīgumu, viņš tas neesot, kas tā darot. Vai Grīnbergs ir laimīgs, apšaubīdams Fraija patiesīgumu, es nezinu. Čuibe neprasija Grīnbergam parakstu, tādēļ viņam bija jāsaka, ka Grīnbergs melo. Ko domā Fraijs, varētu likties mums visiem vienaldzīgi. Taču tā nav.

Te ir darīšana ar latviešu baznīcas morāli, un tieši tādēļ tas mums nav vienaldzīgi. Ja kāds mācītājs gadsimta sākumā Latvijā varēja kaut kur Sasmakā vienreiz teikt vienu, bet pēc brīža teikt, ka viņš tā nemaz nav teicis, tā vēl nebija lielākā vaina. Lauku sieviņa paklausījusies aizgāja mājā un sacīja: „Nu mācītājs meloja!” Aina tagad pavisam citāda. Fraija gadījumā ir darīšana ar starptautisku forumu. Un tā nav Sasmaka. Tik ilgi kamēr archibīskaps un viņa dažādie „vietnieki” un citi rotaļājas ar celšanu, iecelšanu, atcelšanu u.t.t., tā ir sen emigrācijā pazīstamā ģenerāļu spēlēšana ar zaldātiņiem, kuŗu viņiem nav. Taču varas sapnis ir tik jauks, ka viņi allaž grib tanī kavēties. Šie sapņi dienas laikā un starptautiskā forumā parāda ne tikai šos sapņus vien, bet arī pašus sapņotājus ļoti groteski. Mūsu trimdas situācija ir pārāk traģiska, lai mēs darītu to, ko visas šīs izdarības ir pelnījušas — smietos. Tādi smiekli ir jaukti ar asarām. Tanī vietā, kur mūsu baznīcas vadībai pirmajos trimdas gados bija jārada un jākārtoto trimdas baznīcas dzīve, tā nodarbojās ar ienesīgāko vietīņu sadalīšanu un latviešu dvēseļu atdošanu citiem. Tanī vietā, kur katrs mirklis būtu jāizmanto, lai

cīnītos pret komūnisma briesmām baznīcā, tur Eslingenā vīri un sievas nodarbojas ar sārta kuršanu ķeceriem un tiem, kas negrib dancot viņu vājās svilpītes skaņās.

Man nav zināms, ka Eslingenā būtu visos šais gados jel viens vārds atskanējis pret archibīskapa Tūra „sludinājumu”, vai pret Fraija tik dedzīgi sludināto koeksistenci.

Tēvi, pamožaties! Tā Latvijas baznīca, kuŗa nāks, un kuŗas vīziju mēs jau tagad redzam, nav uzceļama ar meliem.

Ir derīgi arī vismaz kādreiz ieskatīties Svētajos Rakstos, un tur ir sacīts:

„Vai tev, zeme, kam ķēniņš ir bērna prātā, un kam lielkungi rīta laikā plītē” (Zāl. māc. 10, 16). (1959)

JAUTRIE SIRM GALVJI

Kā jau tas bija sagaidāms, Trimdas Draudzes Vēstnesī publicētie raksti un dokumenti baznīcas vadībā izraisījuši nevis lietišķu gribu jautājumus noskaidrot, sniedzot trimdas latviešiem dokumentārus pierādījumus, ka šeit publicētie dokumenti būtu jāsaprot eventuālu citu materiālu gaismā. Tai vietā tie ir gājuši kopš viduslaikiem labi pazīstamos inkvizitoru ceļus — iznīcināt tās personas, kas ir uzdrīkstējušās teikt atklātībā lietas, kas ir baznīcas nepatīkams noslēpums. Ar spaidiem un draudiem šie ļaudis ir gribējuši aizkavēt māc. J. Gaili turpināt šo rakstu publicēšanu. Pret mani personīgi, pēc nesekmīgā trīs Eslingenas prāvestu rīta sacerējuma, ka archibīskaps nemaz nav vienojies ar Fraiju, tagad savu balsi pacēlusi „Viršvalde”, kas sakās esam apmetusies Ņujorkā. Tā ir pieņēmusi kādu lēmumu, ko piesūtījusi visām draudzēm, mācītājiem, presei un citiem.

Tā saturs ir sekojošs:

„Lēmums.

Latvijas ev.-lut. baznīcas Viršvalde skatījusi cauri ierosinājumiem par mācītāja Haralda Biezā nedisciplinētu rīcību, kas „Trimdas Draudzes Vēstnesī” Nr. 16/17 Londonā ievietojis rakstu „Nacionālisti un tirgotāji latviešu baznīcā”, atrod, ka māc. Haralda Biezā raksts satur nepatiesus apgalvojumus, faktu sagrozījumus un rupjus apvainojumus, vērstus pret Latvijas ev.-lut. baznīcas archibīskapu Dr. T. Grinbergu.

Ņemot vērā sacīto, Latvijas ev.-lut. baznīcas viršvalde nolemj: norādīt mācītājam Haraldam Biezam, ka viņa minētais raksts grauj mūsu baznīcas cieņu un disciplīnu.

Ņujorkā, 23. maijā 1959. g.

Latvijas ev.-lut. baznīcas viršvalde: (paraksti) P. Eglītis, Aug. Rumpēters, Armins Rūsis, Aleksandrs Īlūļa, Alberts Galiņš, K. Kundziņš, Jānis Bergmanis, Arnolds Ernstsons, Pauls Kundziņš, Edgars Bergs, Eduards Zvaigzne.”

Man piesūtītais noraksts parakstīts tādā veidā: „Ar oriģinālu pareizi: P. Eglītis, Latvijas ev.-lut. baznīcas Virsvaldes prezidents. (Zīmogs).”

Uz šo savādo rakstu var skatīties tīri formāli un jautāt, kas tie ir par cilvēkiem, kas to rakstījuši, kādas viņu tiesības u.t.t. Bet var arī apstāties pie tā satura, neatkarīgi no rakstītāju formālajām tiesībām, jo patiesība, kā to allaž esam sacījuši, ir patiesība, neatkarīgi no tā, kas to saka. Tādēļ arī vispirms dažus vārdus par šī raksta saturu.

Saturā ir lasāmas divas lietas, kas attiecas uz „virsvaldi” pašu, un kas attiecas uz mani. Ja „virsvalde” atradusi, ka mani raksti Trimdas Draudzes Vēstnesī grauj baznīcas cieņu, man nav ko iebilst, jo mums ir dažādi uzskati par to, kas ir cieņa. Es domāju, ka baznīcas cieņas graušana notiek tur, kur tās vadītāji ar archibīskapu priekšgalā runā un raksta nepatiesību, kur tie apvairo mācītājus aiz muguras un atklāti, neminot faktus, kur tā ar veselām draudzēm rīkojas kā ar nebrīvu un domāt nespējīgu vergu baru, kur kristīgiem sirmgalvjiem liedz svēto vakarēdienu un kristīgu apglabāšanu tādēļ, ka tie neatzīst viņiem nelikumīgi ieceltus mācītājus. Tie ir darbi, kas visos laikos paliks par pierādījumu, kādi ir mūsu baznīcas vadības uzskati par to, kas ir baznīcas cieņa.

Tādēļ ir saprotams, ka ja es neatzīstu šos viņu kristīga cilvēka necienīgos darbus, viņiem ir jāapvairo mani cieņas trūkumā pret viņiem.

Tikpat maz ir ko piebilst pie „virsvaldes” aizrādījuma, ka ar mani rakstiem tiek grauta disciplīna baznīcā. Disciplīna ir dažādi saprotams jēdziens. Reiz mūsu tēviem disciplīnu mācīja pie baznīcas durvīm ar kāķa dzelzīm kaklā, mācītāju uzraudzībā, vai pie kauna staba, ne reti arī baznīcas iekšpusē. Acīm redzot, 23. maija lēmuma parakstītāji, domādami par disciplīnu mūsu baznīcā, ir domājuši par šiem labi pārbaudītajiem līdzekļiem. Tas ir anachronisms, kas liecina, ka tie visi pie-der pie cilvēkiem, kas neko nav spējuši mācīties no pagājušiem laikiem. Manuprāt baznīcas disciplīnas graušana gan notiek tad, ja klusu ciešot baznīcā savus draudzes locekļus un mācītājus atdod citām baznīcām, un izliekas, ka ar to pakalpojusi tautai,

latviešiem. Disciplīnas graušana notiek visur, kur tā vajā draudzes locekļus un mācītājus, par tiem izplatot baumas un nepatiesību, kur tā tēlo svēto liekulību un kristīgo mīlestību, kur tādas nav.

Tāpat nav nekā ko piebilst pie tā, ka „virsvalde” atradusi, ka manos rakstos esot vērsti apvainojumi pret archibīskapu. Neviena cita, kā archibīskapa paša rokās ir iespēja, ja tāda vispār ir, pierādīt, ka tur izteiktie apvainojumi nav pamatoti. Līdz šai dienai tas nav noticis. Ir gan visādi „vietnieki”, „padomneki”, „virsvalde” izteikusies, ka tas tā nevarētu būt. Taču faktus nevar ne atcelt, ne pārgrozīt, kamēr nav minēti citi fakti, kas pierāda, ka manis minētie nav pamatoti. Tik ilgi apvainojumi pret archibīskapu Grīnbergu par to, ka viņš latviešiem aiz muguras ir nodevis draudzes un mācītājus ASV baznīcām, vienojoties ar Fraiju, ir patiesība, kamēr nav pierādīts, ka tas tā nav.

„Virsvaldei” nebija jānodarbojas ar tukšu apgalvojumu izsacīšanu, ka esmu apvainojis šai lietā archibīskapu, jo to jau katrs tāpat manos rakstos prot izlasīt, bet jāmin fakti. To tā nav darījusi, jo, diemžēl, šādu faktu nav tai pašai, ne archibīskapam. Ar šo pēdējo konstatējumu atkrit arī pats šķietami svarīgākais „23. maija lēmuma” saturā, ka mani raksti Trimdas Draudzes Vēstnesī „satur nepatiesus apgalvojumus, faktu sagrozījumus”. Kādēļ tad „vietnieks” Kundziņš un „prezidents” Eglītis nav minējuši kaut vienu no tiem faktiem, kas būtu sagrozīti, varbūt tad mēs visi beidzot nonāktu pie nesagrozītajiem faktiem?

Kādēļ viņi nav minējuši nevienu apgalvojumu manos rakstos, kas būtu nepatiess, varbūt tad mēs nonāktu pie patiesajiem apgalvojumiem, kas būtu viņiem tad jāparaksta? Kādēļ „vietnieks” un „prezidents” bija tik kaunīgi un reizē tik uzticīgi archibīskapa Grīnberga pārbaudītajām metodēm, visu nodarīt aiz muguras, ka tie man pat nepaziņoja, ka kāds par maniem rakstiem ir sūdzējies. Tas pieder pie kultūras dzīves ābeces, ka katram, kas tiek par kaut ko apsūdzēts, tiek sniegts sūdzības saturs. Es baidos, ka šai gadījumā kā sūdzētāji, tā sūdzības izspriedēji ir „vietnieks” un „prezidents” paši! Tie, kam netrūks šai gadījumā humora izjūtas sacis — jautrie sirmgalvj! No-

pietnāk noskaņotie piedomās pie mūsu dzimtenes okupantiem un sacīs — cik līdzīgas šīs gleznas! Katrā ziņā, paliekot nopietnības robežās, var sacīt, ka tā nerīkojas kultūrālajā pasaulē.

Šis „virsvalde” raksts dod pateicīgu iespēju vēlreiz apstāties pie formālā jautājuma par „lēmuma” parakstītāju tiesībām. Reižu reizēm jau sakarā ar māt. Slokenberga vajāšanu tās pašas dienišķās maizes dēļ, tika parrunāts jautājums par to, ka tiem, kas uzmetas par viņa tiesnešiem, tādu juridisku tiesību nebija un nav arī šodien, un bieži vien šai viņu cīņai pret māt. Slokenbergu nebija nekāda sakara ar morāli vai kristīgu mīlestību. Tas pats archibīskaps, kas jau 1949. gadā bija pateicis, ka viņam par visām pasaulē izkaisītajām latviešu draudzēm nav nekādu juridisku tiesību (un kādas gan tās varētu būt pār amerikāņu sinodēs iekļautajiem latviešiem un mācītājiem!), bet tikai morāliskas, acis nepamirkšķinājis 1958. gadā „atminējās” savas tiesības izslēgt Londonas latviešu draudzi no Latvijas ev.-lut. baznīcas. Bet pāris gadus vēlāk viņš visā nevainībā paskaidroja „Laika” līdzstrādniekam, ka viņam ir tikai morāliskas saistības ar latviešu draudzēm visā pasaulē. Kāda tad nu ir patiesība? Atbilde: — kā kuņģi reizi archibīskapam Grīnbergam iekrīt prātā!

No raksta man redzu, ka Ņujorkā ir uzgadījusies „virsvalde”. Pēc vārdiem spriežot, liels vairums ir pilnīgi sveši cilvēki. Nekur un nekad arī neviens nav oficiāli ziņojis, ka kāda „virsvalde” būtu ievēlēta. Var pieņemt, ka tā ir uzgadījusies pati no sevis. Vēstures gadījumā ir radušās un zudušās daudz un dažādas biedrības, klubi, vienības u.t.t. Kādēļ tāda nevarētu rasties arī Ņujorkā? Taču laikam būs patiesībai tuvāk, ja pieņemsim, ka to būs „iecēlis” archibīskaps T. Grīnbergs, jo man piesūtītajā rakstā šis ļaužu pulciņš sevi dēvē par „Latvijas ev.-lut. baznīcas virsvaldi”! Protams, tā nav un nevar būt „Latvijas ev.-lut. baznīcas virsvalde”.

Archibīskaps Grīnbergs dažreiz mēdz atsaukties, ka 1934. g. likums, kas atcēla 1928. g. Latvijas ev.-lut. baznīcas satversmi, dod viņam sevišķas pilnvaras. Dažreiz viņš personīgās sarunās tad saka, ka viņš varot juridiski darīt visu to pašu, ko Latvijas ev.-lut. baznīcas sinode. Taču to viņš nekur nav publicējis.

Patiesībā ar 1928. g. satversmi un 1934. g. likumu ir gluži tāpat, kā ar iepriekš minētajiem viņa apgalvojumiem par morāliskajām un juridiskajām tiesībām, jo viņš 1958. g. aizmirst to, ko ir teicis 1949. g. un savkārt pāris gadus vēlāk to, ko teicis 1958. g. Gleznā var teikt arī tā, ka viņš aizmirsis, kuņģa kabatā ir iebāzis 1928. g. satversmi, kuņģa 1934. g. likumu. Un tā arī tad lasīšana no šiem nolikumiem, kas patiesībā viens otru izslēdz, iznāk chaotiska. Tai brīdī, kad viņš gribētu lasīt no 1928. g. satversmes, izrādās viņš iebāzis roku nepareizā kabatā un izvilcis 1934. g. likumu un otrādi.

Tomēr liekas, ka viņam vislabāk patīk 1934. g. likums, jo tas dod šķietami neierobežotas tiesības, taču demokratiņā augošai tautai kādreiz tad skaistuma pēc tiek pieminēta arī 1928. g. satversme. Lai cik tas pats par sevi ir nožēlojami un neatbildīgi, tam, kā no „prezidenta” P. Eglīša parakstītā raksta redzu, ir pievienojies jauns apstāklis. Ja mēs pielaistu iespēju, ka archibīskaps Grīnbergs būtu iecēlis P. Eglīti par „prezidentu”, tad viņš nav izlasījis 1934. g. likumu līdz galam. 1934. g. likums gan deva uz laiku *archibīskapam, kas ir Latvijas ev.-lut. baznīcas virsvaldes prezidents*, sinodes tiesības. Pēc tam likums uzskaita, kādas sinodes tiesības uz laiku pāriet uz archibīskapu kā virsvaldes prezidentu.

Šo pēdējo 1934. g. likuma ierobežojošo daļu archibīskaps Grīnbergs, liekas, nav lasījis. Viņam tā iepaticies likuma sākums, ka ar to pietiek, jo tas viņam dod sinodes tiesības. Ja viņš būtu lasījis visu likumu, tad viņš būtu atradis, ka tas nedod Latvijas ev.-lut. baznīcas virsvaldes prezidentam-archibīskapam tiesības *atcelt pašam sevi un iecelt jaunu virsvaldes prezidentu*.

Tas arī nav iespējams vienkāršas loģikas dēļ, jo atceļot prezidentu, resp. archibīskapu, pārstāj eksistēt tieši tās prezidents, resp. archibīskaps, kam uz laiku zināmos jautājumos ar 1934. g. likumu tika piešķirtas sinodes tiesības. Archibīskaps rīkojas patvarīgi, jo viņš domā, ka viņam 1934. g. likums piešķir neierobežotas Latvijas ev.-lut. baznīcas sinodes uz neierobežotu laiku. Ja nu „sinode” T. Grīnbergs ir atcēlis virsvaldes prezidentu T. Grīnbergu un iecēlis „prezidentu” P. Eglīti, tad, atsaucoties uz šīm pašām tiesībām, varam kādā jaukā dienā dzirdēt, ka „si-

node" T. Grīnbergs ir atcēlusi archibīskapu T. Grīnbergu un iecēlusi kādu no „vietniekiem”.

Tā visa ir niekošanās. Ulmanis, izdodams 1934. g. baznīcas likumu, ne domāja, ne gribēja dot T. Grīnbergam tiesības nodibināt garīga firsta dinastiju Latvijas ev.-lut. baznīcā. Ja nu P. Eglītis parakstās par „prezidentu”, tad tas ir viņa paša labi izdomāts sirmgalvja joks mūsu uzjautrināšanai. Bet ja viņu būtu par „prezidentu” iecēlis prezidents T. Grīnbergs, tad pēdējais nav bijis mazāk jautrā noskaņā.

Tādām jautro sirmgalvju izdarībām nav nekāda sakara ar nopietnu trimdas baznīcas dzīvi un tās smagajiem uzdevumiem.

Tāču nevar neuzstādīt jautājumu, kādēļ tādas izdarības patumsu un tās nekur nepaziņo? Atbilde ir vienkārša — baznīcas vadībai ir bailes pašai no saviem mācītājiem un draudžu darbiniekiem, kas brīvās vēlēšanās varētu ievēlēt tādu vadību, kas baznīcā ievestu kārtību, kuņai būtu kāds morālisks saturs. Bet jābaidas no saviem darbiniekiem ir tikai tad, ja darbi nav tīri.

Ka arī „prezidents” P. Eglītis pats savu uzdevumu ir sapratis galvenā kārtā kā joku, to jo skaidri rāda man piesūtītais raksts. Viņš apstiprinājis ar savu parakstu kāda lēmuma norakstu, ko viņš kopā ar citiem, kā rakstā sacīts, ir pieņēmis Ņujorkā 23. maijā 1959. g. 23. maijā viņš ar savām miesīgajām acīm nevarēja redzēt visus tos, kas rakstu it kā būtu tad Ņujorkā parakstījuši, jo tie vienkārši tur nebija. Eglītis varēja redzēt viņu ēnas, citā terminoloģijā garus. Tas laikam ir iespējams tikai šīs „virsvaldes” praksē, ka ēnas paraksta dokumentus.

Eglītis nu ir parakstījis un ar savu vārdu apstiprinājis, ka ēnas viņš savām miesīgām acīm ir redzējis, ka visi rakstā minētie cilvēki tur ir bijuši, jo viņam jau arī kā „prezidentam” bija jāredz visi klātesošie.

Es neesmu jurists, bet ja Eglītis pajautātu kādam juristam, es baidos, ka tas teiktu, ka dokuments ir viltots. Vai arī tas domāts tikai tādēļ, lai joki būtu lielāki?

Bet es atcerējos savu skolotāju Kārli Kundziņu, kā patiesības meklētāju un mīlētāju. Man sevišķi ienāca prātā viņa saruna ar kādu manu studiju biedru. Tādēļ šai pašā jautājumā rakstīju viņam. Kundziņš 1931. g. izdeva grāmatu „Kristus” un tā kā

11./12. nr. ietilpa serijā „Pasaules slavenākie vīri”. Pēc kāda pabeigta eksāmena mans studiju biedrs, kam Kristus nebija tikai viens no pasaules slavenākajiem vīriem, bet viņa Kungs un Pestītājs, jautājis Kundziņam: „Kam kalpo tāda jūsu grāmatas izdošana?” Kundziņš piesarcis un strupī atbildējis: „Lai cilvēkus nededzinātu sārtā!” Ar to saruna beigusies un Kundziņš licis saprast, ka vizīte beigusies. Kundziņš laikam toreiz būs gribējis meklēt patiesību. No tā laika ir pagājuši tuvu pie trīsdesmit gadu.

Es nedomāju, ka viņš šodien, savu vārdu parakstīdams, ir meklējis patiesību. Vismaz viņš to nav varējis pateikt. Toties viņš kļuvis „vietnieks” — pie tam visos virzienos. Mums, viņa skolniekiem, ir sāpīgi ieskatīt šo viņa atteikšanos pašam no sevis. Bet mēs būtu slikti skolnieki, ja sēkla, ko viņš priekš trīsdesmit gadiem tik skaistiem vārdiem par kalpošanu patiesībai ir sējis, nenestu tikpat skaistus augļus arī pēc tam, kad viņš pats to vairs nemaz nedara.

Noslēdzot šo savu rakstu seriju, ar kuŗu esmu gribējis uzskatāmi rādīt sen zināmo, bet tikpat viegli aizmirstamo bīblisko patiesību, ka Dieva valsts un kristīgā baznīca nav uzceļama ar meliem, viltu, liekulību, varu, bet ar konsekventu kalpošanu patiesībai, kuŗas priekšā ir jāliecas visiem, lieliem un maziem, augstiem un zemiem. Komūnistiskās pasaules briesmas ir neviena cita, kā pašas baznīcas izaudzinātas. Cauri gadu simtiem kristīgajām baznīcām vienīgajām bija iespēja veidot cilvēka morāli, bet to tās šinī rakstu serijā minēto motīvu dēļ nav veikušas. Mūsu baznīcas vadība ir tikai viens nožēlojams loceklis šai rindā.

Man reižu reizēm acu priekšā ir iznirusi tīri apokaliptiska aina: jautri sirmgalvjī saķērušies rokās deļo ap kādu sirmgalvi savā vidū, dziedādāmi: „Kas dārzā, kas dārzā...” Aina pati par sevi ir smieklīga, bet tomēr kļūst skumji, jo deļotāji ir aizrāvušies un neredz, ka tie atrodas kapos. Bez tam tie ir mūsu pašu cilvēki, piederīgi mūsu tautai un mūsu baznīcāi. (1960)

DRUPU BAZNĪCAS

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...
...the ... of the ...

LATVIEŠU BAZNĪCA TRIMDAS MIJKRĒSLĪ

Laiku pa laikam lasam par latviešu trimdas baznīcas darbu un panākumiem, kuŗiem šais grūtajos apstākļos ir piešķirama sevišķa nozīme. Blakus vienai otram kļūmei nevarēs noliegt latviešu mācītāju patiesu stāvokļa izpratni un gribu dalīties savu tautiešu liktenī. Taču arī šai vērtējumā ir savas robežas, kuŗas pārkāpjot, mēs viltojam patiesību un paši sevi iemidzinam miera un pašpieticības vīraka saldajos dūmos. Tādēļ nebūs lieki ieskatīties mūsu baznīcas darbā trijos kontinentos ar drusku kritiskāku skatu.

Latviešu trimdas baznīcai bija lielā laime, ka tā visu laiku varēja darboties pēdējā Latvijas archibīskapa vadībā. Bet arī te ir radušās savas problēmas, pie kuŗām apstāsimies šī raksta otrā daļā. Trimdas baznīcai ir bijis jācīnās visos kontinentos ar vienu grūtību, kas ir visas emigrantu saimes likteņa jautājums. Amerikas (ULCA) un Austrālijas baznīcas ir skaidri un radikāli pateikušas, ka mūsu baznīcai ir jāiet bojā, jo bēgļiem ir jāasimilējas. Ja pēdējā laikā šis viedoklis ir it kā mīkstināts, tad tas ir tikai jaunu metožu jautājums. Prasība ir skaidra. Eiropā stāvoklis ir labāks tanī ziņā, ka te tāda prasība nav ne izteikta, ne arī vērojama (varbūt klusībā Vācijā). Trūkstot noteiktiem mūsu pašu baznīcas vadības norādījumiem saviem mācītājiem un skaidrai nostājai pret dažādajām baznīcām, ir izdarīta pirmā gandrīz neizlabojamā kļūda: Amerikas baznīcas ir ne tikai mēģinājušas ar savu palīdzību emigrācijas kārtošana iesaistīt latviešus savās draudzēs, bet pārņēmušas savā darbā latviešu mācītājus un prasījušas latviešu mācītājiem parakstīt reversālu par *izstāšanos* no latviešu baznīcas. To arī amerikāņu un austrāliešu baznīcu darbā esošie mācītāji ir darījuši. Nevajaga lielas tālredzības, lai saprastu, ka ar tādu mācītāju iesaistīšanu *svešu* baznīcu darbā automātiski arī latvieši, kuŗus šie mācītāji aprūpē, iekļaujas amerikāņu draudzēs, un asimilācijas ceļš ir atvērts. Tādēļ arī ir saprotams, ka mācītāji vai arī tā sauktie archibīskapa vietnieki vai pārstāvji, kas saņem amerikāņu algu — ne morāliski, ne

juridiski nepārstāv latviešu brīvo baznīcu. Tikai pašā pēdējā laikā daži atsevišķi mācītāji bez amerikāņu naudas organizē pirmās *patstāvīgās* latviešu draudzes, kas prasa lielus upurus kā no šiem mācītājiem, tā no šo draudžu locekļiem. Taču, ja gribam saglabāt savu tautību un brīvību, tad tikai tāds ceļš ir iespējams.

Blakus tai ir vērojama otra visai smaga parādība, ka latviešu mācītāji ir iesaistījušies darbā pie dažādām baznīcām kā ASV, tā Austrālijā, kas savā starpā ir naidīgi noskaņotas un viena otru apkaņo. Nesen lasījām (Latvija 13.10.56.) asus vārdus par diviem Austrālijas mācītājiem: Kociņu un Birkhānu, kas pieder kādai sinodei, kuņu ULCA neatzīst. Tikai tanī pašā laikā mēs aizmirstam, ka turpat Austrālijā vēl citi mācītāji pieder šai sinodei, arī Kanadā no 14 latviešu mācītājiem tai pieder 6 un daži arī ASV. Ja jau ir nosodami, tad katrā ziņā *visi* šie mācītāji. Ja archibīskaps ir atklāti paziņojis, ka pāris Austrālijas mācītāji un viņu draudzes locekļi, latvieši, vairs nepieder latviešu baznīcai, vai tad nebūtu konsekventi un taisnīgi, ja to sacītu arī par citiem šīs baznīcas darbā esošiem mācītājiem un viņu draudzes locekļiem?

Bet ar to esam pienākuši pie trešās trimdas baznīcas smagās problēmas. Kaut arī emigrācijā ir Latvijas ev.-lut. baznīcas archibīskaps un bijušās Baznīcas virsvaldes locekļu vairākums, tomēr latviešu baznīca kā juridiska vienība ir sabrukusi. Te ir vairāki apstākļi un motīvi, kuņus kādreiz varēs vēsturnieki iztirzāt. Pagaidām ir vērojamas divas tendences. Archibīskaps, izmantodams 1934. g. likumu par baznīcu, uzskata sevi par tiesīgu kārtot visos kontinentos izkaisīto latviešu baznīcas lietas it kā saskaņā ar Baznīcas virsvaldi. Dzīve pati rāda, ka tas nav ne juridiski, ne tehniski iespējams, jo Baznīcas virsvalde visos šajos gados nav ne reizi varējusi sanākt uz sēdi to pašu trimdā esošo locekļu sastāvā. Tādēļ arī mēģinājumi kārtot trimdas baznīcas administratīvos jautājumus bieži ir bijuši groteski. Tas ir novedis pie tā, ka daļa mācītāju Anglijā neatzīst archibīskapa tur sūtīto pārstāvi. Agrāk mācītāju vairākums, tagad puse neatzīst viņa apstiprināto pārvaldi Zviedrijā. Viņa pārstāvji Kanadā un ASV nav visu mācītāju atzīti, jo tie nevar, būdami citu baznīcu algā un kalpībā, kārtot latviešu baznīcas lietas brīvi. Cik

no vienas puses šīs baznīcas bijušās vadības nostāja pret latviešiem ir rigorozi stingra, tik no otras puses pret svešajām baznīcām tā ir vāja. Nupat viens no ASV baznīcas vadītājiem savā apkārtrakstā visām apvienotajām sinodēm ir paziņojis, ka sarunu rezultātā Žeņevā latviešu archibīskaps ir atteicies griezties ar saviem norādījumiem pie ASV baznīcās iesaistītiem latviešu mācītājiem vai draudzes locekļiem tieši bez šo baznīcu ziņas, resp. viņš savas virsgana tiesības un pienākumus ir nodevis ASV apvienotajai baznīcai.

Ir pats par sevi saprotams, ka mācītāju un draudzes locekļu prasība, pašiem noteikt, savu baznīcas dzīvi tīri demokrātiskā un brīvas baznīcas cieņai atbilstošā garā jau pēdējos gados ir radījusi vairākus pārpratumus. Pēc kritiskā posma, kur līdzšinējās administrācijas metodes ar iecelšanām un atcelšanām ir izrādījušās par trimdas baznīcas dzīvei kaitīgām, ir jāsagaida jauni meklējumi. Mūsu tēvi līdz izmisumam ir cīnījušies pret patronu ieceltajiem mācītājiem, kuŗiem bieži nekas nebija kopīgs ar latviešu draudzi. Vai tādēļ kāds brīnums, ka trimdas latvieši iet gaŗām ieceltajiem resp. amerikāņu un angļu „piesūtītajiem” mācītājiem, archibīskapa vietniekiem un pārstāvjiem? No šī trimdas baznīcas mijkrēšļa ir tikai *viens* ceļš, kas ved pie jauna trimdas baznīcas uzplaukuma. Tas ir izteicams cieņā pret cilvēka brīvību. Draudzei ir pašai tiesības izraudzīties savu mācītāju un gluži tāpat mācītājiem un draudžu locekļiem ir tiesības *brīvi* izraudzīties savu vadību.

Ja es šo jautājumu esmu pacēlis trimdas latviešu saimes priekšā, tad tikai tādēļ, ka mēs, kvēpinādami vīraku, rotaļājamies ar vienu no mūsu dārgākajām mantām — mūsu *latvisko* baznīcu un līdz ar to arī mūsu latvisko dvēseli. (1956)

LATVIEŠU BAZNĪCAS TRAŅĪKA UN MISIJA TRIMDĀ

Pieci aizvadītie trimdas gadi arī latviešu baznīcas dzīvē ir bijuši liela spraiguma un atbildības pilni. Mūsu baznīca kopā ar pārējo Baltijas valstu luteriskajām baznīcām pēckaŗa baznīcu sanāksmēs ir gājuŗas ar kopēju vārdu — baznīcas trimdā, un tām tādās sanāksmēs parādīta pārējo baznīcu uzmanība un cieŗa, kas jo seviŗķi izpauŗas Latvijas archibīskapa ievēlēŗanā par Pasaules luterāņu apvienības eksekutīvās komitejas locekli.

Taŗu ar latvieŗu izkliŗanu pa daudzām zemēm arī te daudz kas ir mainījies. Vācijā gandrīz vai katrā nometnē bija kāds latvieŗu mācītājs, vai arī citādi to varēja viegli aizsniegt. Viņu darbu atviegloja tas, ka gandrīz visi saŗēma lielāku vai mazāku atlīdzību. Tagad tautieŗiem trimdā ir devuŗies līdzī tikai daļa mācītāju, kas dalās trimdas liktenī un strādā kādā darbā, lai brīvo laiku varētu ziedot tautieŗu garīgajai aprūpei. Daļa strādā citu baznīcu uzdevumā un no tām saŗem algu arī par savu tautieŗu aprūpēŗanu. Bet ņeit arī sākas lielās grūtības un jaunās problēmas. Jau vairākas no ņīm baznīcām ir izteikuŗas savu skaidro un nepārprotamo nostāju. Latvieŗiem ir jāiekļaujas sveŗajā vidē un jāklūŗst par jaunās tautas locekļiem. Kāds augsts Amerikas baznīcas darbinieks ir sacījis, ka latvieŗu baznīcai jānes lielākais upuris — tai ir jānomirst, lai tā dzīvotu jaunās formās. Ka ņie nav gadījuma vārdi, apstiprina pāris Amerikas baznīcu aizliegumi mācītājiem, ko ņīs baznīcas algo, noturēt dievkalpojumuŗ latvieŗu valodā vai vadīt latvieŗu svētdienas skolu.

Kaut arī pagaidām ņis jautājums nav diskutēts presē, taŗu to paŗu apstiprina pāris zīmīgu faktu, piem., Pasaules baznīcu savienības ņenēvā liegŗanās uzņemt mūsu baznīcu par ņīs savienības locekli, „jo tai trūkst stabila pamata”. Tāpat 1949. g. Oksfordā tā pati Pasaules luterāņu savienības eksekutīvā komiteja, kur mūsu archibīskaps ir pilntiesīgs loceklis, katēgoriski noraidīja viņa projektu par mūsu baznīcas nākotnes organizāciju, jo tai ir „jānomirst”.

Mūsu baznīcas stāvokli pazīdams un šo faktu pamudināts, zviedrijas oficiālais baznīcas laikraksts *Vår kyrka* 11. nr. (ar milzu tiražu) nupat ievietojis pirmo reizi pēc pieciem gadiem skaidru un asu H. Ūlsona rakstu.

„Tagad pavisam nopietni uzlūko trimdas baznīcu par mirušu: tā vairs nekalpojot nekādam derīgam mērķim. Bet vai tas ir teorētiski vai praktiski iespējams? Vai mēs te nenonākam pret-runā ar ko tādu, kas luterānismā ir konstitucionāls? Vai tautas nepieder Dieva radišanas kārtībai? Vai baznīcai nav Dieva dots uzdevums? Vai draudze mani nav aicinājusi par mācītāju, vai es tur neesmu bīskapa nozīmēts un vai šis bīskaps nedarbojas Dieva uzdevumā? Vai cilvēku lēmums, kas diktēts ērtību dēļ, var man šo pienākumu atņemt? Cilvēku lēmums var man nolaupīt māju un dzimteni, jā, visu, kas man uz zemes ir bijis mīļš, bet vai ar to arī viņu varai nav robežas? Padomju Savienība šiem bēgļiem ir nolaupījusi tiesības dzīvot brīvā zemē, bet līdz šim nebija laimējies izdzīt tos no viņu garīgās dzimtenes. Vai Antikristam komūnisma veidā nu beidzot ir izdevies iegūt kaut arī daļēju, taču galīgu uzvaru? Vai tā ir luterisko brāļu baznīcu vienīgā palīdzība ticības brāļiem, kas cīnās: dot žēlastības dūrienu? Vai bīskapiem un mācītājiem ir jānoliek savs amats vienīgi tādēļ, ka apkārtnei ir drusku nepatīkama to paturēšana? Tas ir ļaunāk, daudz ļaunāk nekā smagākā nodevība, sevišķi, ja domā par tiem nedaudzajiem ticīgajiem, kas joprojām cieš dzimtenē. Vai praktiski ir iespējams tādai pārpasaulīgaj parādībai kā šīs zemes baznīcai, neskatoties uz visu, mirt? ... Tai var pasludināt nāves spriedumu, bet tā nekad nemirst. Izdomā domu līdz galam, arī tad, ja tā ir pretīga!”

Tiktāl zviedru mācītājs. Tie ir lielas drosmes pilni vārdi, kas Zviedrijas mierīgajos apstākļos skan vēl jo skarbāk un neparstāk, ja tie ir publicēti oficiālajā baznīcas laikrakstā.

Taču zviedru mācītājs ir palicis atbildi parādā, kas mums ir jādara. Un kā gan citādi? To varam atbildēt tikai mēs paši. Un te mūsu acu priekšā iznirst nākotnes baznīcas vīzija: mūsu misija.

Lai ne tautiešiem, ne baznīcas darbiniekiem, ne arī vadībai nav nekādu ilūziju par to, ka materiālā palīdzība, ko baznīcas

darbinieki šodien saņem, nav ilgstoša parādība. Ir pavisam īsa laika jautājums, kad šīs svešās baznīcas prasīs par savu palīdzību norēķinus, — ja tie nebūs materiāli, tad tie būs morāliiski, kas mūs skaņ vēl jo vairāk. Var no mācītājiem prasīt šodien daudz, un viņiem šī Dieva gribētā situācija ir jāpieņem un jāsvētī. Nekad mūsu baznīca nav bijusi nostādīta tādas atbildības priekšā. Un šī atbildība Dieva, tautas mocekļu un vēl nedzimušo paaudžu priekšā liek mums atbildēt visiem nāves sprieduma pasludinātājiem un līdzparakstītājiem: mēs Dievu lūgsim savā valodā. Ja mēs vairs nevaram iet savā skolā, tad vienmēr Kanadas mežos, Austrālijas stepēs un ASV prērijās būs vietas diezgan pielūgt Dievu mātes valodā.

Dievs mūsu baznīcai ir uzlicis kādu lielu pienākumu, apsmietai un vajātai, ārēji skatoties it kā ar izdzisušām altāru ugunīm un iztukšotiem upu traukiem — griezties pie pārējās pasaules un atgādināt, ka arī vislabākā cilvēku rokām celtā baznīcpolitika ir maldi, ja aiz tās nestāv dzīvs Kristus gars. Bet šo savu misiju mūsu tautas vistumšākajā laikā piepildīsim tikai tad, ja mūs pašus piepildīs tas pats gars. (1950)

TRIMDAS UN DZIMTENES BAZNĪCAS ATTIEKSMES

Priekšlasījums latviešu mācītājiem Zviedrijā.

1. Šis temats, kā jūs ziniet, ir visus trīsdesmit gadus nodarbinājis ne tikai kristiešus vispār, bet jo sevišķi trimdas baznīcas vadītājus visās zemēs. Par to ir ja ne tieši pieņemti oficiāli lēmumi, kas būtu atrodamī baznīcas pārvalžu protokolos, tad vismaz ir publicētas dažādas deklarācijas. Tās pa laikam ir nākušas no atsevišķo zemju vadošajiem baznīcas darbiniekiem. Ar prieku te varu pieminēt, ka tādu savā laikā ir publicējis arī šeit klātesošais prāvests Sakārnis. Manuprāt, visai šai problēmatikai ir divi aspekti. Pagājušie trīsdesmit gadi rāda, ka ne katrreiz šos aspektus spējuši atšķirt trimdinieki, vienkāršie cilvēki, un arī baznīcas vadītāji paši. Tādēļ ir radušās situācijas, kas ir pret-runīgas. Lietojot kādu vērtību skālu, var teikt, ka tās kļūst par morāliski apšaubāmām.

Pie šiem ievadvārdiem es gribu pievienot paskaidrojumu, kādēļ es esmu izvēlējis šodien tieši runāt par šādu tematu. Iemesls tam ir sekojošs. Divos pēdējos numuros Vācijā izdotajā laikrakstā Latvija ir publicēti trīs raksti. Tie ir mācītāja E. Rozīša divi raksti, kas kā oficiāls latviešu trimdas baznīcas delegāts ir piedalījies Vispasaules luterāņu federācijas (LWF) konferencē Daresalamā un archibīskapa A. Lūša intervija. Pēdējais tanī ir atbildējis uz dažiem laikraksta redakcijas viņam piesūtītiem rakstītiem jautājumiem.

2. Latvijas 1977. g. 9. numurā ir ievietota arī ļoti izteiksmīga bilde, kurā sēd kopā trimdas baznīcas oficiālais delegāts Rozītis ar diviem okupētās Latvijas baznīcas delegātiem, proti, archibīskapu J. Matuli un prāvestu J. Liepiņu. Konferencē piedalījies arī Latvijas mācītājs H. Kalniņš, kas bildē nav redzams. Skatoties šai bildē, saprotams, izraisās daudz pārdomu sevišķi trimdas baznīcas darbiniekiem, bet arī vispār latviešiem. Šeit man ir jāatgādina ievadvārdos teiktais, ka trimdas baznīcas vadošās personas nav spējušas atšķirt divus aspektus, no kādiem jāskatās uz trimdts un tēvzemes baznīcas sadarbību. Tādēļ atļaujiet man šeit tuvāk precizēt tos.

Principiālajam viedoklim vajadzētu būt katram baznīcas vadītājam, katram latviešu kristietim, skaidram. Nav nekādu iemeslu izteikties negatīvi par to, ko mēs simboliski redzam šai bildē: trīs latviešu baznīcas darbinieki, viens trimdinieks un divi no tēvzemes. Pamatojums tam ir divkārsš. Vispirms tas ir kristīgs, reliģisks. Mēs visi zinām atklāti izteiktos Pāvila vārdus, ka kristīgajā apziņā nav ne grieķa, ne jūda (Rom. v. 10,12; sal. arī Gal. v. 6,15). Kristīgajā dievapziņā visi cilvēki ir vienādi. Neatkarīgi no viņu tautības visi stāv viena un tā paša Dieva priekšā. Kaut gan tie ir Pāvila vārdi un tādēļ, reliģiju vēsturiski skatoties, ar sekundāru nozīmi, t.i. tāda doma varētu būt tikai Pāvila secinājums no Jēzus oriģinālizteikumiem. Taču arī evaņģelijos ir atrodami saturā līdzīgi izteikumi, kas raksturo to pašu garu. Lai te atceramies tikai Jēzus nostāju pret samariešu sievu (Jāņa ev.4,4 ss). Viņš principā nešķiroja cilvēkus dažādās kategorijās. Nozīmīgas ir tikai viņu attieksmes ar Dievu. Cilvēki ir vērtējami tikai, izejot no tām.

Es domāju, ka, redzot mūsu simbolisko bildi laikrakstā, nav ne trimdas, ne tēvzemes baznīcai un mācītājiem kāds iemesls to noraidīt. Principiālā aspektā jāsaka gluži pretējais. Tādā situācija ir jāaizstāv, jo tā ir dziļi iesakņota kristīgajā pamatskatā. Visi ir vienoti Jēzū Kristū Dieva priekšā.

Blakus šādas sadarbības tīri reliģiskam resp. teoloģiskam aspektam un motivācijai, šinī speciālā gadījumā luterāņu baznīcas ietvaros, tai ir vēl kāds cits motivējums. Bildē blakus minētajiem latviešu garīdzniekiem ir redzamas vairākas melnas sejas. Tie ir Indijas un Liberijas baznīcu delegāti. Ar tiem trīs latviešu baznīcas pārstāvjiem nav nekādas etniskas saistības. Es uzdrīkstos iet vēl tālāk un teikt, ka viņu saistības arī luteriskās baznīcas ietvaros katrā ziņā ir citādākas nekā saistības, kādas ir trimdas mācītājam Rozītim ar tēvzemes mācītājiem Matuli un Liepiņu. Starp melnajām un baltajām sejām ne tikai ārējā nozīmē, bet arī psihiski nav liekama līdzināšanās zīme. Ja viņi tomēr var sēdēt kopā, tad tam ir vēl cits izskaidrojums. Tā ir, es te saku varbūt pārāk abstraktu vārdu — metafiziska. Neatkarīgi no tā, ka vieni ir latvieši, otri indieši un trešie nēģeri, viņi ir cilvēki. Vispirms viņi ir cilvēki un tikai tad luterāņi. Bieži vien

Otrā rindā 3. E. Rozītis, 4. J. Liepiņš, 5. J. Matulis

to neievēro. Mēs esam audzināti gadusimtus, turēties pie racionāli dogmatiskiem vērtēšanas principiem. Tad tiek aizmirsts, ka cilvēka dziļākā būtība nav ietverama šais racionāli teorētiskajos jēdzienos un formās. Man gribas teikt, ka skatoties arī no metafiziskā viedokļa, cilvēku kopība principiāli nav noliedzama. Abstraktā metafizikas jēdziena vietā var lietot arī citu. Var teikt, ka neatkarīgi no tā, vai cilvēki ir vienoti luteriskajā dogmatikā, vai etniski saistīti, viņi vienmēr ir kādā morāliskā situācijā. Morāliskie principi, neatkarīgi no reliģiskās un etniskās motivācijas ir visiem cilvēkiem saistīgi. Ja jums patīk romantika, tad varbūt var arī teikt, ka cilvēks savā dziļākā būtībā ir mistērija, mistērijas nesējs. Tādi mistērijas nesēji ir arī prāvests Jānis Liepiņš un Liberijas delegāts, kuŗa vārds, diemžēl, nav minēts. Es domāju, ka tas arī ir viens no motīviem, kādēļ var attaisnot un saprast, ka cilvēki, piederdami tik dažādām pasaulēm, tomēr kā cilvēki drīkst sēdēt kopā. Patiesībā viņiem ir jāsēd kopā un jāpārdomā par savu un visas cilvēces likteni. Te nu esmu minējis pirmā aspekta divas motivācijas, kā var skatīties uz bildi, kas iespiesta laikrakstā. Tas ir aspekts, ko jūs jau agrāk esat minējuši priekš gada šais pašās telpās. Tad jaunākā mācītāju paaudze — B. Andersone, J. Ozoliņš, J. Jurgis — balstīdamies uz reliģiskās bāzes, ko es nupat iztirzāju, atzina, ka viņiem ir tikai viena baznīca, viens kristiānisms. Viņiem nav ne latvietis, ne anglis, ne zviedrs, gluži tā kā Pāvils savā laikā ir teicis, minot to tautu vārdus, kuŗu starpā viņš dzīvoja. Šo pārliecību ir dokumentējuši ne tikai šie trīs jaunie latviešu mācītāji. Tāds viedoklis tika izteikts arī brīvās Latvijas laikā. Es te domāju par vecajiem prāvestiem, kas bieži runāja mācītāju konferencēs. Viņi gan bija latviešu izcelsmes, bet daudzos gadījumos bija vāciski audzināti, domāja un juta vāciski. Tādēļ viņi jutās spiesti, aizstāvēt paši sevi, pieņemt principiālo Pāvila nostāju. Tā tas turpinājies arī trimdā. Man palikusi atmiņā kāda polemika laikrakstos pēc prof. E. Šmita, ASV, svētrunas Latvijas valsts svētku dienā 18. novembrī, kad viņš bija latviešiem par lielu nepatiku paudis šādus uzskatus. Kā es jau teicu, tāds viedoklis nav jauns. Tas kopš Pāvila laikiem ir dokumentēts dažādos sakaros un

dažādās baznīcās. Būtu atklāta aplamība to noliegt. Tas ir pamatots bibliskos izteikumos.

3. Es jums jau teicu, ka uz šo problēmu var skatīties arī no cita viedokļa. Arī to var pamatot teorētiski. Ja man ir atļauts drusku ironizēt, tad var sacīt, ka tas atkarājas no tā, kuŗu vietu Bībelē grib lasīt. Ja lasa Pāvila vēstules, tad tas patiesi tā ir, kā līdzšinējais iztīrājums rādīja. Bet nevienam nav liegts lasīt Bībeli no paša sākuma. Tas varbūt ir daudz simpatiskāk, lasīt Bībeli no sākuma un neaizmirst, to, kas sākumā ir lasīts, līdz kamēr nonāk līdz Pāvila vēstulēm. Ja izlasa to, kas rakstīts Bībeles sākumā, tad atklājas, ka Dievs pats ir radījis ne tikai cilvēku. Viņš pats ir sašķīrojis cilvēkus dažādās tautās (I. Moz. 11,7—9). Ko es ar to gribu teikt? Tikai tikdaudz, ka Bībele ļauj skatīties uz tautām ne tikai kā uz cilvēkiem, kā uz vienībām. Vēl vairāk! Tam ir ļoti dziļš pamats, dziļāks pamats nekā Pāvila teoloģiskajām refleksijām. Tas ir pamatots Dieva radīšanas gribā un plānā. Dieva radīšanas griba ir vienīgais pamats cilvēka eksistencei, visai cilvēcei. Tā ir tāda tādēļ, ka Dievs to tādu ir gribējis. Dievs ir gribējis, lai cilvēki dzīvotu kā tautas. Šo radīšanas pamatfaktu, kā tas tiek apzīmēts kristīgās baznīcas dogmatikā, nekas vairs nevar atcelt. Mēs tam nevaram paiet garām, paceldami citus reliģiskus faktus, kas arī dokumentēti Bībelē, pāri par to. Labākajā gadījumā šos dažādos Bībelē dokumentētos viedokļus var atzīt par līdzvērtīgiem.

Es tīri labi saprotu, ka jūs tagad gribat zināt, kā var savienot radīšanas pamatfaktu ar pestīšanas domu, jo cilvēce, ko Dievs ir radījis Ādama un Ievas dēļ, ir kritusi grēkā. Tā ir radusies cita prasība, kam kristīgajā baznīcā ir liela nozīme — pestīšanas nepieciešamība. Vai jums ir kāds sevišķs viedoklis, kā jūs abus šos faktus varat savienot? Es pret to negribētu oponēt! Tā ir katra personīga brīvība, meklēt savu atrisinājumu. Mana pārliecība ir, ka pestīšanas prasību nevar pacelt pāri radīšanas faktam, jo tad būtu jāpaceļ viens bibliskis izteikums pāri par otru. Tas tad nozīmētu, ka ir jāatrod kāds vērtēšanas mērs, ar kuŗa palīdzību varētu izšķirt, kuŗš Bībeles izteikums ir paceļams pāri pār citiem. Tad viena Bībeles patiesība būtu svarīgāka par otru. Atzīstot Bībeli par Dieva vārdu, visiem tās izteiku-

miem ir jāpiespējam vienāda patiesības vērtība. Tikai tā jūs varētu izvairīties no pārmetuma, ka jūs subjektīvi piešķirāt Bībeles izteikumiem dažādu patiesības vērtības pakāpi.

Ar to es esmu jums palīdzējis atrast pamatu apgalvojumam, ka Dievs ir gribējis arī latviešu tautu. Šis radīšanas pamatfakts nav noliedzams. Tikai gažārojot ar vienu teikumu te jāatgādina, ka fakts par latviešu tautas iznīcināšanu ir skatāms citā bibliskā sakarā. Tas nerunā pretī un neatceļ pašu radīšanas faktu, kuŗā reliģiskā skatījumā pamatojas latviešu tautas eksistence. Tiklīdz mēs atzīstam šo faktu kā bibliski pamatotu, mums rodas cits skatījums ne tikai uz simbolisko laikraksta bildi, bet vispār cits vērtējums trimdas baznīcas sadarbībai ar tēvzemes baznīcu. Tādēļ īstais jautājums ir, vai tādā veidā kā šī bilde to dokumentē, šie latvieši, visi trīs kas tur sēd, liecina un cīnās par savas tautas eksistenci? Citiem vārdiem, mēs ar to no teorētiskās plāksnes pārceļamies uz praktisko. Tas ir jautājums, vai aina, ko bilde rāda, iederas latviešu tautas eksistēšanas apliecināšanā? Atgriežoties pie iepriekš iztīrītajiem viedokļiem, tad var jautāt, vai tā saskan ar Dieva radīšanas gribu?

4. Pirms es uz šo jautājumu atbildu, atļaujiet man atgādināt to, ko šie kopā sēdētāji ir darījuši. No Rozīša referāta un Lūša intervijas redzams, ka Rozītis uz Daresalamu ir braucis kā cīnītājs par luterāņu baznīcas tiesībām tēvzemē, Latvijas valstī. Šai sakarā viņš tur ir iesniedzis kādu rezolūciju. Tās saturs palicis latviešiem noslēpums. Ģenerālsēkretārs Maus un prezidents Juva, Helsinku universitātes kanclers, ir rezolūcijas dēļ sasaukušies sevišķu sēdi, kuŗā piedalījušies, ir trimdas, ir okupēto Baltijas valstu baznīcu delegāti. Viss ir beidzies tā, ka pēc okupētās Latvijas, t.i. Baltijas valstu baznīcu delegātu protestiem, rezolūcija ir „pielikta pie aktīm”. Atļaujiet man arī šai vietā būt drusku ironiskam un atgādināt skaisto operas āriju: „Cik līdzīgas šīs gleznas!” Rozītis tikai nav rakstījis, vai Maus un Juva kādā konferences zāles stūrītī, ir kopā ar trimdas un tēvzemes baznīcu delegātiem Dievu lūguši arī par Baltijas zemēm. Tā mēs darījām 1947. gada augustā. Arī toreiz mēs bijām iesnieguši rezolūciju Vispasaules kristīgās jaunatnes kongresam Oslo. Mēs bijām rakstījuši kāda apspiestība un vajāšana jācieš kristīgajai jaunat-

nei okupētajās Baltijas valstīs. Toreiz tur bija prāvests A. Grosbachs, H. Ģinters, kādi lietuviešu un igauņu pārstāvji. Arī tur bija konferences vadoņi. Tie nebija Maus un Juva, bet tas bija vīrs ar vēl lielāku vārdu — Džons Motta. Viņš pasauca delegātus turpat zāles stūrītī tāpat kā varbūt Baltijas baznīcu delegātus Daresalamā un teica: „Lūgšim Dievu par jūsu dzimteni!” Bet to rezolūciju, ko bijām iesnieguši, viņš ieteica nepieminēt. Arī toreiz rezolūcija tika „pielikta pie aktīm”. Tas bija 1947. gadā. Tagad ir 1977. gads. Atļaujat man vēlreiz teikt: „Cik līdzīgas šīs gleznas!” Rezolūcija bija domāta pilnsapulcei ir toreiz, ir tagad. Neviena no šīm rezolūcijām nav līdz pilnsapulcei nonākusi. Naivais Elmārs Ernsts Rozītis mierina sevi ar to, ka blakus šai rezolūcijai ir vairāki ceļi, kā pievērst pilnsapulces dalībnieku uzmanību apspiestībai un cilvēka tiesību neievērošanai tēvzemē. Piemēram, varot apellēt pie Afrikas tautu mošanās un nacionālā pašlepnuma. Ja to nevar pilnsapulcē, kur tad? Vai Rozītis domā ar Āfrikas tautām savus jautājumus kārtot kādā citā telpā, ko te nevar saukt vārdā? Tā jājautā, jo viņš savā rakstā nav varējis pateikt kur un kā viņš ir kārtojis viņam uzliktos trimdas baznīcas pienākumus Daresalamas konferencē. Rozītis runā tukšus vārdus un mierina sevi. Tam nav nekāda sakara ar trimdas baznīcas uzdevumu kārtšanu minētajā konferencē.

Rozītis ir rakstījis vēl otru rakstu 1977. gada 16. jūlijā par šo pašu lietu un tikpat romantiski stāsta par lietuviešu pārstāvi Kalvānu, ar ko viņš varējis parunāties, dzīvojot blakus istabās. Un tas esot labi, jo pēdējais trīsdesmit gadus nekad neesot ņemts par pilnu. Nu viņš esot pirmo reizi ņemts par pilnu. Patosā viņš jautā: „Kā jūs justos, ja jūs trīsdesmit gadu būtu tikai nicināti. Ja jums trīsdesmit gadus ilgi būtu likts manīt, ka jūs neesat nekas, ka Jūsu darbs ir sabiedriski bezjēdzīgs un ja Jūsu darbs šādā vispasaules sanāksmē gūtu atzinību, ievērojot lielās grūtības, kurās tas tiek veikts...” Nožēlojamā kārtā Rozītis aizmirst pateikt, kāda šī atzinība ir īstenībā. Tas taču ir tas pats Kalvāns, kas Maua un Juvas sasauktajā speciālajā sēdē cīnījās par to, lai Roziša iepriekš minētā rezolūcija nekad nenonāktu līdz pilnsapulcei. Ja Rozītis būtu vairāk nobriedis, tad savas roman-

tiskās jūsmas vietā viņš būtu sapratis to, kāda ir loma, ko Kalvāns pilda okupētās Lietuvas baznīcā. Tad viņš būtu sapratis, kāda būs viņa loma eksekutīvā komitejā. Šo nezināšanu nevar aizstāt ar tukšu runāšanu. Šie vārdi ir jāizrunā ne bez rūgtuma. Te mēs atgriežamies pie iepriekš teiktā par trīsdesmit trimdas gadiem un nespēju skatīties uz savu situāciju, kāda tā ir dzīves īstenībā.

No vienas puses mēs aizstāvam principiālo viedokli, ka nav ne jūda, ne grieķa. No otras puses mēs aizstāvam viedokli, ka mēs cīnamies. Rozītis ir braucis, lai cīnītos. Šī pretruna vis-skaidrāk ir lasāma Roziša tā paša raksta beigās. Tur viņš runā par panākumiem un tos kopsavilkumā izteic sekojoši: „Kristū viena jauna kopība!” Nav nekā jauna, jo luterāņi vienmēr ir bijusi kopība un kā tāda sapulcējās arī Daresalamā. Viņš turpina: „Un neskatoties uz to, ka dalībnieki bija nākuši no visām pasaules malām, no dažādām garīgām apvidēm un ar dažādiem praktiskiem mērķiem — tomēr bija brīži, kad šī jaunā kopība kļuva īstenība: kopīgās dziesmās, kopīgās aizlūgšanās, pēdējā vakara noslēguma dievkalpojumā...” Liekas Rozītis par vēlu ir atklājis, ka visi kristieši jūt kopību Kristū. Tā nav jauna un tāda atklājuma dēļ nav jābrauc uz Afriku. Vēl mazāk ir jābrauc uz turieni, lai kopīgi dziedātu, lūgtu un ietu baznīcā. Es neticu, ka Lūsis viņu tādēļ tur būtu sūtījis. Patiesībā lieta ir daudz kļūmīgāka. Rozītis ir apliecinājis ar saviem rakstiem un savu darbību Daresalamā manis ievadā teikto, ka trimdas baznīca pēc trīsdesmit gadiem vēl nav spējusi izdomāt un atrast savu principiālo viedokli attieksmēs ar tēvzemes baznīcu. Vienā gadījumā baznīcas vadītāji grib atzīt kristiānismu, kas stāv pāri visām etniskām un valstiskām saistībām, bet otrā gadījumā tie grib cīnīties par etniski un valstiski saistīto latviešu baznīcu. Te ļoti skaidri kļūst redzama latviešu trimdas baznīcas vadības svaidīšanās pretrunās. Tā tagad par jaunu ir dokumentēta Daresalamas konferencē.

5. Es gribu vērst jūsu uzmanību arī uz archibīskapa A. Lūša interviju. Viņam ir jautāts sekojošais: „Latviešu sabiedrībā tagad daudz diskutē par kultūras sakariem un braucieniem uz okupēto Latviju un citām tamlīdzīgām problēmām. Vai par tām runāsīt

arī Virsvaldes plenārsēdē?” Cilvēki labprāt gribētu dzirdēt oficiālo baznīcas balsi ar archibīskapa muti. Kāda tad nu ir baznīcas oficiālā nostāja? Un šeit ir Lūša atbilde: „Šīs problēmas baznīcas darba aprisēs neizvirzās pirmajā vietā, bet gaŗām paiet tām laikam nevarēsim. Bet ņemot vērā, ka baznīcai uz šīm problēmām jāraugās nevien no nacionālpolitiskā, bet arī no morāles viedokļa, var gadīties, ka baznīcas viedoklis atšķirsies no mūsu centrālo organizāciju deklarētiem.”

Kad es lasu šos Arnolda Lūša vārdus, tad man vispirms pie sirds iet viņa vārdos saklausāmā romantika. Piem., tāds vārdiņš kā „laikam”: „bet gaŗām tām paiet laikam . . .”. Lūsis nezīn, vai viņš ies gaŗām, vai nē: laikam jau nevarēs . . . Tālāk viņš raksta, ka ir baznīcas problēmas, un ka ir nacionālas problēmas. Tikai viņš nezīn ko ar tām darīt, tādēļ saka: „var gadīties, ka baznīcas viedoklis atšķirsies.” Viņš drīz būs nodzīvojis septiņdesmit gadus, no tiem vairāk nekā trīsdesmit gadus trimdā, un tomēr viņš nezīn, kāds viņa un viņa vadītās baznīcas viedoklis: „var gadīties”, ka atšķirsies. Būtu gan laiks to zināt, vai viedokļi atšķiras, vai nē. Bet, kā jau teicu, katram romantiķim iet pie sirds Lūša romantiskie izteikumi. Kādēļ lai viņam tiktu liegts šis prieks! Pa durvītiņām — „laikam” un „var gadīties” u.t.t., citiem vārdiem, ar nenoteiktību, kas sakņojas viedokļu neskaidrībā, var izvairīties no atbildības. Es jau sākumā teicu, ka trimdas baznīcas vadoņi paši nezīn, kuŗš no minētiem aspektiem ir viņiem jāaizstāv: vai viņiem ir jāaizstāv Pāvila viedoklis, ka nav ne jūda, ne grieķa, un konsekvencē nav arī latvieša, bet ir tikai kristietis, vai arī radīšanas viedoklis — Dievs ir radījis latviešu tautu. Dieva vārdā latvieši runā latviski, pielūdz Dievu latviski. Latvieši ceļ latviešu baznīcu un cīnās pret visu, kas traucē tiem būt latviešiem un lūgt Dievu latviski. Tikdaudz elementāras un skaidras domāšanas pēc trīsdesmit trimdas gadiem vajadzēja būt visiem baznīcas darbiniekiem. Neviens nekļūst vairāk kristīgs, ja viņš aizmirst vienu Bībeles izteikumu otra izteikuma dēļ, ja tas arī kādu iemeslu dēļ zināmā gadījumā liekas izdevīgāk. To vienmēr sauc, un vienmēr arī sauks par neskaidrību domāšanā un par neskaidrību viedokļos. Ja es gribētu teikt stingrākus vārdus, tad es varētu teikt, ka tā ir vāja

dogmatika un vēl vājāka morāle. Mēs varam piedot Elmāram Ernstam Rozītim, jaunam cilvēkam, kas iespiests grūtā situācijā, kas ir audzināts pārliecībā, ka visi cilvēki Dieva priekšā ir vienādi, cīņas vietā vēlas dziedāt kopīgas dievadziesmas. Tā ir viņa personīgā grūtā un neapskaužamā situācija. Bet tā nav un nedrīkst būt trimdas baznīcas situācija. Nav saprotams, ka trimdas baznīcas archibīskaps, kuŗam ir gaŗa mūŗa pieredze, nezinātu, kas ir rakstīts Bibelē. Viņš var katrā laikā uzšķirt to un atrast, ka tur nav tikai Pāvils vien rakstījis par pestīšanu. Tanī ir arī nodaļa par radīšanu. Un ja teoloģijas studiju laikā iegūtās zināšanas būtu piemirsušās, tad vienmēr var palasīties elementārā dogmatikas mācības grāmatā nodaļu par radīšanu. Mans jautājums ir: kāpēc Lūsis to nezina, vai pareizāk sakot, negrib zināt?

Otrs jautājums ir, vai patiesi Lūsis nezina, kāda ir situācija tēvzemes baznīcā? Ja viņš, to zinādam, tomēr var sacīt minētos vārdus — „var gadīties” — ka var gadīties, ka viņa viedoklis atšķirsies no viedokļa, kāds ir katram citam trimdas cīnītājam par savas tēvzemes tiesībām eksistēt, un par savas baznīcas tiesībām lūgt Dievu tēvu valodā, tad Lūsis ir nelaimīgs cilvēks savā nezināšanā. Bet viņš ir traģisks, ja viņš tā sacītu, neskatoties uz savām zināšanām.

Mēs visi citi zinām, kāda ir tēvzemes baznīcas situācija. Es šeit atļaujos citēt pats savus vārdus, ko priekš dažiem gadiem teicu okupētās Latvijas archibīskapam, savam skolniekam. Šis teikum skan šādi: „Es zinu kāds ir tavs uzdevums. Tavs uzdevums ir palīdzēt pēc iespējas klusu nomirt Latvijas baznīcai.” Ja es to varēju teikt Matulim, kur man nav nekādu aspirāciju, ne aizstāvēt trimdas, ne tēvzemes baznīcu, jo pats esmu atkārtoti Latvijas baznīcas vajāts, tad kļūst nesaprotams, kā baznīcas vadītājs Lūsis liekas nezinām, kādas ir Matuļa funkcijas un uzdevumi. Kādēļ viņš to liekas nezinām? Laikam patiesībai vistuvāk esam tad, ja atzīstam, ka Lūsis ir tieši turpat kur Rozītis, ka nezina, vai jāstāv uz radīšanas vai pestīšanas kājas. To var arī izteikt tā, — viņš nezina, vai mīlēt Matuli, vai apkaŗot Matuli. Matulis ir tāds pat cilvēks kā visi cilvēki un tādēļ kristīgās mīlestības vārdā viņš ir jāmil. Un cik vēl jo vairāk, ja viņš ir

amatbrālis! Taču tai pašā reizē Lūsis nevar atbrīvoties no praktiskās situācijas, kas ir noteikta ar radīšanas pamatfaktu.

Te es atgriežos pie simboliskās laikraksta bides. Vai ir pareizi, ja sēd blakus kāds pestīšanas idejas sagūstīts naivs jauneklis ar diviem rūdītiem un pārbaudītiem okupētās Latvijas varas nesējiem? Viņu uzdevums ir darīt visu iespējamo, lai baznīcu un vispār kristiānismu iznīcinātu. Zinot šo faktu, mana atbilde var būt tikai viena. Kopā sēdēšanas iespējas principiāli nemaz nav. Ja bilde to tomēr rāda, tad tā ir liekulība no abām pusēm. Paliekot bibliskās patiesības robežās, ir jāatzīst, ka latviešu tautai ir tiesības brīvi lūgt Dievu latviski. Lūsim un Rozītim ir jāzina, ka abi kungi, kas sēd blakus Rozītim, dara visu, lai sagrautu latviešu baznīcu. Kopā sēdēšana ir liekulīga un nemorāliska.

Es zinu, ka jūs esat praktiski cilvēki. Ar manu teoretizēšanu jums nepietiek. Jūs kopā ar Lūsi meklējat kompromisus. Vadīdamies no visādiem nemorāliskiem kompromisiem, jūs uzbūrat sev kādu illūzorisku ainu. Jums liekas, ka sadarbojoties ar Matuli, jums rodas kāda iespēja celt latviešu baznīcu. Kas savā būtībā tā ir par cerību? Ja jums būtu drosme to izteikt skaidros vārdos, tad jūs atzītu, ka šī cerība ir alternatīva — vai nu jūs, vai viņi? Jūs apmānat sevi ar sadarbošanās ideju. Patiesībā jūs taču vēlaties apkaņot un iznīcināt jūsu baznīcas iznīcinātājus. Jūs ilgojaties pēc rezultāta, ka viņiem, viņu ideoloģijai, viņu darbībai ir jāizbeidzas, lai latviešu baznīca kā brīva baznīca varētu dzīvot. Cits viss ir illūzija. Gluži tāpat dara arī otra puse. Mēs te varam šodien brīvi runāt, kamēr esam ārēji it kā pasargāti. Nav taču šaubu, ka tas pats Matulis, un tas pats Liepiņš, ja vien varētu grozīt situāciju, kuŗā mēs te patreiz esam, to arī nešaubīdamies un nekavēdamies darītu, tāpat kā viņi to jau darīja ar Rozīti Daresalamā, aizkavējot rezolūcijas tālāk virzīšanu uz pilnsapulci. Ja Lūsis kādu iemeslu dēļ to visu liekas nesaprotam, tad viņu var tikai nožēlot. Viņš un viņa viedokļa aizstāvji dzīvo illūzijās, nodevīgās illūzijās. Iznākums ir zināms. Vai nu Matulis un viņa ideoloģija tiks pārvarēta un reiz būs brīva baznīca, vai arī Lūsis un viņa illūzionisti un sap-

notāji ies bojā un uzvarēs tie, kas nosaka Matuļa ideoloģisko cīņu.

Jūs joprojām varbūt gribat jautāt, ko jūs praktiski varat darīt? Praktiskās grūtības ir ļoti lielas. Tās ir nevarības grūtības. Jums nav kompetentu cilvēku, jums nav naudas, jums nav brīvas preses. Jums visa tā trūkst. Tādēļ arī praktiski tikpat kā neko nevarat darīt pret tādiem ļaudīm kā Matuli, Liepiņu un Kalniņu, kuŗu rīcībā ir visi šie līdzekļi: nauda, vara, speciāla sagatavotība u.t.t. Bet jums ir vēl palikusi kāda cita dārga manta — atzīt patiesību. Elementārais, kas jums jūsu situācijā ir jādara — ir jāskatās patiesībai acīs. Katrs, kas sakās cīņamies un nesaskata patiesību tādu, kāda tā ir, ir jau cīņas sākumā to pazaudējis. Trīsdesmit gadus trimdas baznīcas vadītāji tai vietā ir nodarbojušies ar sevis un citu apmānīšanu, runājot tukšus vārdus. Viņi ir baŗojuši sevi un citus ar cīņas saukļiem it kā saukļi jau būtu pati cīņa.

Pārdomas noslēdzot, gribu atgādināt šodienas un rītdienas baznīcas vadītājiem, nespēlēt uz pestīšanas stīgas. Jūsu pirmais uzdevums ir pamācīt Lūsi, lai viņš turpmāk neraksta tik nepārdomātas lietas. Viņam trimdā ir jāzina, ka viņš ir savas tautas loceklis — Dieva radītas un gribētas latviešu tautas — latvietis Arnolds Lūsis. Cits viss ir nieki. Ja viņš kristīgi grib mīlēt Matuli, tad arī to viņš drīkst, bet tikai noliekot savu bīskapa zizli, jo citādi viņš nodotu latviešu brīvo baznīcu. (1977)

PĒCVĀRDI

Raksti, kas gan radušies dažādās situācijās un dažādos laikos, tomēr ir viengabalīgi, jo tie rāda latviešu baznīcas cauri gadu desmitiem iezīmēto ceļu. Pareizāk, šis ceļš jau ir noteikts ir gadu simtos veidoto mantojumu. Tā ir kāda sevišķa baznīcas vadītāju mentālitate, kas liecina par atpalcību no uzskatiem un domāšanas veida, ko Eiropas kultūrā dziļāk ieaugušie uzskata par tās neatņemamu daļu un tiesību, cieņu pret brīvo cilvēku. Baznīca ir turējusies pie domas, ka ar autoritāriem, slepeniem lēmumiem un aizmugures intrigām tā var nodrošināt savu eksistenci. Tā ir dziļa maldīšanās. Tās dēļ arī mēs esam liecinieki dziļi sāpīgam baznīcas atmiršanas procesam.

To uzskatāmi apliecina archibīskapa A. Lūša izdarības Dziesmu svētku laikā Londonā. Viduslaikos klosteru pelēki un melni tērptie mūku brāļi lielāko tiesu pārtika mūsu zemē no sentēvu atnestajām dāvanām, kas ne reti saistījās ar aizlūgumiem par mirušo dvēselēm, lai tām vieglāk klātos šķīstīšanas ugunīs un atvērtos ceļš uz debesīm. Ar cāliti groziņā vai strautā noķertu zivtiņu vēl šai gadsimtā pie bargā mācītāja kunga ieradās mūsu tēvi un mātes, lai mīkstinātu tā sirdi, un lai viņš neatgādinātu dusmīgā Dieva sodu, kas sagaida šos zemniekus par baušļu pārkāpšanu, kuņus viņš savā nabadzīgajā dzīvē nemaz nevarēja nepārkāpt. Tā izauga latvietis, kas ar nokārtu galvu un saliektu muguru allaž ir stāvējis sava kunga priekšā, lai kas un kāds tas būtu, jo kungs un „Dievs labi dar’ ko darīdams”. Tādu šo latvieti mēs sastopam baznīcā un trimdā vispār.

Nesen tas vācu, angļu, franču un amerikāņu kungu priekšā stāvēja ar krāsaini izrakstītu prievīti rokā, tautisku cimdu pāri vai skaisti virpotu tautisku šķīvi padusē. Gaŗa ir šī rinda. Tanī mēs seju sejā redzam ne tikai trūcīgu atraītni un bāra bērnu, bet arī visāda stila veiklus konjunktūras cilvēkus. Tagad tiem pievienojies arī archibīskaps. Viņš varēja novirzīties no latviešu iepriekš minētajām dāvanām un sekot kādai citai latviešu baznīcas darbinieku un viņa paša atkārtoti koptai tradīcijai. Viņš

līdz šim bija dalījis pa labi un kreisi saviem iedomātiem aizstāvjiem un labvēļiem krustus sudrabā un zeltā. Angļu imperijas archibīskapam Dr. D. Koganam, viņš to pasniedza ar drebošiem pirkstiem, darinātu no dzintara. Nekad un nekur šis baznīcas firsts nav apliecinājis, ne vārdos, ne darbos savu labvēlību latviešu baznīcai un tautai, nerunājot par to, ka viņš par to būtu iestājies aktīvi. Savā pateicības runā viņš vientiesīgajiem latviešu ļautiņiem, pulkam latviešu mācītāju un viņu vēl vientiesīgākajam archibīskapam atgādināja, ka viņš vispirms aizlūgs par to ienaidniekiem komunistiem. Vai Lūsis ir domājis arī par baltajiem bērza krustiem Sibīrijā . . .

S A T U R S

Ievadam	5
---------	---

DIEVI UN BAZNĪCAS

Meti pāri laikiem	11
Mirušie un dzīvie dievi	18
Latviešu Dievs	21
Dieva sodītā baznīca	24
Baznīcas nākotnes uzdevumi	38

VARA UN NEVARĪBA

Vara un tiesības trimdas baznīcā	43
Šķīstie un nešķīstie mūsu baznīcā	48
Vientiesība vai nelietība	54
Nacionālisti un tirgotāji latviešu baznīcā	62
„Jūs melojat, archibīskapa tēv!”	69
Jautrie sirmgalvji	76

DRUPU BAZNĪCA

Latviešu baznīca trimdas mijkrēsli	85
Latviešu baznīcas traģika un mūsu trimda	88
Trimdas un dzimtenes baznīcu attieksmes	91
Pēcvārdi	103

